

KÉPES FOLYÓIRAT. ❖ JOURNAL ILLUSTRÉ. ❖ ILLUSTRIRTE ZEITSCHRIFT. ❖ ILLUSTRATED PERIODICAL.

ELŐFIZETÉSI ÁR:		ABONNEMENTS Pays faisant partie de l'union postale		ABONNEMENTS-PREISE für Oesterreich-Ungarn:		SUBSCRIPTION RATES:	
Egész évre . . . 12 frt	Negyedévre . . . 3 frt	Un an . . . 32 francs	Trois mois . . . 8 francs	Ganzjährig . . . fl. 12.—	Vierteljährig . . . fl. 3.—	Hungary . . . 12 fls.	Foreign countries 16 fls.
Felévre . . . 6	Egyes szám ára . . . 1	6 mois . . . 16	Le numéro . . . 2 1/2	Halbjährig . . . fl. 6.—	Einzelne Nummer fl. 1.—	By post sixteen pence.	
SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: Budapest, VIII., Kisfaludy-utca 9.		BUREAUX: Budapest, VIII., Kisfaludy-utca 9.		REDACTION UND ADMINISTRATION: Budapest, VIII., Kisfaludy-utca 9.		EDITORIAL ROOMS: Budapest, VIII., Kisfaludy-utca 9.	
Megjelenik havonként egyszer.		Chaque mois une fois.		Erscheint Monatlich einmal.		Of all meý a number.	

VASVÁRMEGYE.

Multja és jelene.

Kossuth Lajos még 1848-ban elnevezte Pest-megyét az ország első vármegyéjének. E díszes epithetonnal ma is büszkélkedik. De van egy másik vármegye, mely saját erején jutott nem kevésbé hízog jelzőhöz: a minta-vármegye címhez.

Ez a minta-megye Vasvármegye. Körülbelül húsz éve, hogy kiérdemelte ezt az elnevezést. Tehát éppen az alatt az idő alatt, a mikor megkondult az országban és a törvényhozásban a halálharang a munitcipiumok fölött, melyek — mint ósdi, omladozó várfalak — itt is, amott is vesztetni kezdék ősi dicsőségüket. A vármegyék élete az ország legtöbb részén azt a stádiumot juttatja eszünkbe, melybe a sokat élt, elerőtlenedett aggastyánok jutnak a mindent megváltó és mindent elfeledtető halál előtt. Még porzik az országúton a főszolgabírák jukkerfogata vagy négyese, de a közigazgatás gyöngye lábakon botorkál. Úr, paraszt és napszámos egyaránt panaszodik. Még szól a zene megyei székhelyeken a gyűléseket követő fehér abroszok mellett, de odabent, a vármegyeházák zöld asztalainál más a szellem, más a hang és a lélek, mint volt hajdanta. Borzasztó epidemia dúlta föl a vármegyék nagy részét az utóbbi évtizedek alatt, megingatva a közbizodalmat s megtépázva az autonóm kormányzás régi fáját: hűtlen pénzkezelések és sikkasztások, az árvek kasszáitól le a községek szegényes pénztáráig.

A rendszer töviben meg van romolva, hirdetik az állami közigazgatás szószólói, s az 1892-iki Lex Szápáryana, mely a közigazgatás államosi-tását korvehybe igalta, szeméremtől fölött. Meg van varrva, csak ráterítve nincs meg, mert a haláláraitell hosszú respiriumot kapott a kivégzésig. «Morituri te salutant» — mondá 9 év előtt Tisza Kálmán miniszterelnöknek az akkori főispánok doyenje, Majthényi László báró a vármegyék nevében, — «a halni készülok üdvözölnek téged» — s ime, a meghalás még ma sem következett be.

Még mindig fenállanak megyei munitcipiumok s alkalmunk van sorban ismertetni a megyei monografiákat. Töredékes képek ugyan ezek, de hasznos adalékok a későbbi kor számára, a mikor a consummatum is elmondattott a vármegyék fölött.

Vasvármegye nem incidentaliter jutott a «minta-megye» elnevezéshez. Az ő fájában nem fészkelődött meg az a szú, mely megörölte annyi más munitcipium törzsovét, s közléte megkímélve maradt attól a szomorú epidemiától. . . Öntudatos, erélyes kezek vezetése mellett bátran, kitartóan és okos számítással haladt előre a modern fejlődés útján. Rend a hivatalokban, rend az utakon — a városokban ép úgy, mint a falvakban — gyarapodó ipari és gazdasági

vállalatok, pezsgő szellemi élet, hasznot kereső, de hasznot is hozó tevékenység minden irányban: ez a képe a mintavármegyének.

Hogy ez így van, vezető férfainak érdeme mellett, fekvésének is tudható be. Az alföldi megyéket megbénítja önmagukra utaltságuk. Csongrád szomszédos Csanáddal; Csanád Torontállal; vagyis köröskörül egyedül földmíveléssel foglalkozó nép és sík föld, hol nincs más, mint nagy latifundiumok és apró parasztgazdaságok. Honnét eredhetne impulzus iparra, kereskedelemre? Ha bő a termés, megfullad saját zsirjában; ha mostoha volt az ég és a természet: küszöbön a nyomor s nyomában, mint sötét árnyék: az anarchizmusra hajló tehetetlen két-ségbeesés.

Reiszig Ede, Vasvármegye főispánja.

Nem így Vasvármegyében. Szomszédos lévén Ausztriával és Stájerországgal, évszázadokra visszamenő behatás élénkítette életét. Ez nem izolált jelenség. Valamennyi országban tapasztalhatjuk, hogy a határmenti lakók élénkebbek, tapasztaltabbak és vállalkozóbb szelleműek, mint a belföldön letelepültek. A folytonos fluktuáció innenről-túlra és túlról-innenre megtermékenyíti őket kölcsönösen, szellemiükben és anyagiukban egyaránt. Nemesak a gondolatok vámentesek, hanem az élelmesség elsajátítása is. Azt pedig minden nemzeti chauvinizmus mellett sem szűgyen beismernünk, hogy az osztrák élelmesebb minálunk. A vas megyei magyarokra sok átragadt a Lajthán-túliak praktikus érzékéből s ennek köszönhető, hogy a mintavármegye ipar és kereskedelem tekintetében, azonkívül a mezőgazdaság és állattenyésztés modern fejlesztésében a legelső helyen áll.

Vasvármegye története.

Nemcsak a jelenben, de a múltban is szerepet játszott az ország e határszéli megyéje. Mint népe ama tartománynak, mely a római uradalom alatt Pannóniának nevezetett, történeteik azonosak. A római uralom számos nyomot hagyott e vármegye területén, mely valószínű bányája az ama napokból itt maradt régészeti tárgyaknak. Kiválóbb lelőhelyek a római korból: Szombathely, Szőlős, Szt-Király, Sárvár, Csénye, Bögöt, Kozár, Ják, Kéthely stb.

A vezérek idejéből keveset olvasunk a vármegye területének szerepléséről. Kétségtelen, hogy a vármegye első székhelye István király alatt *Vasvár* volt s nevét is ettől nyerte. Sőt nem valószínűtlen, hogy e vár már a vezérek alatt is nevezetes szerepet játszott a dunántúli rész történetében. Hajdan királyi város s a Szt-István király által felállított s a győri káptalanak kiegészítő részét tevő vasvári káptalan (capitulum ecclesiae sancti Michaelis de Castroferreo) székhelye, mely az 1578-iki pozsonyi országgyűlés rendeléséből Szombathelyre, mint biztosabb helyre tétetett át. A közjavaknak tekintett várak azonban nem mindig bírtak elég tekintélyvel az ellenséges törökvékek meghiúsítására, mert p. o. Frigyes osztrák herceg 1241-ben IV. Bélától egész Vas, Sopron és Moson vármegyét is kicsikarta. Ezért és főként a tatárjárás után sűrűn emelkedtek egyes hatalmasok várai is. Egyik nevezetessége a vármegyének a németújvári vár. Emlékek fűződnek még a *Léka* várhoz, mely hajdan a Nádasdyak birtoka volt, most a herceg Esterházy családé. *Szalónak* meredek sziklaín lovagvár emelkedett. *Borosnyánb* a várkastély. *Léka* várát a székelyek a helyével együtt sokáig osztrák uralom alatt állott. *Sárvár* czölöpökre épített vár volt. Régebben a Nádasdy és Draskovics grófok, most Lajos bajor királyi herceg nevének birtoka. Falai közt gyakrabban időzött Csejte várnak hatalmas asszonya, a vészszomjas Báthory Erzsébet. Az egykori *Szombathelyi* várról már csak a történet lapjai beszélnek. Azon a tájon állt, hol most a nyugdíjas papok háza s a püspöki kert terül el. A múlt század végén teljesen eltűnt a föld színéről. Egykor ez is viszontagságos napokat látott. Szombathelyen kötetett meg a béke 1441-ben Ulászló és Utószülött László közt. Ugyanitt állította föl 1446-ban Hunyadi János a tábort, mikor Frigyes-től Lászlót és a magyar koronát visszafoglalni akarta. 1579-ben papi gyűlés színhelye, melyen a trienti végzések kihirdetettek.

Jelentékeny szerep jutott Vasvármegyének már a hitújítás első korszakában is. Batthyány Boldizsár és Nádasdy Tamás országbíró élénk rokonszenvet tanúsítottak az új eszmék iránt. Különösen ez utóbbi Ujszigeten (Sárvár) könyvnyomtató műhelyt s több helyen ágostai iskolákat állítván,

hatalmas lendületet adott a protestantizmus ügyének. A XVII. század elején a Boeckay-fölkelésben volt része Vas megyének. 1605 nyarán Némethy Gergely hajdúvezér átkelvé a Dunán, többek közt Körmendet és Szombathelyt is meghódította. 1619 és 1620-ban Bethlen Gábor lobogóit lengette a szél e vármegye téerein. 1644. aug. 1-én Szt-Gotthardhoz közel, a nagyfalusi határban ment végbe azon emlékezetes ütközet, melyben Montecuccoli és Zrínyi a Köprili Achmed által vezérelt török hadat tönkre verte, s mely után a győző félre oly annyira hátrányos vasvári béke kötöttet. De ragyogóbb történeti események színhelye lón Vas megye a XVIII. század elején. Rákóczi Ferenc szabadságharcának történetében fényes betűkkel vannak följegyezve az 1707-iki dunántúli hadjárat eseményei, melyekben e vármegyenek kiváló szerep jutott. Itt ragyogtatta *Bottyán János* fényes hadvezéri tehetőségeit. Alig van e vármegye rész, mely ne hallotta volna a tárogatók szívet rendítő, bánatos és mégis lelkesítő hangjait. 1774 a vármegyei közelet köréből mutat fel nevezetes mozzanatot. Ekkor kezdték meg Szombathelyen

össze, s e harcziás levonték látása emelkedett hangú ódára lelkesíté *Berzsenyi Daniélt*, a megye koszorús lantosát. 1809 alkalmat szolgált a vármegye nemességének újra, hogy harczi készségeit bebizonyítsa. Az elrendelt nemesi fölkelés szervezése és kiállítása tárgyában 1808. decz. 10-én tanácskoztak a vármegye hazai és rendei. A közgyűlésen Széchenyi Ferenc gróf adminisztrátor, halhatatlan Széchenyi Istvánunk atya elnökölt. 275 lovas és 2303 gyalogos felkelő gyűlt lobogó alá s 1809. jún. 14-én részt vesz

Károlyi Antal, Vasvármegye alispánja.

a hírhedt győri csatában. Hat havi táborozás után tértek vissza a vitézek megyéjükbe.

Örök dicsőségére szolgál e vármegye, hogy hatósága már 1820-ban s a következő években hathatós rendeleteket bocsátott ki a magyar nyelv terjesztése czéljából. Alapot alkotott, melyből azon tanítók, kik a magyar nyelv terjesztésében érdemeket szereztek, jutalmakat nyertek. Ez az alap, változásokon átmenve, maig is fenáll és rendeltetésére fordíttatik. Kiváló hatósági pártolásra talált a vármegyében a magyar színügy már e század első tízeleiben. A kebelében megjelent társulatokat úgy erkölcsileg, mint anyagilag hazafiasan támogatta.

Az események központjától távolabb esvén, az 1848—49-iki nagy napok hullámai Vasvármegyét csak érintették. Mozgalmasabb napjai csak azok voltak, mikor nemzetőrei a Drávához vonultak, vagy mikor felkelt népe a Theodorovics tábormok által vezetett csőcseléket, mely Ausztriából Vasvármegyén át akart hazájába visszatérni, Léka vidékén Stíriába szorította. Különben is a magyar világ az ország nyugoti részén, s így Vasvármegyében is 1848 utolján már véget ért. Nugent tábormok 1848. december második felében átlépén a határt, megszállta és katonai kormányzás alá vette a megyét.

Az újjáébredés 1867 után kezdődött, s azóta befolyásolt a hazafias munka ideje minden téren. Orvendetes és zajos napoknak volt részese a

vármegye, s különösen Kőszeg városa az 1893-iki őszi hadgyakorlatok alkalmával, a mikor a magyar királyt s annak koronás vendégeit: a német császárt és a szász királyt üdvözölhetette területén.

A megye geográfiai, gazdasági és egyéb viszonyai.

Vasvármegye fekvésén kívül területi viszonyai is szerencsések.

Öt ezer harminczöt négyszögkilométernyi területét, Ausztrián és Stájerországon kívül (amaz északról, ez nyugotról) még Sopron-, Veszprém- és Zalamegyék határolják. Keleti, kisebb fele lapály, mely a pozsonyi medence folytatása, nyugoti része ellenben hegyes-dombos. Legmagasabb hegyei az északnyugoti részen emelkednek; a községi hegységben levő Irottkő (883) az egész Dunántúlnak legmagasabb pontja. A keleti részen elterülő lapály egyike hazánk legjobb gabnatermő vidékének, a melynek nagy része teljesen sík, legfőleggyöngye földhullámok mutatkoznak rajta; a délkeleti részen, melyet

Dr. Mezirádszky Kálmán, megyei főorvos.

a vármegye jelenlegi székházának fölépítését, mely 1779-ben már tető alatt állott. A vármegye gyűléseit korábban a szombathelyi várban, majd bérházakban tartotta. Tartott a vármegye gyűléseket Rohoncson, Körmenden, Vepén, Német-Ujváron, Kis-Czellben, Monyorókeréken és Szőlőlsön, a mint azt a háborús idők vagy egyéb körülmények szükségessé tették. Nevezetes a szőlősi gyűlés arról, hogy itt 1619. nov. 31-én két vármegye: Vas és Sopron együttes közgyűlést tartott. A jegyzőkönyvek olyan időről is emlékeznek, midőn Vas és Sopron vármegyéknek egy közös főjegyzője volt. Az 1777-ik év ázáltal nyer legkiválóbb fontosságot a megyére nézve, hogy ekkor állítottat fel a *szombathelyi püspökség*, hatósága alatt rendeltetvén egész Vasvármegye és Zalából egy kis rész.

Martinovics Ignác szomorú esete sem hagyta érintetlenül a vármegyét. Mint a mozgalom részesei, innét a következők fogattak el: Sigray Jakab gróf, Szabó körmendi plébános, Rosty Pál táblalabíró, Rosty János kerületi táblai jegyző Kőszegen s Brehm János rohonczi seb orvos, kik közül Sigray a legelső, a mely 1707-ben a reakció nemesség a szombathelyi táborban gyűlt

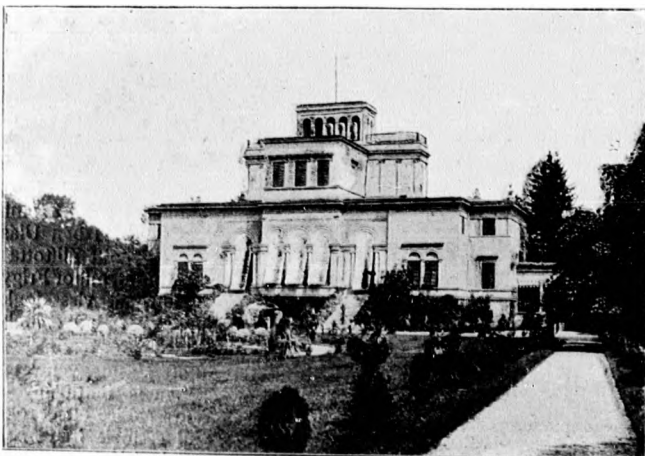

Bezerédi Bezeredy István, megyei főjegyző.

Kemenesaljának neveznek, két egészen magányosan álló, kúpalakú bazalt-hegy emelkedik ki belőle, t. i. a jó bortermő Ság és a Kis-Somlyó. Főfolyója, a Rába, Fehring közelében lép a vármegye területére s Körmendnél nyílik a nagy lapályra. Mellékvizei a Lapines, a Pinka, a Perint és a Gyöngyös. A vármegye északi határát a Repeze is érinti kisebb területen, kelet felé pedig a *Marczal* jelöli a határt Veszprém-megyével. A déli részen ered még a Kerka és a Zala, legdélibb szögletét pedig a Mura és Lendva is öntözi. Ásványvizei közül ismeretes a tarcsai jód- és bromtartalmú savanyúvíz, a szécsényi kúti és sóskúti savanyú-források.

Termények dolgában gazdag és változatos. Ásványok közül található és bányászva van: kőszén (Máriafalván és Buglócson), antimon (Bánya község határában), pirit (a langecki üveghutánál), mágnesvas, vaspát és rézkovand (Borostyánkőn), szerpentin, mészkő és agyagföld (Kőszegen, Buglócson), kállóföld (Pinkafőn).

A megye termő-területe 525,610 ha., miből szántóföld 264,957 ha., kert 6655, rét 55,848, legelő 38,917, szőlő 4837 és erdő 154,406 ha. A legutóbbi leírásoknak szerint a legelő területe 986,682 q volt; ezenkívül rozs, árpa, zab, haj-

Gróf Batthyány Lajos ikervári kastélya.

Radó Kálmán répczelaki kastélya.

dina, tengeri, köles, repce, len, kender, hüvelyes vetemények, burgonya (1'258.683 q) és cukorrépa (640,053 q) természetett, valamint komló is a Lapina völgyében.

A gabona Szombathelyen, Kőszegen, Sárvaron és Körmenten kerül vásárra. Felső-Lövő vidékén a különböző fűvek magvaival élnek kereskedést fűznek.

Gyümölcs bőven és jó minőségben terem, különösen alma és körte, a mivel Kőszeg vidékének lakossága Bécs és Budapest felé kereskedik. Szőlőművelése, mely még filloxeramentes, igen jelentékeny, kivitelre azonban kevés jut, mert a vasmezők maguk is erős fogyasztók.

Az erdőségek kiterjedtek; felerészben fenyvesek, felerészben tölgy- és egyéb lombterdők. A famennyiség tűzi-, építő-, kádár- és műfa gyanánt jön kereskedésbe. A legnagyobb fapiacz Szombathely.

A mezőgazdaság érdekei nem hevernek parlagon és magára hagyatva, hanem egyesületek gondoskodnak annak fejlesztéséről. Így a vasvármegyei gazdasági egyesület, a muraszombati gazdasági egyesület, a répcze-szentgyörgyi gazdasági egyesület, a marczalvölgyi és Czinczelecsapoló társulat. Van a megyében két középzéllő szőlőtelep, Kőszegen pedig faterenyésztési miniszteri biztos székel.

Az állattenyésztés virágzó, s a megye egyes tehenészeteti még az ország határain is túl híresek, így a *Szell Kálmán* rátói és *Lajos* bajor herceg sásvári tehenészet. Élénk marhapiaczkok vannak Szombathelyen, Felső-Eőrön, Kőszegen, Körmenten, Szt-Gothárdon, Mura-Szombaton. Sárvaron tejgazdasági szakiskola áll fenn. A lótenyésztés kevésbé fontos; nagyobb ménesek nincsenek, de van 14 fedezett állomás. A sertés-tenyésztés az angol hízosítás terjedése által emelkedik. A juhtenyésztés korlátozott. Ellenben fejlett a baromfi tenyésztése (753,140 darab), melylyel Bécs és Grác felé élnek a forgalom. A méhészet egyes vidékeken virágzik.

A lakosság száma a legutóbbi számlálás szerint 390,381. Egy négyszög km.-re 77,8 lakó esik, úgy hogy Vas hazánk legsűrűbben népesített megyéi közé tartozik. A lakosok közt van 197,389 magyar (50,6%), 125,526 német, 18,197 horvát és 47,080 vend. A magyarság az utóbbi tíz év alatt 20,000 lélekkel szaporodott, a mi öröndetes bizonyosága a magyarság erejének. A németek az északnyugoti, a vendek a délnyugoti részen laknak. Vallásra nézve van 289,309 r. kath., 80,192 evang., 11,470 helvét és 9335 izr.

Foglalkozására nézve ekként oszlik meg a lakosság: értelmiség 2362, őstermelés 102,009, bányászat 284, ipar 22,709, kereskedelem 3023, hitel 119, közlekedés 1024, *járadékból élő 3180*, napszámos 27,329, házi cseléd 9803, háztartásban 69,768, egyéb foglalkozást 926. Foglalkozás nélküli 14 éven alól 134 279, 14 éven felül 11,660.

A gyári-ipar erőteljes fejlődést mutat. Nevezetesebb gyári vállalatjai: 2 gazdasági gépgyár és vasöntő (Szombathelyen); 1 vashámor (Felső-Ör); 1 bőrgyár, (Szombathely); több gyapjúfonó-

szövő- és pokróczgyár (Pinkafő, Kőszeg, Léha); 1 gyufagyár (Szombathely); 2 sörgyár (Kőszeg, Alsó-Lövő); 1 czukorgyár (Sárvár); 1 szeszgyár (Kéld); 1 pótkávégyár (Körment); 1 téztagyár (Rohoncz); 1 dohánygyár (Szt-Gothárd); 1 nagy villamos műtelep (Ikerváron), mely a megye több községét és Szombathelyt is villamos árammal látja el. Van továbbá 6 gőzmalom, 1 len-beváltó és kikészítő-telep (Óri-Szt-Péter); 1 vasúti javító-műhely (Szombathely); több téglá- és eczetgyár. A Pinka és Lapines völgyeiben a házi-ipar egyes

iskola (Felső-Lövő), 1 gazdasági (Sárvár), 16 ipari és kereskedelmi iskola, 1 katonai alreáliskola (Kőszeg), 1 tanító (Felső-Lövő) és 1 tanítónő-képző-intézet (Kőszeg), 5 polgári és 489 elemi népiskola, 15 kisdudvó, 2 árvaház és 1 börtöniskola.

A szellemi élet központjai: Szombathely, Kőszeg, Felső-Lövő és Szt-Gothárd, melyek több hetilappal is bírnak.

Közigazgatás tekintetében a megye 10 járásra oszlik, s van benne két rendezett tanácsú város ú. m. Szombathely és Kőszeg, azonkívül 8 nagy- és 609 kisközség. Az országgyűlésbe a megye 10 képviselőt küld.

A mostani országgyűlésben a megye mandatáriusai: *Radó Kálmán*, *Győry Elek*, *Chernel György*, *Szabó Gyula*, gr. *Széchenyi Tivadár*, *Rosenberg Gyula*, *Buzáth Ferencz*, *Förster Ottó*, *Szell Kálmán*, dr. *Major Ferencz*, kik közül 6 a kormánypárthoz, 1 a nemzetipárthoz, 2 a néppárthoz és 1 a függetlenségi párthoz tartozik.

A megye tisztikara.

Minta-vármegyének okvetetlen mintaszerű tisztviselőinek kell lennie, mert hisz ők az oszlopok, melyeken az egész megye adminisztrációja nyugszik. Ha az oszlopok nem szilárd, masszív kőből valók, hanem csak aféle bemelegített válogalkotások: az épületen mihamarabb repedések mutatkoznak.

Vasvármegye oszlopaát azonban nem kell féltetni. Ez a tisztikar ambícióval és lelkiismeretesen végzi kötelességét; nem bürokratikus gépszerűséggel, hanem hivatászerű buzgalommal. És ha áll az, hogy a «capite foetet piscis», ennek az ellenkezője is igazság. Vasvármegyében kétségtelenül úgy van.

Mert az élén 1867 óta mindig oly férfiak valának, kik életvezérel tüzték ki meggyük előbbrevitelét. A főispáni széket nem tekintették sem átmeneti állomásnak, sem a nyugalomba vonulás révpártjának, hanem oly pozíciónak, a melyről legintenzívebben szolgálhatják a megye érdekeit. Ekkép gondolkodott a kiegyezés utáni első főispán *Szell József*, majd utódja: szentmártoni *Radó Kálmán* és a mostani főispán: *Reiszig Ede*. Egyik sem volt jövevény, hanem a megye szülöttjei, kik kora ifjúságtól kezdve benne éltek a megyei életben, s az adminisztráció gépezetének minden részét alaposan ismerték.

Leghosszabb ideig állott a megye élén *Radó Kálmán*, kinek hervadhatatlan érdemeit a megye minden polgára elismeri. A távozása fölött érzett bánatot csak az enyhíté, hogy utódja az a férfi lett, kik már az ő oldala mellett kimutatta képességeit.

Reiszig Ede főispán ugyanis *Radó* alatt alispánja volt a megyének. A *Reiszig*-család előkelő indigena familia, melynek régi fészke a vasvármegyei Kámon. Itt született *Reiszig Ede* 1848. évi június 5-én. A budapesti piarista-rend gimnáziumában, a hol anyai jelesünk nyerte kiképzését, végezte középiskolai tanulmányait. Jogot Budapesten és Pozsonyban hallgatott, s ugyanitt tette le a bírói államvizsgát. 1869-ben tanulmányainak gyarapítása végett a heidelbergi, majd a berlini egyetem hallgatója lett s 1870-ben a Friedericianumban megszerezte az állam-

Gróf Batthyány-család keresztelő-medencéje.

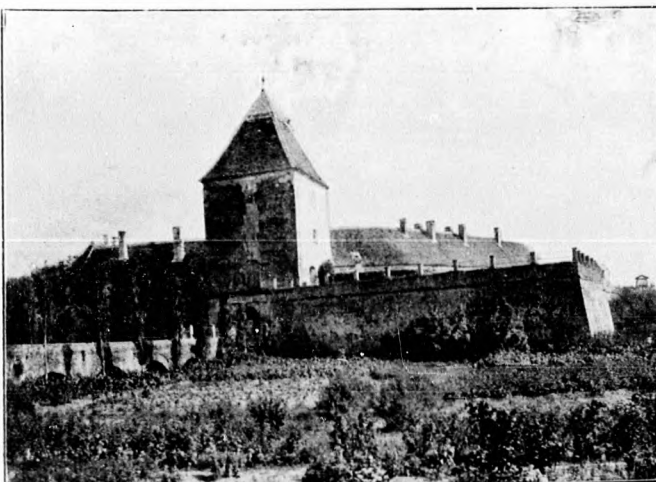
ági — szalmaszékfonás, faárúk készítése — is virágzanak; hasonlóképp igen elterjedt a szeszfőzés; több mint 1000 kis szeszfőző működik.

A kereskedelem elsősorban a helyi szükségletek kielégítésére szorítkozik. Kivétel tárgyai: a hízott marha, a gabonaneműek és gyümölcs, továbbá deszka és épületfa.

A hitelügyeket 2 bank, 28 takarékpénztár és 29 szövetkezet elégti ki, összesen 26 millió fitnyi tőkével.

A vasúti hálózat gazdag; központja Szombathely; hossza 325 km. (55 állomással). A közlekedést ezenkívül 217 km. állami, 993 km. törvényhatósági és 428 km. községi út közvetíti.

Közművelődés tekintetében nem lehet panaszkodni, mert a tanköteles gyermekeknek csak 37%-a nem jár iskolába. A megye területén összesen 538 tanintézet áll fen, u. m. 1 hittani intézet (Szombathelyen), 4 gymnasium (Szombathely, Kőszeg, Szt-Gothárd, Felső-Lövő), 1 reál-

Lajos bajor királyi hercegné sárvári vára.

Ikervári kastély előszarnoka.

tudományi doktoratust, a vizsgálatot kitüntetéssel tevén le. Szülei a diplomáciai pályára szánták, s a kiváló tehetségű és képzettségű ifjút *Andrássy Gyula* gróf külügyminiszter a Keletre akarta küldeni, de ő változott családi viszonyai miatt a felajánlott állást nem fogadhatta el. 1871-ben a commune alatt Párisban tartózkodott Ugron Gáborral együtt. Még az évben hazajött s azonnal megyei szolgálatba lépett, mint első osztályú aljegyző. Ugyanabban az esztendőben megnősült, nőül vevén br. Szegedi-Ensch Irmát. 1875-ben Vas megye főjegyzői székében találjuk, 1883-ban egyhangú választás után az alispáni tisztségben. Adminisztratív-kapacitását ekkor mutatta be teljes mértékben, valamint a társadalmi ügyek iránt való buzgó odaadását. Hogy Szombathely városa mennyit köszönhet neki, azt némiképp bizonyítja ama kitüntetés, mely 1889-ben érte: Szombathely város díszpolgári oklevele. Nevezetesebb alkotásai közül sebtében megemlíthetjük a pinkafő-szombathelyi viczinális vasutat, a szombathelyi lovaskaszárnyát (mely egyike az országban a legnagyobbaknak), a kereskedelmi és ipariskolát stb. Ő létesítette az 1887-iki szombathelyi kiállítást is. A megyei szolgálatban szerzett érdemeit ő felsége III. oszt. vaskoronarenddel tüntette ki, a kormány pedig, látván Reiszig Ede energiáját és adminisztráló talentumát, kinevezte Békésmegye főispánjának 1891-ben. Ez az állás nem volt sem pihenő hely, sem díszül szolgáló sine cura, mert ebben az időben Békésmegye veszedelmes szocialista-izgatások fészke volt, s a kedélyek megélezte háborogtak. Reiszig Ede a reábizott feladatnak fényesen

ügyvédeskedett Szombathelyen. 1884. január 1-je óta tiszti főügyésze a megyének. A városnál képviselőtestületi tag, az iskolaszéknek főnállása óta tagja. Űgy a megye, mint a város kulturális életében tevékeny részt vesz.

Dr. Mezőhradszky Kálmán a közegészségügy első őrje a megyében, mint annak főorvosa. Kiváló szakember, kinek lelkiismeretes gondossága nagyban hozzájárult a közegészségügyi viszonyok javulásához. Nagyváradon született 1851-ben; mint orvos Budapesten Bókay mellett működött a gyermekkórházban, majd Boszniában és Nagyváradon praktizált. Szombathelyen letelepedve 4 évi magánpraxis után 1880-ban tiszteletbeli főorvos lett, 1887-ben pedig tényleges megyei főorvos. A vasvármegyei gyógyszerészegyletnek elnöke és a megyei virilista bizottságnak tagja.

Szápáry Géza gróf.

Batthyány-Strattmann Ödön herceg.

A főbb tisztviselők közé tartoznak *Bárdossy István*, kir. tanácsos, árvaszéki elnök, (ki e napokban vonult nyugalomba) és *Balogh Gyula* főlevéltárnok.

Vas megye főurai.

Erős, régi és hazafias gentryosztály mellett tekintélyes számmal vannak a megye birtokosai közt főúri családok, kik, habár nem is lakkak valamennyien állandóan a megyében, annak ügyei iránt mindenkor érdeklődést és áldozatkészséget tanúsítottak. Hogy a megyében a mező-

csaknem valamennyien közreműködtek a gazdasági egyesület megalapításában.

Az újabb időben tevékeny részt vesznek a megyei életben:

Batthyány-Strattmann Ödön herceg. Külföldön született és nevelkedett, de azért jó magyar érzésű hazafi, s liberálisan gondolkodó politikus. Atyja Batthyány-Strattmann Gusztáv, anyja Ahrenfeld Vilma grófnő volt; Milánóban született 1827 nov. 21-én. Gusztáv herceg 1838-ban az angol parlament által honosítottván, gyermekei is Angliában neveltettek. Magyarországra véglegesen atyjának halála után, 1883-ban tért vissza, s részt kezdett venni a politikai életben. Tagja a szabadelvű pártnak, s mint ilyen 1894-ben megszavazta a polgári házasságot. Főlváltva *Körmentén* és Bécsben lakik. Uradalmaiban nagy gondot fordít a népnevelés ügyére és a szegények gyámolítására. Ő felsége 1865-ben kamarásnak, 1884-ben v. b. titkos tanácsosnak nevezte ki.

Szápáry Géza gróf. Szápáry Géza gróf, ki a muraszombati, szécsy-szigeti és szápári előneveket viseli, 1828 szeptember 27-én született Pozsonyban, mint Szápáry Antal valóságos belső titkos tanácsos, magyar kir. főajtónállómester fia. A Szápáry család 1690-ben nyerte először a bárói rangot (Mura-Szombat örökös ura címmel), majd 1722-ben grófi rangra emeltetett.

Szápáry Géza az 1848—49-iki szabadságharcban mint honvéd szolgált, s a világosi fegyverletétel után fogságba került; innen kiszabadulva külföldre ment. Az alkotmányos élet visszaállításakor a muraszombati kerület

Batthyány Lajos gróf.

megfelelt. Tapintattal és kellő szigorral, de erőszak nélkülül a mozgalom lecsendesítéséhez, kormánybiztosi felhatalmazással. Működése közben személyes látorságának is jelét mutatta, így Orosházán, hol élete is veszélyben forgott, midőn a zavargó munkások közt megjelent. Misszióját befejezván, a rend és nyugalom visszaállta után a kormány újabb kitüntetésben részesíté: meghívta belügyi államtitkárnak. E fényes állásban jobb keze volt miniszterének, Hieronymi Károlynak, kinek lemondása után ő is lemondott és Radó Kálmán helyét foglalta el Vas megyében, melynek mindenlakója *Batthyány*

gatanak, kinek figyelme mindenre kiterjed. A társadalmi életben pedig a vezérszerpepet játsza, s mindenütt jelen van, hol a közjót előmozdítja nemcsak szóval, hanem anyagi áldozatokkal is. Nagyműveltségű és fenkölt szellemű neje megosztja vele a reprezentálás sokszor nehéz feladatát.

Károlyi Antal alispán Magyar-Gencsen született 1843-ban. A gimnáziumot Sopronban végezte, az egyetemet Budapesten. 1869-ben jogtudori és ügyvédi diplomát szerzett, de már ekkor aljegyzői tisztséget viselt a megyében. Szombathelyre 1868 május 1-én jött, mint kinevezett tbi aljegyző és ugyanazon év novemberében választották meg III-ad aljegyzőnek. Négy év múlva tiszti ügyész lett, s egész 1884-ig maradt állásában. Ekkor főjegyzőnek választották meg, 1891-ben alispánnak. Kiváló munkaerőjét ismeri a közönség, kollegiális érzelmeiért becsülik tisztársai.

Bezérádi Bezárás István Budapestről jött Vas megyébe, s tiszviselői pályáját mint aljegyző kezdte meg 1888-ban, 22 éves korában. Az 1895-iki tisztújításnál megválasztották főjegyzőnek, s így egyike az ország legfiatalabb főjegyzőinek.

Nagy Jenő, a megye főügyésze 1842-ben született Köszegen. Egyetemi tanulmányainak végeztével, 1869—83-ig

Ernusz Kélemen.

gazdaság virágzásnak indult, s a humanitárius egyletek megszaporodtak, abban előkelő része van a főúri osztálynak is.

Vasvármegye történetében régtől fogva szerepet játszanak a Szápáry, Batthyány, Erdődy, Pálffy stb. családok, melyek kisebb-nagyobb uradalmakkal bírnak. Az utóbbi 20 év alatt a köz- és egyesületi tereken látuk szerepelni herceg Esterházy Pált, gróf Batthyány Károlyt és Lajost, gróf Széchényi Tivadart és Kálmánt, gróf Erdődy Istvánt és Gyulát, herceg Batthyány-Strattmann Ödönt, gróf Festetics Dénest, gróf Pálffy-Daun Vilmost és gróf Festetics Andort, a volt fölmvelésügyi minisztert. A nevezettek

országgyűlési képviselője lett, majd 1868-ban Zala megye főispánja. 1873-ban ő felsége kinevezte v. b. titkos tanácsosnak s Fiume és a magyar horvát tengerpart kormányzójának. E fontos tisztséget egész 1883-ig töltötte be, a legjobb emlékeket hagyván Fiumében. 1883-ban m. kir. főudvarmesternek nevezetett ki, s fényes állásában igazi főúrhoz méltó tapintatot tanusit. A főváros társadalmi életének is jelentékeny tényezője, ki élénken érdeklődik művészi és irodalmi ügyek iránt is. Neje, szül. *Győry Diána* grófnő, a 70-es évek egyik szépsége, jótékony-ságáról ismeretes. Két gyermekük van, kik közül *László* (szül. 1864-tán, Fejérmegyében 1864 máj. 16-án) elnök-követségi titkár, majd honatában, majd képviselő és 1898 januárja óta atya utóda a fiumei kormányzó méltóságban; *Pál* (szül. 1873 ápril. 1.) fogalmazó a kereskedelmi miniszteriumban.

Batthyány Lajos gróf, ki még csak 38 éves, már volt diplomata, főispán, fiumei kormányzó és országgyűlési képviselő. 1860 július 24-én született Sopron megyében, Egyeden. Fia B. Géza grófnak és Batthyány Emma grófnőnek, Magyarország első miniszterelnöke leányának. Gyermekeveit Egyeden szülői gondviselés alatt töltötte. Első szellemi vezetését szülői Farkas Gyulára, a jelenlegi kolozsvári egyetemi tanárra bízták, a gimnáziumot a győri benezésekkel sikerrel végezte. Budapesten a jog- és államtudományi vizsgákat sikerrel tette le. Ezután Berlinben és Párisban hallgatott egyetemi előadásokat. 1881-ben a bécsi külügyminiszteriumba lépett, s még az évben attachévá nevezetett ki. Nőül vevén azonban Andrássy Gyula gróf egyetlen leányát, Ilonát, birtokára vonult Ikervárra, s ott élt 1884-ig, a midőn Khuen-Héderváry gróf helyett kineveztek Győri főispánnak. Munkássága sokféle irányban oszlott meg. Elnöke volt több egyletnek s támogatója minden oly intézménynek, mely akár a közjó, akár az irodalom, tudomány vagy művészet előmozdítására irányul. 1892-ben nevezetett ki Fiume kormányzójának, hol állását tapintattal és főúri

méltósággal töltötte be. 1896-ban lemondott a kormányzóságról és Győr sietett megválasztani — és pedig egyhangulag — képviselőjének. Batthyány gróf élénken érdeklődik Vasmege ügyei iránt, minék bizonyosága a vasmegeyi villamos művek létesítésében való aktív részvétele.

Ernust Kelemen. A politikai életnek — immár visszavonultságban is — egyik kitünősége, s Vasmegeynek Horváth Boldizsárral, s Hollán Ernővel együtt díszé. 1832-ben született Oládon. Pályáját a katonaságnál kezdte, 1857-ben mint főhadnagy vált meg attól. 1869-ben képviselő lett, majd 1871-ben Vasmege főispánja. A fuzió

Szentmártoni Radó Kálmán.

miatt 1875-ben lemondott állásáról. 1876-ban pedig, a boszniai okkupáció miatt, a szabadelvű pártból átlépett a mérsékelt ellenzékhez. 1892-től Szombathelyt képviselte a parlamentben. A legutóbbi választásnál nem vállalt mandátumot, hanem birtokára vonulva a gazdálkodásnak él. A kiváló politikus 1875 óta tulajdonosa a Lipót-rend középkeresztjének. A mult év végén ő felsége kinevezte főrendiházi tagnak.

*

Az ikervári kastély. A kastély alapja még a XV-ik században épült, a Batthyány-család valamelyik őse mint lovagvárat tervezte

A 40-es években B. Lajos gróf építette a mai kastélyt olasz motívumok alapján. Minta-épület lehetett, korát

Rosenbergy Gyula.

megelőzte. Központi fűtés, vízvezeték, fürdőszobák az akkori korban nálunk ritkaság számba mentek. A vízvezeték, a szivattyúk ugyanazok, melyeket még a nagy műveltségű főúr készítettett.

Jelenleg minden elektromos világitásra, erőre van berendezve. Ósrégi műkincsek vannak elektromos lámpákul átalakítva. Az egész kastély csupa régi, gondosan összeválogatott műkincs gyűjteménye.

Fő-helyisége a nagy csarnok, gr. Batthyány Lajos volt miniszterelnök és neje pompás arcképeivel s ki látással a parkra, az elektromos erővel működésben tartott szökőkutakra.

Érdekes a könyvtár, mely 12—14 ezer kötet magyar, német, angol, francia, olasz és latin művekből áll. Antik szobrok is vannak a kastélyban.

Széll Kálmán.

A gróf és grófné lakosztályai innen nyílnak. Itt vannak gr. Andrássy Gyula művészi arcképei (Benzurtól, Palliktól) s a grófné, szül. gr. Andrássy Ilona márvány mellképe Zalától.

A kastélyt 350 hold regényes park övezi, melyet a Rába szel át; tele van őzgel, fűczámmal, vadpulykával, stb. Tőle 3 kmnyi távolságban van a nagy turbina telep,

Győry Elek.

honnan az elektromos áram jön, nemcsak a kastélyra, hanem az 5 kmnyire fekvő Sárvárra és a 30 kmnyire fekvő Szombathelyre is.

Vasmege országgyűlési képviselői.

Tíz mandátummal van képviselve Vas vármegye az ország törvényhozó testületében. A legutóbbi választásoknál a megye kompakt

Förster Ottó.

liberális választóközönsége három kerületben tért engedett az ellenzékieknek, s így két néppárti és egy függetlenségi képviselő is van a

megyéből. A megválasztott képviselők a következők:

Széll Kálmán. A magyar államférjak közt — Deák Ferencz óta — egy sincs, ki oly tekintélynek örvendene minden párt előtt, mint Vasvármegye szülötte: *Széll Kálmán.* Nemcsak elismerik zsenialitását, munkerejét, hazafias érzületét és tiszta jellemét, hanem rokonszenvvel övezik személyét is. Ez a körülmény bizonyítja, hogy Széll Kálmán a legkiválóbb hazafiak egyike, kinek fényes multja nincs még lezárva, a kitől az ország még sokat vár. Széll Kálmán 1845. jún. 8-án született Gosztonyban. Atyja Vasmegeinek alispánja, országgyűlési

Széchenyi Tivadar gróf.

képviselője és végül (1867—71) főispánja volt. Tanulmányait Sopronban és Szombathelyen végezte, a jogot Budapesten hallgatta. 1866-ban jogi doktorrá avattattott: 1867-ben szolgabíró lett s a következő évben a szentgotthárdi kerület képviselője. Azóta folyton a kerületet képviseli. Hét éven át jegyzője volt a képviselőháznak és állandó előadója a pénzügyi, a központi s a horvát ügyekben kiküldött országos bizottságnak és a delegáció hadügyi albizottságának. Sokat volt Deák Ferencz körében, kinek kedveltjévé vált és kinek gyámleányát, Vörösmarty Mihály leányát, Ilonát, nőül vette. A fuzió után 1875-ben pénzügyminiszter lett; a boszniai okkupáció után azonban megvált állásától. Az ország pénzügyi rendezésének alapját ő vetette meg szigorú, erélyes és takarékos pénzügyi politikájával. Ő létesítette az 1878-iki pénzügyi és gazda-

Széchenyi Gyula.

sági kiegészítést Ausztriával; a bankkérdést a közös osztrák-magyar bank megalapításával megoldotta, s meghonosította a régi törlesztéses kölcsönök helyett a magyar rentét. 1881-ben megalkotta a magyar Jelzálog-hitelbankot s ennek és a Leszámloló banknak igazgatósági elnöke lett. A pénzügyi tárczával lemondása óta többször megkínálták, de nem fogadta el. Időközben a király a v. b. titkos tanácsosságot adományozta neki, s a közügyek terén szerzett érdemei elismeréséül 1893-ban a Lipót-rend nagykeresztjével tüntette ki. Elnöke volt a milleniumi országos bizottságnak és az 1896-iki delegációknak. Országos tevékenysége mellett időt szakított a dunántúli közművelődési egyesület ügyeinek vezetésére is. A vasmegeieket azonban leginkább az töltheti el büszkeséggel, hogy e kiváló államférfi szívvel-lélekkel csüng

megyéjén. Mint mezőgazda és állattenyésztő valósággal úttörő munkásságot fejt ki otthonában, a *rádóti birtokon*. Rátót-simmenthali törzstenyészete mindenütt első díjat nyert a kiállításokon. Nevezetesen az 1890-iki budapesti tenyésztőkiállításán és az 1891-iki bécsi kiállításán díszoklevelet, az 1896-iki ezredéves kiállításán versenyen kívül lévén kiállítva, a földművelésügyi miniszter nemcsak külön nyilvánította köszönetét és elismerését, hanem elrendelte, hogy a kiállított gyűjteményből egy bika és egy tehén Vastagh György által az országos mezőgazdasági múzeum részére ércbe öntessék. Legújabbban (1897) pedig azon német gazdák tekintették meg a rátóti uradalmat, kik tanulmányútra jöttek Magyarországra. Az ott látottak annyira elragadták őket, hogy ezt a tenyésztet a «tenyésztés művészeté mester munkájának» nevezték el A diesőség természetesen első sorban Széll Kálmáné, de jut egy rész belőle Vasvármegyének is.

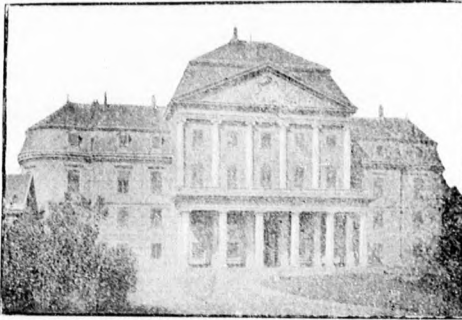
Szentmártoni Radó Kálmán. A ki Vas megyéről akar beszélni, az ép úgy nem hagyhatja említés nélkül Radó Kálmán nevét, mint a kiegyezésről szólván, Deák Ferenczét, vagy a fuzioról megemlékezvén, Tisza Kálmánét. Radó és Vas megye több mint tíz éven át egybevoltak forrva. És pedig nemcsak amúgy hivatalosan, (a mely összekötés az illető távozásával nyomtalanul szétfoszlék), hanem aere peremius: élő alkotásokban. Már több év óta megszünt hivatalom lenni megyéjében, azért nevének fénye nem hogy elhalványodott volna, de egyre intenzívebben ragyog. Mert az idő szolgált bizonyosságot, hogy Radó a mit tett, a megye érdekében tette. Innen ered az a meleg tüntetés, mely a megyebeliek részéről övezi, valahányszor hazarándul elnökölni az általa alapított társulatokban. Azaz, gondolatban mindig otthon van, s csak egyéb ügyei tartják a fővárosban. Pedig itt

Reiszig Ede kisunymói kastélya.

szükség van oly kaliberű politikusokra és államférfiakra, minő Radó Kálmán. Éles ítélőhatság és vasenergia jellemzi Vas megye c hírneves fiát, ki Széll Kálmánnal együtt a megye szűk határai közül már belépett a magyar történet tág birodalmába. De az ő lapja még nincs lezárva. Bár évtizedeken át távol volt a központtól, mihelyt betette lábát: imponáló egyénisége és Vas megyéből eredő hírneve a legelső és legtekintélyesebb parlamenti férfiak sorába juttatta. Radó Kálmán nem szónoklatokkal, hanem tettekkel győzi meg környezetét és a politikai világot, hogy vannak eszméi és azokat keresztül is képes vinni. Valamint Széll Kálmán, úgy Radó sem az utópiák és elérhetetlen ideálok hajhászásának embere, hanem mindig a megvalósítható, a praktikust tartja szem előtt. Radó Kálmán ókleio földművelő családban a szülői házában született Kecskeméti Gimnáziumi tanulmányait Sopronban végezte, a jogi tanfolyamot Eperjesen. 1867-ben a sárvári járás szolgabírájává lesz, 1869-ben továbbá 1872—1875-ben országos képviselő volt. Ezután nem vállalt mandátumot, hanem teljesen megyéje ügyeinek szentelte tevékenységét, s ama nagy műnek, melyet Rábaszabályozás néven ösmer az ország. Egy rövid életrajz keretében lehetetlen ismertetni ama gigászi munkát, melyet kormánybiztosi minőségben kifejtett, s a melynek nemcsak szülő megyéjét, hanem a szabályozás által érdekelt Mosony és Győr megyéket is örök időkre hálássá tette maga iránt. 1881-től 1896-ig működött kormánybiztos gyantán, s befejezte nemcsak a Rába, hanem mellékfolyóinak is szabályozását. Neki köszönheti Győr városa, hogy most a város közepén rendelkezik egy remek szigetparkkal, melyet a város hálából Radó-terének nevezett el. A kormány 1882-ben állította őt Vasvármegye élére, s mint főispán megteremtette a mintavármegyét. Míg azonban a vele egyidőben működő «híres» főispánok: Majthényi László, Tabaidy Károly és még egyházyanak erőszakoságaikkal teremtetek maguknak pozíciót: Radó Kálmán tapintatával tette kezés hátrányává az azelőtt erősen opponálni szerető megyét. Mint született nagyúr valóságos

grand seigneurii háztartást vitt főispán korában; répez-laki remek kastélyában, valamint a Szombathelyen tartott főispáni mulatságok sokáig feledhetetlenek maradnak a megyebeliek előtt. Sokoldalú elfoglaltsága mellett élénk részt vesz az ág. evangélikus hitfelekezetenk igazgatásában is, mint világi felügyelő. Az ő főispánsága alatt ment végbe a községi hadgyakorlat, melynek folyama alatt a megyében tapasztalt példás rend fölött úgy a mi királyunk, mint a német császár teljes megelégedésüket nyilvánította. Ekkor tüntette ki ő felsége a v. b. titkos tanácsosi ranggal, a német császár pedig a vörös sasrend nagy-

Batthyány-Strattmann Ödön hg körmeneti várkastélya.

keresztjével. A főispánságról 1894-ben mondott le, a kormánybiztosi tisztségről 1896-ban, s állandó tartózkodási helyét a fővárosba tevé át. 1896 óta a felső-őrü kerületet képviseli a parlamentben. Az utóbbi évek alatt Vas megyében több helyi érdekű vasutat létesített, Budapesten pedig elnökgazgatója lett a Bankgyűlésnek, a Fonciere bizt. társaságnak, a Duna-folyam hajózási társaságnak stb. A kereskedelmi körökben első rangú pénzügyi kapacitásnak tartják, a politikusok pedig úgy tekintenek rá, mint a ki még vezérlőszerepe van hivata. A szabadelvű pártban, melyhez tartozik, tekintélyes számú képviselő csoportosul személye körül. Tavaly már híre járt, hogy miniszterelnöknek van kiszemelve. Miután azonban Bánfflynak eszeágában sincs megvalni a prémieri méltóságtól: a vas megyeieknek még várniok kell, hogy Radó Kálmánról öszinte kívánságunk beteljesesdjék.

Széchenyi Tivadar gróf. Tudvalevőleg a muraszombati járás ama részéhez tartozik Vas megyének, hol régi gyökerei vannak a horvátországnak és a vend lakosságnak. E vidék megmagyarosítása nem könnyű feladat, s hogy a sikernek máris kétségtelen jelei mutatkoznak, ezért a hála és elismerés *Széchenyi Tivadar* gróftól illeti. Mint a «legnagyobb magyar» családjának egyik tagja, igaz szívű hazaí, ki nem riad vissza anyagi áldozatoktól sem, hogy a magyarosodás ügyét előmozdítsa. Muraszombaton lévén ősi birtoka, buzgó részt vesz a megye és a környék gazdasági és kulturális mozgalmában. A hol valamit tenni,

Reiszig Alajos kárméni kastélya.

áldozni kell: ott Széchenyi Tivadar az első közt található. Már nem fiatal ember (1837 márczius 12-én született), de tele ma is buzgalommal. A közéletben is részt vesz, de kerüli a föltűntést. A képviselőházának 1884 óta tagja. Ő felsége 1897-ben kinevezte őt valóságos b. titkos tanácsosnak.

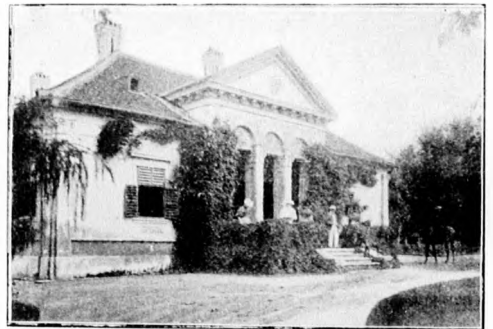
Szűbely Gyula. Tevékeny fia a megyének, ki már 1878 óta képviseli a megye egyik vagy másik kerületét a törvényhozó testületben. Először Köszegen választották meg, majd Felső-Örödtől. 1892-ben visszatért a *községi* kerülethez. Társadalmi úton kifejtett kezdeményezésének köszönhető a szombathelyi—községi és szombathely—páncfői vicinális vasút létrejötte.

Rosenberg Gyula. Már mielőtt képviselő lett volna,

ismert ember volt a fővárosban. Vas megyéből való: 1856-ban született Kis-Czellben. Tanulmányait Győrött, Budapesten és a külföldön végezte. Ügyvédi diplomáját 1880-ban szerezte meg s egy évig Vas megye tiszt. aljegyzője volt. Irodát 1881-ben nyitott Budapesten és jogtanácsosa lett az «Adria» hajózási társaságnak. Ebben az évben vívta halálosvégű párbajt gróf Batthyány Istvánnal. 1891 óta igazgatója az «Adria»-nak, a *német-újvári* kerület 1892-ben választotta meg képviselőnek s azóta tagja a képviselőház szabadelvű pártjának.

Förster Ottó. 1854-ben Pécsváradon (Baranya m.) született. Gimnásiumot és a keszthelyi felsőbb gazdasági intézetet végezte. Mint hadnagy részt vett Bosznia okkupációjában. Képviselőnek első ízben 1892-ben választotta meg a sárvári kerület nemzeti párti programmal.

Györy Elek. A jogászüilág egyik kitémősege, a budapesti ügyvédi kamara elnöke, a 48-as párt kipróbált vezértagja, 1841. május 1-én szül. Győrött mesteremberek-szülöktől, kik nem kímélték áldozatot tanítatásáért. Mint ifjú már számos szépirodalmi lapba dolgozott. 1859-ben az egyetemen jogot tanulmányozott; 1865-ben ügyvédi vizsgát tett. 1868-ban választmányi tagja lett az ügyvédi körnek, majd a jogászügyilésnek. 1873-ban az igazságügyi miniszter a magánjogi törvénykönyv általános részének kidolgozásával bízta meg, 1881-ben az orosházi kerület, 1884-ben a poroszlói kerületnek volt képviselője. 1887-ben itt és Komáromban nyert mandátumot és az utóbbit tartotta meg. Az utolsó országgyűlés alatt nem volt tagja a háznak. A millennium alatt a közügyek terén szerzett érdemei elismerésül mint a budapesti ügyvédi kamara elnöke, a Lipótrend lovagkeresztjét kapta. Tagja a fővárosi bizottságnak, egyetemes főjegyzője az ág. evang. hitvallású egyház mind a négy kerületének és presbýtere

Budakeszi Wéres István kastélya.

a pesti ág. evang. egyháznak. A képviselőházban jelenleg a *kis-czell* kerületet képviseli.

Chernel György. A körmeneti kerület képviselője, 1863-ban született Tömördön, Veszprémmegyében. Az államtudományi doktorátus elnyerése után tömördi és zsedényi nagyerjedelmi birtokai kezelésének szentelte magát. Különösen kiválik mint lötenyésztő, a ki saját lovait sikerrel is futtatja. Vas megyei virilista; cs. és k. kamarás. Eötvös Loránd báró visszalépése után 1895-ben a körmeneti kerület őt választotta képviselőjévé s e kerületet képviseli most is szabadelvű programmal.

Dr. Major Ferencz. 1854-ben született Székesfehérvárott. Középiskolai tanulmányait Győrött, majd a fővárosban végezte. 1875-ben jogot szerzett s főleg sebészettel foglalkozik. A múltó oklevél elnyerése után egy évnél tovább terjedő tanulmányutát tett, meglátogatva a nevezetesebb külföldi egyetemet. Utazásából visszatérve, előbb Budapesten telepedett meg, 1884-ben azonban szülővárosába tért, a hol tiszti főorvossá és kórházi igazgatóvá választották.

József Agoston és László főhercegek teósi és keresztúri vadásztainál állandó kíséreként szerepelt. I. oszt. ezredorvos és ezen minőségben a honvédelmi minisztertől elismerő oklevelet kapott. Tagja volt a trieszti szabadkőműves-ellenes kongresszusnak. Mint önkéntes tüzeltő Konstantinápolyban járt, a hol az Osmanie- és Tachliezrendjelekkel lön kitüntetve. 1894-től a néppárt egyik legbuzgóbb szervezője volt, s mint ilyen Szombathely város képviselőjének választotta meg.

Budáth István. valamint dr. Major új ember a megyében is, a képviselőházban is. 1857. decz. 3-án Beregszászon született. Atyja gyógyszerész lévén, ő is e pályára nevelte és már 19 éves korában megszerezte a gyógyszerészi oklevelet. Atyja halála után 24 éves korában átvette a gyógyszerész vezetését és tagja lett Beregszász város képviselő-testületének. 1896-ban a *rumi* kerületben választották meg néppárti programmal.

SZOMBATHELY R. T. VÁROS.

Szombathely multja és jelene.

Ősrégi város, melynek rögeihez több ezer esztendő emléke fűződik.

Előnyös fekvését, egészséges éghajlatát az őskornak embere is ismerte és az emberöltők hosszú során keresztül lakta területét, emlékül hagyván hátra küzdelmes életének néma tanuit: az egyszerű kő- és csontszerszámokat, melyekkel izzasztó munkáját végezte.

A kőkorszakra következett réz- és bronzkori műveltség is meghódította földjét, és több évszázadra terjedő uralmával megnyitotta a történelmi idők hajnalát, melynek gyér világossága mellett már különféle kelta törzsek nyomaira akadhatunk.

Az aratok, oroviskok és bojok egymásután telepednek meg vidékén és örökös harcaik között csak alig hogy észrevehették a veszélyt, mely a világhódító római birodalom részéről földjüket fenyegette.

Kr. e. 34-ben Octavianus légiói, kevéssel utóbb, Kr. u. 8-ban Tiberius és Germanicus caesarok hadai szállották meg Pannoniát, és teljes leigázása után provinciává tették.

A mai Szombathely területén, mint a duna menti erődítésekhez vezető római utak találkozó pontján, állomáshelyet — statio — szerveztek,

Dr. Alexi Emil, főorvos.

mely később Tib. Claudius császár alatt colonia-rangra emelkedvén, a letelepített Claudius-nemzetség neve után Colonia Claudia Sabaria-nak neveztetett el. A colonia hatalmas arányokban emelkedett az egyre erősbödő római civilizáció hatása alatt.

Középpontja lett egy nagy területnek, majd meg négy századon keresztül fővárosa volt Felső-Pannoniának. Falai között székelték a tartományi helytartók, a különféle politikai és vallási tisztviselők, területén ismételve megfordultak a légiók, magukkal hozván és terjesztvén a jobb izlést, melynek számos reánk maradt nagy jelentőséget.

Talán virágzása csúcsponjtján állott, midőn a római császárok tehetetlen uralma alatt a barbár quadok és szarmaták, majd meg az V. század derekán a győzelmes hunnok birtokába került.

Az érzéketlen barbárhordák vadsága nem ismert kiméletet. Romba dőltek hatalmas épületei, művelt lakóit szétriasztotta a rémület és az egykor virágzó város kietlen pusztaivá változott.

A hunnokat a keleti góthok, ezeket a longobárdok váltották fel. A Kr. u. VI. században az avarok vándor népe telepedett le Sabariában, de nem bírhatta sokáig. Nagy Károly és fia, Pipin, kiűzték az avarokat Pannoniából és a mai túladunai vidéket birodalmukhoz csatolták. Sabaria is frank birtokká lett és az is maradt a honfoglalás idejéig.

Szent István, első királyunk alatt megszűnt a salzburgi érsekség joghatósága Szombathely felett, és a város a győri püspöki megyébe oszta, a győri püspökök kegyurasága alá került, a kik második székvárosuknak tekintették Szombathelyt, gyakran megfordultak szombathelyi várukban és szabadalmi leveleikkel ismételve megerősítették a polgárság jogait és kiváltságait.

A város fejlődésének a századok folyamán ismételt csapások állták útját. Érzékeny károkat szenvedett az Aba Samu és Henrik között folyt harcok idejében, 1241-ben a pusztító tatárok majdnem földig lerombolták, színtere volt a Cylleiek és I. Ulászló, az osztrák Miksa és II. Ulászló között vívott harcoknak, átszenvedte a Bocskay-felkelést, látta és szomorúan emlegette az átvonuló török csapatokat és nyolcz éven át tűrte a kuruczok és labanczok sanjargatásait.

Ehen Gyula, polgármester.

És mintha ennyi baj sem lett volna elég, a telhetetlen végzet 1710-ben a városra még az irtózatos fekete halált is ráküldötte, mely fél-éven keresztül végzett öldökléseivel a várost majdnem teljesen néptelenné tette.

A gazdátlanra lett javak a szomszéd német-ségből bevándorolt idegenek kezeibe kerültek, a kik számuknál, vagyoni túlsúlyuknál fogva a bennszülöttek fölé kerekedtek és az eredetileg tősgyökeres magyar várost szinte egészen el-németesítették.

Ennyi és ily sokféle csapással sújtva, Szombathely nem haladhatott előre a fejlődés útján és még a mult század végén alig mutat városi jellegét. Öt silány és rendetlen utcájával, ötkapuz ódon bástyafalával és alig két ezerre rugó

Czédéra Gyula, főjegyző.

népességével inkább csak faluszámba vehető. Középpontján emelkedett a bástyával védett püspöki vár, keleti oldalán, a mai Széchenyi-téren, és a főtéren, az akkor még fennállt fogadalmi kápolna körül, iszapos tavak bűzölögtek. A cseréppel fedett és keményes házak igaz riakaságok voltak. Lakói legnagyobb részben földművelők voltak, kereskedelemről alig lehet szó, az ipar még a helyi szükséglet fedezésére sem volt elég erős. A százados tespedés ez állapotában találta a várost az 1772-ben szervezett szombathelyi püspökség első nagy-nevű püspöke, Szily János, a ki apostoli gondjai mellett székvárosa fejlesztésében is üdvösen buzgólkodott.

Nagyszerű építkezései (székesegyház, püspöki palota, papnevelő intézet) nyomán felbuzdult a

polgárság építkező kedve. A város falait le-hordták, belső területét tágitották, új utcák keletkeztek, a népesség rohamosan szaporodott.

A fejlődés nagyobb lendületet vett a városon keresztülvivő vasutak megnyitásával.

Az 1865-ben megnyílt déli vasút sopronkanizsai vonala és az 1871-ben megindult nyugati vasút Szombathelyt állandó összeköttetésbe hozták Budapesttel, Béccsel, Grácczal és középpontjává avatták egy nagy vidék kereskedelmének, megvetvén így alapját ama, páratlanul gyors haladásnak, mely a nem régen még kicsiny és igénytelen Szombathelyt a leg-utóbbi negyedszázad alatt hazánk egyik leg-élénkebb és legszebb reményekre jogosító városává fejlesztette.

A lefolyt negyedszázad minden évéhez fűződik egy-egy nevezetes alkotás; de a város jövőjét érdeklő eseményekben mégis leggazdagabb az utolsó két esztendő, midőn a városi kormányzat bölcsen számító megfontolással érelyes és kitartó buzgósággal oly életbevágó feladatokat oldott meg, minők az általános csatornázás, a vízvezeték, az utak kikövezése stb.

A polgárság és előljárósága lankadást nem ismerő buzgalmanak tulajdonítandó tehát, hogy a húszezer lakót számláló Szombathelyben igazán modern városra taláunk, a mely külsejével,

Brenner Tóbiás, h. polgármester.

czélszerű és a kor kívánalmainak megfelelő berendezésével, nyugsgó elevelenségével kedves képet nyújt és előnyös ítéletre készíti a látogatót.

Tágas terei: a Horváth Boldizsár-, Batthyány- és Széchenyi-terek izléses palotáikkal, csinos házaikkal és nagyszabású középületeikkel egészen nagyvárosias jellegűek.

A Széchenyi-térről határos templom-téren emelkedik az ó-itáliai stílusban épült nagyszerű székesegyház, mely hatalmas méreteivel, csínjával és keresetlen szépségével nemcsak a város-
buzgalmak is egyik büszkesége. Déli

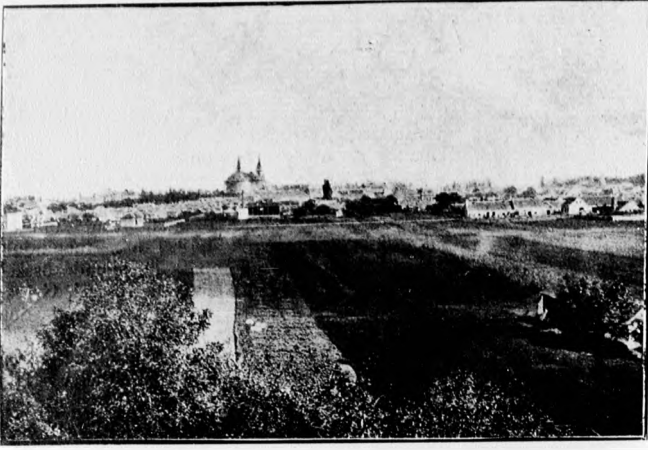
püspöki palota, a földszinti részében elhelyezett régiségtárral, mely gazdag gyűjteményében számos értékes és érdekes emléket őrizi a régi Sabariának.

A Széchenyi-tér keleti során látható a város-ház és színház, előttük Berzsényi Dániel ércszobra, e mellett a tér déli során a nagyszabású megyeház.

Nevezetesebb köz- és magánépületei: az igazságügyi palota és a fogház (Szily János-utca), a 80 árva elhelyezésére berendezett árvaház palotája (Árvaház-utca), a főgimnázium két-emeletes épülete, a premontriek székháza (Berzsényi-utca), Vasmegeye kétemeletes bérháza (Iskola-utca), a Széll-ház (Kőszegi-utca), Szombathely város háromemeletes bérháza (Gyöngyös-utca).

A Szakács-ház a ritka fényvel és kényelemmel berendezett kávéházzal (Gyöngyös- és Király-utczák), a m. á. v. üzletvezetőségének palotája, a gróf Batthyány-palota (Széll Kálmán-utca) stb.

A székesegyházon kívül két más kath. templom köti le a figyelmet: a zárdákkal kapcsolatos Ferencz-rendi és dominikánus templomok;

Szombathely látképe.

Vasvármegyei árvaháza.

könnyen szembeötlik a kies fekvésű kálváriakápolna; megnyerő külsejű épületei a közel múltban emelt egyesült protestáns templom; jó ízlésű és csinos az izraeliták imaháza.

A város utcái közül első sorban említendő a régi Gyöngyös-utca, mely nyugatról a Horváth Boldizsár-terre tágul, Keleti határa a Gyöngyös-patak, melynek vashídján keresztül a ma már Szombathelyhez tartozó régi Szt-Márton közsébe érünk.

A várost nyugati részen a Perint-patak szeli keresztül. Jobb partján terült el a régi Perint község, mely 1885 óta szintén a városhoz csatoltatván, rohamosan emelkedik és egyre szaporodó új és szabályos utcáival Szombathely legnépesebb városrésze.

A Gyöngyös-utczából kiágazó Király-utczát a Széll Kálmán-utca vágja keresztül, a város legújabb és leghosszabb utcája, mely a Kőszegi-utczából kiindulva egyenes vonalban halad a folyton élénk és népes vasúti pályaudvar felé. Egyre gyarapodó házsorai között robognak el a villamos vasút kényelmes kocsijai, melyek 1½ klm. hosszú pályájukon naponként 180 fordulóval szolgálják a helyi közlekedést.

A Király-utczából a Faludi-utczába, ennek északkeletre ágazó végpontjáról pedig a kőszegi országút jobb oldalán elterülő lovassági laktanya pavillonjai elé jutunk.

E kis városnak is beillő épületesoportokat a 11-ik huszárezred lakja, a Kálvária-utca nyugati végén látható Frigyes főherceg kaszárnyában pedig a 83-ik gyalogezred egy zászlóalja van elhelyezve.

A katonaság, a nagyszámú hivatalok (megye, város, törvényszék, üzletvezetőség, stb.) tisztviselői, a vidék birtokos osztálya nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy a város társadalmi élete seget, bensőséggel teljes kedvességét.

A szórakozásra bő alkalmat nyújt a látogatott három társaskör, a téli hónapok színi előadásai,

a farsangi és nyári multságok, hogy ne is említsem a pazar fényű kávéházakat és a jónevű vendéglőket, melyek a napi szükségletek kielégítése mellett a jókedv megnyilatkozására is gyakran nyújtanak módot.

Székesegyház.

A víz üde, a levegő tiszta, a város egészségi viszonyai kedvezők.

A hideg és meleg fürdők, a játszó-terek, a parkok mindmennyi üdvös tényezői annak, hogy a város egészségi állapota kifogástalannak jellemezhető.

Részben a szerencsés körülmények, részben a város előnyös földrajzi helyzetének tulajdonítható a város egyre fokozódó emelkedése és az a virágzó állapot, melyben a város iparát és kereskedelmét találjuk.

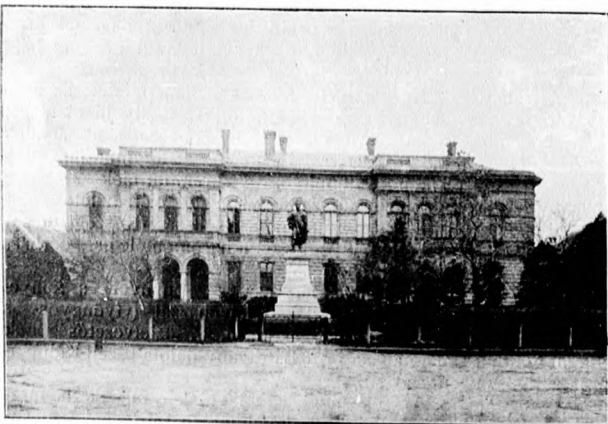
Gyáripari termékei a külföldön is kelendő cikkek, a kézműipar emelését nagyon előmozdítja az elektromos erő felhasználása. A kereskedelem minden ágában nagy élénkséget látunk, s a ki megfigyeli a Gyöngyös-utcaí és a Horváth Boldizsár-terti üzlethelyiségeket és fényes kirakatokat, nem kételkedhetik annak az állításnak a komolyságában, hogy Szombathely tekintetben sok, nálánál nagyobb és népesebb vidéki városnak például szolgálhat.

Tanintézetei számosak. Van egy főiskolája: a theologiai lyceum. Népes főgimnáziuma mellett serényen működik a felsőbb kereskedelmi iskola. Polgári fiú- és leányiskoláit, és négy teljes elemi iskoláját, magánintézeteit közel 3000 tanuló látogatja.

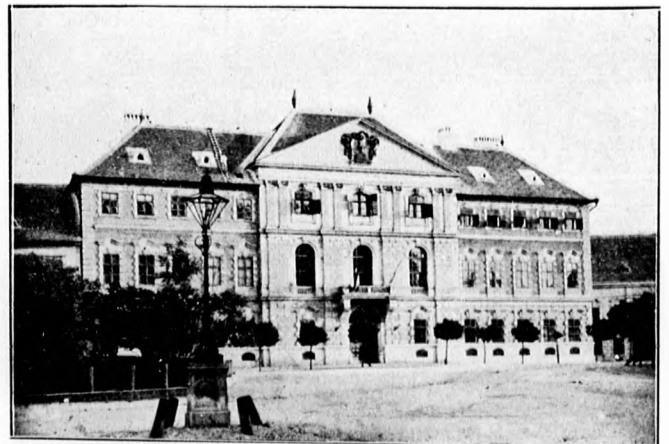
Kárpáti Kelemen.

A város tisztikara. Egy oly fejlődő városban, minő Szombathely, épenséggel nem mondhatók sine curának az egyes hivatalok. A tisztviselőktől a polgárság megköveteli a szorgalmat és a gondos körültekintést a város ügyeiben. De meg is becsüli őket. E becsülésre méltán rászolgál a mostani hivatali személyzet, mely iparkodik lelkiismeretesen végezni kötelességeit, s a mellett folyton előbbre vinni a város fejlődését, úgy annak egyes intézményeiben, mint külső szépítésében. A czopf ismeretlen fogalom Szombathelyi városházában. Számot vetve a város anyagi erejével, minden törekvése odairányul a tanácsnak, hogy Szombathelyt mennél magasabb nivóra emelje.

E törekvéseknek az élén Ehen Gyula polgármester áll. Energikus természet, s ritka okos fej. Nem hivatalnokpályára készült, csak férfikora delén vette vállaira a polgármesteri teendőket súlyos terhét 1876-tól 1895-ig első rangú szerepet vitt a városi képviselőtestületben. Már ebből az időből sokat köszönhet a város az ő buzgalmának. Bátor és agilis föllépése ellenségeket is

Színház és Városház.

Vármegyeháza.

Dr. Gyöngyösy Tivadar.

Dr. Szabó László.

Kassay F. József.

Eredics Ferencz.

Reiszig Alajos.

Dr. Kronecker József.

Kövári Kaffehr Béla.

Czáföldi Pottysondi Gusztáv.

Hidassy Kornél, püspök.

Herényi Gotharó Jenő.

Dr. Edelmann Sándor.

Dr. Borsits Béla.

Dr. Laky Kristóf.

Budakeszi Weöres István.

Magassy Elek.

Bárdosi Bárdossy László.

szerezett, a kik azonban később belátták, hogy Éhen Gyula működésében nincsenek személyes motívumok, hanem csak a közérdek istápolása irányítja cselekedeteit. A bizalom feléje fordult egész teljében 1895-ben, a mikor megválasztották polgármesternek. Most már könnyebben válósíthatja meg eszméit és Szombathely soha sem fogja megbánni, hogy őt helyezte a város élére. Éhen Gyula ma még csak 47 éves. Nagy-Szöllösön született 1853-ban.

Törekvéseinek segítőtársa a város jeles tollú főjegyzője *Cedera Gyula*, ki ép oly képzett, mint a mily buzgó hivatalnok és *Brenner Tóbiás* tanácsos, helyettes polgármester. A város szülötte, ki egyetemi tanulmányainak befejezte után a város szolgálatába lépett, s egyszerre főjegyzőnek lett megválasztva. Az 1895-iki tisztújítás óta helyettes polgármester, s mint ilyen, jobb keze Éhen Gyulának.

Fontos tisztséget tölt be *dr. Alexy Emil* főorvos, ki 1844-ben született Pinkafőn. Az egyetemi cursust Bécsben végezte, s diplomájával visszatért Vas megyébe, Szombathelyre. 1878-ban egyhangulag megválasztották a város tisztí főorvosának s azóta szakadatlanul tölti be állását. Rendelő orvosa ezenkívül a kórháznak, s egyzersmind törvényszéki orvos is. A város ügyeiben, mint a tanácsnak állásánál fogva tagja, tevékeny részt vesz.

Társadalom.

Milyen különös: minden városnak van társadalmi, de nem mindeniknek van társadalmi élete. Csalódik, a ki azt hiszi, hogy a társa-

Szabolcs János-utca.

és ez a karakter Szombathelyen vonzó és rokonszenves. A szombathelyi társadalom nemcsak élénk, hanem vidám. Meglátszik az utcákon is, de még inkább a zártkörű helyeken: kaszinóban, multságokban, magánházak estélyein. A szombathelyi társadalom tagjai nemcsak szeret-

meg és tartja fenn az emberbaráti egyleteket, a jótékonyezéltű társulatokat, a tornaegyletet, a színházat, a műkedvelői előadásokat, a kaszinót, sőt ez hozta létre a fényes vendéglői és kávéházi helyiségeket, melyekben tisztességes keresethez jutnak a város jó cigányzenészei. Az értelmi osztály hölgyei mindezekben tevékeny részt vesznek, s ezáltal díztingváltabbá teszik a kölesönös érintkezést.

A szombathelyi vezető társadalom minden ízében magyaros, s ez nagy kihatással van a megye ama részeire, hol idegen ajkúak laknak. Bármely nemzeti eszme vagy a magyarsággal kapcsolatos kulturális cél követeljen buzgalmat és áldozatot: a szombathelyi társadalom nem vonja ki magát alóla.

Úgyanez az elismerés illeti meg a polgárságot, mely a maga természetes konzervatívizmusa mellett készséggel áldoz köz- és városi célokra, s a midőn szívesen látja saját vérbelieit a városi előjáróságban, a tanácsban és a képviselő-testületben, elismeréssel és tisztelettel engedi át a vezérszerepet az értelmi osztály kitünőségeinek. A polgárság is szívesen mulat s egyleteik látogatottak. Ilyen társadalmi élet mellett Szombathely csak folyton emelkedhetik. Terünk korlátoltsága nem engedi, hogy mindazokról megemlékezzünk, kiknek része van Szombathelyi társadalmi életében. Az alábbi néhány fűtőlag fölvetett életrajzzal csak illusztrálni akarjuk

Bába-képzede.

dalmi élethez nem kell egyéb, mint egy bizonyos számú családoknak barátságos összetartása. Hány várost ismerünk, a hol csupa rokonság, atyafiság, komaságból áll az egész polgárság, s mégis az odavetődött idegen a barátságos fogadtatás dacára, keservesen panaszkodik a társadalmi élet hiányáról. Igazi társadalmi élet csak ott fejlődhetik, hol az intelligencia dominál: hol az élet gondja s a kenyérkereset nehézségei mellett az egyesek találnak időt és alkalmat, hogy értéküket, befolyásukat és erejüket a társadalmi tevékenység terén is érvényesítsék; a hol szakítanak időt közhasznú célok önzetlen szolgálatára s a hol a szórakozásokban is bizonyos értelmi, nemesebb célt követnek. Az ilyen helyen barátságos otthonra lel a színművészet, föllendül a hírlapírás és ápolói akadnak a zenének, irodalomnak és az összes kulturális intézményeknek. Ez az igazi, egészséges társadalom, mely nyomást tud gyakorolni a sokszor maradi hivatalos életre is; s megteremtén a kellő szellemet, előre viszi a városnak nemcsak külső, de belső fejlődését is.

Ily modern, egészséges társadalmi élete van Szombathelynek. Mint csaknem valamennyi város heterogén elemekből áll, kik két nagy csoportba oszthatók. Egyikbe tartozik az értelmi osztály: a földbirokozók, kik az év nagy részét a városban töltik, a hivatalnokokkal, ügyvédekkel, orvosokkal, tanítókkal, papokkal és katonatisztekkel; a másikba a szorosabb értelemben vett polgárság, melyet a kisebb gazdák, kiskereskedők és iparosok alkotnak. Természetes, hogy a társadalmi élet karakterét az értelmiség adja

Borsényi Dániel-utca.

nek, de tudnak is élni. Epikureisták a XIX-ik század megfínomodott zsánerje szerint, mely az egyesek élvezetéből hasznot juttat a közczélok-
nak is.

Ez az élénk, összetartó társadalom teremtette

a fentebb elmondottakat. Ex aliquibus ad omnes is lehet ítélni.

*

Eredics Ferenc. Ha mindazokat a tisztségeket névjegyre akarám nyomtatni, a melyeket lelkiismeretes buzgalommal elfoglalt, Hegedűs Sándor után neki leme leginözanságh vett állástöltő az országban. Látogatott ügyvéd, az ügyvédi kamara elnöke, a káptalan és a szombathelyi általános takarékpénztár ügyésze, a herceg Batthyány-Strattmann uradalom jogtanácsosa, a megyei és városi törvényhatóság tagja, a tüzoltó-egylet elnöke, az emberbaráti kórház igazgatója, az óvoda helyettes elnöke... Lehet-e ennél több tisztséget viselni egyszerre? A kik ösmerik Eredics munkaképességét, nem kételkednek, hogy az ő vállal még többet is elbírnak, s tudna a nap 24 órájából — ha kell — 48-at is csinálni. A megye szülötte, s még csak 57 éves. Ügyvédi diplomáját 1866-ban szerezte meg, s három évig a városnál működött, mint alügyész. Hogy jó katolikus ember, bizonyítja az, hogy az őszszel megválasztották az autonómia kongresszusra képviselőnek.

Gadr Frigyes. Királyi közjegyző, de nem abból a fajtából, mely csak kliensi számára él, s munkásságát a skála szerint irányítja. Gaárt ott találjuk a megyebizottságban és a városi képviselő-testületben, majd mint az állandó igazoló-, majd mint a magyarországi bizottság tagját. Találkozhatunk vele az adókvető-bizottságban, hol az alelnöki széket foglalja el s az árva-házi-bizottságban, melynek igazgatósági tagja. Szintén a megyében, Kozáron született, 1844-ben, s felsőbb tanulmányait Bécsben és Budapesten végezte. 1872-től 75-ig Felső-Eőron működött mint albiró, azóta Szombathelyen és Szombathelynek él.

Evangélikus templom.

Dr. Gyöngyösy Tivadar. Egy modern jogász, ki a midőn kriminális-ügyek aktacsomóit tanulmányozza, zene-estélyeken és művészeti dolgokon jártatja esztét. Egyik dísz az ügyvédi karnak és főfaktora a város művészi életének. Egyformán szolgálja Themis istenasszonyt és a muzsákat. Természetes, hogy lelkes tagja és titkára a dalárdának, de a mellett alelnöke a városi kaszinónak és

Pálffy Boldizsár.

a koresolyázó-egyletnek. Szombathelyi szülők gyermeke, ki a külföldön: Heidelbergben és Lipcsében tökéletesítette tanulmányait.

Kassai F. József, pénzügyi tanácsos, kir. pénzügyigazgató, született Székely-Udvarhelyt, 1846. évi november hó 23-án. Iskoláit ugyanott, a jogi tanfolyamot Kolozsváron és Budapesten végezte. Már 1867-ben a székelyudvarhelyi m. kir. adóhivatalhoz lépett be állami szolgálatba, s fokozatosan haladva, 1881-ben Szombathelyre

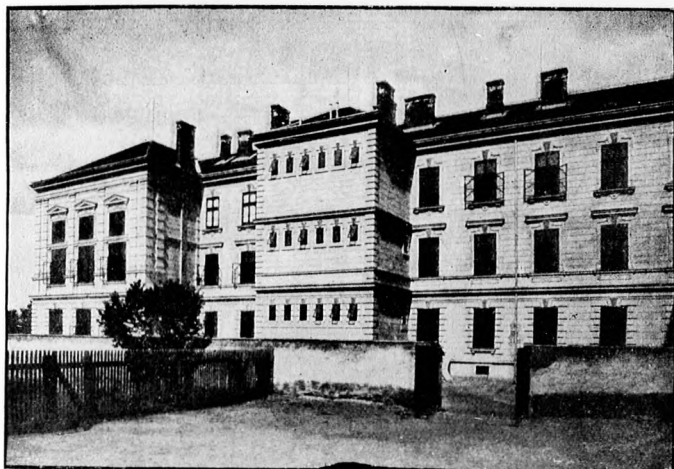
Gerlits Sándor.

Pápán és hallgatója volt a keszthelyi gazd. főiskolának. A bohém-vér azonban nem hagyta, hogy a nyugodalmas gazdasági pályán haladjon, neki ment a világnak s miután beutazta egész Európát, a törökhaderegbe lépett és szolgált, mint főhadnagy. Inter arma azonban Apollo lantját vette kezébe, s legtekintélyesebb szépirodalmi lapjainkban számos török költő művét közölte pompás fordításokban. Ezek külön füzetekben is megjelentek. Hazatérvén 1886-tól 87-ig a «Dunántúl» című lapot szerkesztette Szombathelyen, majd megalapította a *Vasvármegyét*, mely a Dunántúl egyik legjobban szerkesztett és legolvasottabb lapja. Ezenkívül szerkesztő-tulajdonosa az «Eisenburg» cz. újságnak. Érdeklődése a város ügyei iránt nemcsak theoretikus, a ünnek elismerésül beválasztották a képviselőtestületbe. A vidéki hírlapírók orsz. szövetségének igazgatósági tagja, s a szombathelyi összes kulturális és társadalmi mozgalmak legbugzóbb előharcosa.

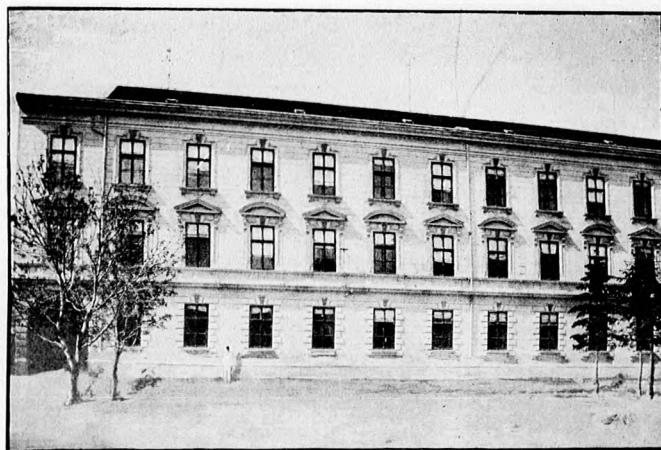

Scemann Gábor.

Reiszig Alajos. Édes testvére a főispánnak, a mi semmiesetre sem hátrány a vidéki életben. De Reiszig Alajos akkor is kiváló alakja lenne Szombathelynek és Vas megyének, ha a megyét nem az ő fivére kormányozná. Ő is a politikai téren kezdte meg pályafutását, de hamar szakított vele és egészen a közgazdaságra szentelte tevékenységét. Mint a kiscgazdák lötenyésztségi társulatának elnöke, kiváló szolgáltatásokat tett, s nagy szerepet visz a vas megyei gazd. egyesületben. Az országszerte ismert,

Királyi hatolithikus főgimnázium.

Kereskedelmi iskola.

a vasvármegyei adófelügyelő mellé neveztetett ki pénzügyi titkári minőségben adófelügyelő helyettesé. Azóta folyton Vasvármegyében teljesít pénzügyi szolgálatot és pedig 1891. évi febr. 23-ig, mint kir. pénzügyigazgató helyettes. Élete folyamából felemlíthető az, hogy 1875-ben Székely-Udvarhely városnak intelligenciájának részéül, Deák-féle programjainak képviselőjeiül lepettetett fel; s hogy 1883. év november havában a budapesti ügyvédvizsgáló bizottság előtt vizsgálatot állván, ügyvédi oklevelet szerzett. Kassai egyik legkiválóbb pénzügyigazgatója az országnak.

Dr. Kronecker József. Szintén ügyvéd, városi képviselő és megyebizottsági tag. De, míg Gyöngyösy kollégája a muzsáknak hódol, addig ő a tanuló ifjúság testi nevelésére fordítja gondját. A tornaegyletnek egyik megalapítója, 23 éven át tényleges elnöke, 1893 óta pedig tiszteletbeli elnöke. Az egylet 25 éves fenállásának ünnepe alkalmából a vallás és közoktatásügyi miniszter elismerő okmányonnyal tüntette ki. Életrajzi adataiból fölemlíthetjük, hogy 1839-ben született, s tanulmányait Szombathelyen és Budapesten végezte. A városnak 14 éven át volt ügyésze, az iskolaszéknek alakulása óta (1869) tagja, a 1890-től kezdve elnöke. Jelenleg a szombathelyi takarékpénztár jogtanácsosa és a nemesi pénztár ügyésze.

Kővári Kaffér Béla. A mi emberünk, a kire büszkék vagyunk, zsurnaliszta és költő egy személyben. Ezzel meg van mondva, hogy tapasztalatokban gazdag mult van a háta mögött, s jelene összeforva Szombathelyi életével. Somogyi fiú, kit 1855-ben vezettek be a születési matrikulába. Ambár sokan azt hiszik, hogy a hírlapírók egyáltalán nem szoktak volt tanulni: Kaffér hivatkozhat, hogy iskolákat végzett Kaposváron, Nagy-Szombaton,

Csáfordi Pottyondi Gusztáv, amaz állami tisztviselők közé tarozik, kiket a ranglétrán nem protekció, hanem saját egyéni kiválóságuk segített magasra. Győrött született 1842-ben, felső iskoláit és a műegyetemet Bécsben végezte. Vasutas pályáját 1860-ban kezdte meg az «Erzsebet-vasúttársaság»-nál, melynek 68 évig az «Erzsebet-vasút»-hoz került. Alig 29 éves korában főnökeinek bízalma a szombathelyi forgalmifőnökség felelős-

vas megyei piros-sárga faj marhának Reiszig a meghonosítója. Hogy nemcsak másoknak tud tanácsot szolgáltatni, arra nézve élő bizonyosság kámon mintagazdasága.

Dr. Szabó László. Alig 30 éves, s máris titkára az ügyvédi kamarának. Ez elég ajánlólevél volna bárhová; sőt, szülővárosában mindenki tudja, hogy ez csak irrandus ad... állás. Két év óta a megyének úszó, úszó ügyésze is.

Vallásfelekezetek.

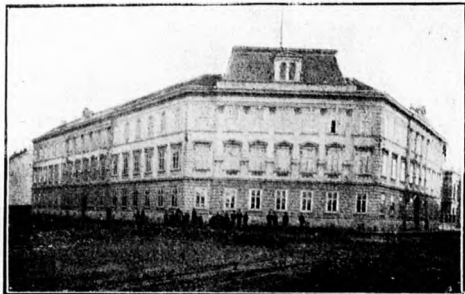
A «Pax» jelszó, melylyel Vaszary Kolos elfoglalta az ország legmagasabb egyházi méltóságát, a szombathelyi hitfelekezetek közt tényleg megvalósulva föllelhető. Egyesek talán, politikai mozgalmak zürzavaros idejében, felekezeti szempontokat is hozhatnak szóba, de maguk közt az egyes hitfelekezetek közt békés, toleráns viszony uralkodik. Ez ama kiváló egyházi és világi férfiak előnyére irandó, kik az egyes felekezetek élén állanak.

Történelmi multjánál, vagyonánál és híveinek lélekszámánál fogva első helyen áll a *kath. egyház.* Szombathely egész 1777-ig a győri egyházmegyéhez tartozott; ez év február 17-én állította fel Mária Terézia királynő VI. Pius pápa helybenhagyásával a szombathelyi püspökséget. Az első püspök *Szily János* volt, a ki a papnöveldét, a püspöki palotát és a székesegyházat építtette. A jelenlegi püspök *Hidassy Kornél* (szül. 1823. jan. 13., Rév-Komáromban), Pappászentelése után tanár lett, majd igazgató a nagy-

szombati gimnásiumban. 1873-ban címzetes kanonoknak, 1875-ben miniszteri osztálytanácsosnak, 1876-ban esztergomi kanonoknak, 1878-ban címzetes apátnak és tribunicí cz. püspöknek nevezték ki. A szombathelyi püspöki megyét 1882. okt. 8. óta kormányozza. Számos értekezést írt, melyek jobbára iskolai értesítőikben jelentek meg. Ilyenek: «A böleszsét hazánkban való haladásának története»; «De stilo bene latino»; «De sermonis latini usu quotidiano». Hídassy pap a szó legnemesebb értelmében, ki csupán egyháza és híveinek ügyét munkálja. A politikai mozgalmaktól teljesen távol tartja magát. Mint a szegények nagylelkű istápolója, bírja minden felekezetet tisztelettel. — Az egyházmegyében van hat kanonok és hat tiszteletbeli kanonok, öt javadalmas és egy címzetes apát, egy javadalmas és öt címz. prépost. A papság létszáma a megyében 274. Szerzetház van nyolcz, apácázárda kilencz.

A szombathelyi székes káptalant némelyek szerint Szent István, mások szerint Szent László alapította.

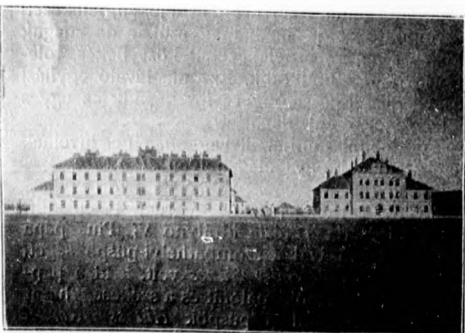

MÁV. üzletvezetőség palotája.

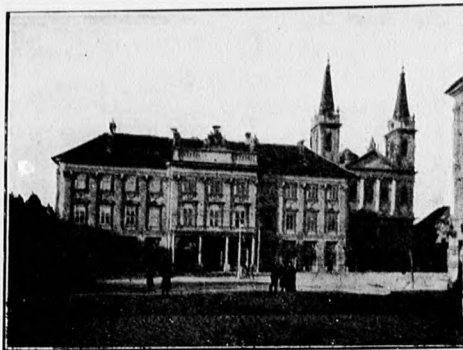
A szombathelyi plébánia már 840-ben virágzott. Házát 1778-ban építették fel újból, mert a régi leégett. A hívek száma jelenleg 13,274. A plébánia kegyura a püspök. Plébánosa: *Horváth István*, keői cz. prépost, esperes. Született 1850-ben, Baltaváron, pappá szenteltetett 1874. augusztus 12-én. Tanulmányait Szombathelyen kezdte, theológiát a budapesti egyetemen hallgatta. 1874-ben segédlelkész lett Dobranokon (Zala m.); 1875-ben szentszéki jegyző; 1876-tól 1883-ig püspöki titkár; 1878—84-ig egyúttal helyettes hittanár a papnöveldeben; 1883-ban nevezetett ki szombathelyi plébánosnak, 1884-ben szombathelyi kerületi alesperesnek, 1890-ben Szent István vértanúról elnevezett keői címz. prépostnak. Egyházi teendői mellett élénk részt vesz a közéletben, mint a megyei bizottság tagja, az állandó központi és árvaházi választmány igazgatósági tagja. Ezenkívül elnöke az óvodának és kath. legényegyletnek, továbbá tagja a város képviselőválasztását előkészítő bizottságának.

Szerzetes-rendek. Az egyházmegyében három szerzetes-rend van, és pedig a ferenczi, a Szent Domokos- és a csorna-prémontrei rend.

A szt. Ferencz-rendiek konventjének multja az Árpádok korába nyúlik vissza. Házukat és templomukat 1360 körül építették a minoriták, kiktől 1630-ban vették át. A szerzet tagjai mindig lelképásztorkodással foglalkoztak. Jelenleg tizenkettő a konventtagok száma.

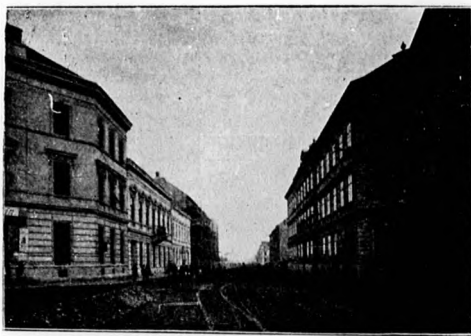
Gyógyszári laktanya.

Püspöki palota.

A szt. Domokos-rendiek konventjét 1638-ban alapította Draskovich György gróf, győri püspök. A kolostort és templomot 1670-ben özv. Erdődy grófné építette. A konvent tagjai: hat áldozópap és öt szerzetestárs.

A prémontrei kanonokok. A csornai kanonia fehér papjai — a prémontrei kanonokok — 1808 óta lakják Szombathelyen a Horváth Boldizsár-térre tekintő kétemeletes székházukat. Vezetésök alatt áll a szombathelyi kir. kath. főgymnázium, melynek ritka népes volta, nagy vidéken ismert jó híre és neve évtizedek óta hirdeti a nemzeti művelődésért áldozó tudós rend érdemeit. Iskolájuk igazi modern tanintézet. Berendezése czélrészességben, felszerelése a gazdagságban talán páratlan. Egy tekintet az iskolára, és előttünk van a hivatása magaslátán álló tanári kar, mely elődeitől öröklött buzgalommal és fokozódó kitarással törtét előre a haladás útján. Hivatásszerű kötelességük nem képes teljesen lekötni tetteire vágyó erejüket; nemes ambíciójuk tágasabb téren is érvényesülni kíván. A különféle tudományok művelése minden időben megtalálta a maga munkásait e tanári testületben és számos tagja vivott

Szent Kálmán-utca.

ki magának ismert nevet a tudományos és szép-irodalom terén. (Árvay Gergely, Szeczy Imre, Pauer Imre, Laky Dömötör, Kunc Adolf, Lipp Vilmos, Névy László, Edelman Sebő, Dallos József stb.) Nem kisebb elismerés kíséri társadalmi tevékenységüket. A hol széről és jóról van szó, ott bizony jelen van a prémontrei tanár. Előkelő tényezők ők a helybeli közművelődési és jótékonyági egyesületekben, hasznos és szeretett tagjai a társasköröknek. Részt vesznek a közügyek terén; a megtisztelő polgári bizalom a prémontrei székház egy-két tagjának mindig helyet juttat a megye törvényhatósági bizottságában és a városi képviselőtestületben.

Szép hivatásuk, erős kötelességérzetük mindenféle tiszteletről és hálara talál; előkelő gondolkodásuk, szives és magyaros vendéglátásuk és egyéb kiváló tulajdonaik pedig könnyen érthetővé teszik azt a népszerűséget, mely elváhatatlan kísérője a prémontrei kanonokok testületének.

A protestáns hitfelekezetek. Szombathelyen az ágostai hitvallású evangélikusok és a reformátusok 1851-ben alakultak gyülekezeté. Hívei

mérsékelt számban lévén, csak hosszabb, több mint 30 év után jutottak abba a helyzetbe, hogy közadakozás révén templomot építhettek. A hitközség a két protestáns felekezet közös tulajdona s azon egyház fenhatósága alatt áll, melyhez a lelkész tartozik. A lelkészt pedig a többségben levő felekezet papjai közül választják.

Ezidőszert a lelkészi teendőket Kiss János evang. hitű lelkész látja el, ki 1886 óta lakik Szombathelyen és hervadhatatlan érdemeket szerzett a templom alapítókéjének összegyűjtésében.

Az izraelita hitközségek csak e században alakultak és eleinte titokban. Az első önálló hitközség 1832-ből ered, a mikor templomot is építtetett. 1848-ban a félrevezetett nép erősen megrongálta a zsinagógát. 1865-ben a hitközség kétfelé szakadt s azóta van a városban úgy-

Megyei Casino.

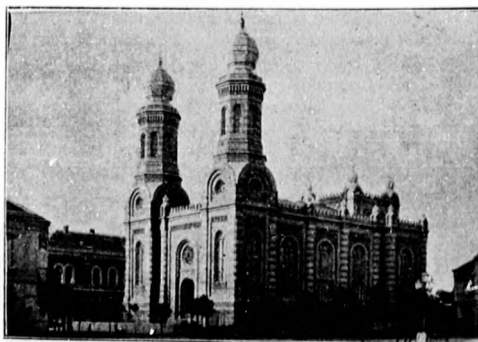
nevezett kongresszusi (neolog) és orthodox hitközség. Az előbbi 1880-ban 130,000 forinttal díszes új templomot építtetett.

Tanügy.

Ámbár az állam kissé mostohán gondoskodik Szombathely közoktatásügye felől, a tanügy méltó összhangban áll a város fejlődésével. Mint a határhoz közel fekvő városnak és oly megye székhelyének, mely idegen nyelvű lakosokat is számlál területén, iskolái révén határozott nemzeti missziója is van. A tanítói és tanári testület e missziót szem előtt tartja, s a magyarságnak ők a legbuzgóbb terjesztői. A városban elkelve még egy főreáliskola is — a mi régi vágya a szombathelyieknek — de ezidőszert a saját erején életbe nem léptetheti.

A fennálló intézetek közt legfelsőbb fokú a *r. kath. papnevelő-intézet*. Megalapítója (1777-ben) *Szily János* püspök volt. Már a mult században hitvány hírnévre emelkedett.

zongli és székesújvári egyházmegyei növendékei is. A theologiai tudományok négy évfolyamra van beosztva. A növendékek irodalmi tevékenységét is fejtenek ki a kebelükben már rég virágzó Szent Imre-egyletben. A felső hit-tani intézet igazgatója maga a megyés püspök, helyettese a papnevelő-intézet igazgatója: *Stegmüller Károly* kanonok, pápai prelátus.

Zsidó templom.

Legrégibb intézet a *kir. kath. főgimnázium*. Alapította Zichy Ferenc gróf, győri püspök, 1772-ben. A kezdetben négy-, majd hatosztályú gimnáziumban Ferenc-rendi szerzetesek tanítottak 1789-ig, a midőn az iskola kir. gimnázium néven állami intézettel lett és nagyobb részben világi tanárok vezetése alá került. Az 1808/9-ik tanévben az intézet visszanyerte kath. jellegét és a világi tanárok helyeit a csornaprémontrei rend kanonokjai foglalták el.

1793-tól kezdve a gimnázium mellett egy más tanintézet is virágzott Szombathelyen, a lyceumnak nevezett, két évi tanfolyamra berendezett filozófiai iskola, melyet Szily Jánosnak, a szombathelyi egyházmegye első és nagynevű püspökének lelkes buzdításaira, Vasvármegye rendi alapítottak, s a melyben a szentkereszti cisztercia apátság terhére egyházmegyei papok teljesítették a tanítást.

Wálder Alajos.

E két tanintézet egymástól függetlenül, külön igazgatás alatt működött az 1850/51. tanévig, a midőn az új tanügyi reform követelménye értelmében a hatosztályú gimnázium és a kétosztályú lyceum főgimnázium név alatt egyesítetvén, a nyolcosztályú főgimnázium igazgatása és tanárokkal való ellátása kizárólag a csornaprémontreiekre lőn bízva.

A régi, iskolaszegény időben a két szombathelyi tanintézetre nagyon fontos feladatok várak. A magyarságnak valóságos végvárai voltak és falai között számtalan muraközi és horvátországi ifjú sajátította el és szerette meg a magyar nyelvet.

A nemzeti eszme és nemzeti nyelvünk mindenkor buzgó ápolásra találtak ez iskolákban, s a tanárok ép abban a szomorú időben mutatták a hazafiság és nemzeti érzés legszebb példáit, midőn a ránk nehezedő idegen zsarnokság ifjainkkal még anyanyelvöket is el akarta felejtetni. A csornai prémontrei rend

Dr. Knébel Kornél.

mindig szemé fényének tekintette a szombathelyi gimnáziumot és messzemenő áldozatokkal iparkodott jó híret fejleszteni. Tetemes költséggel ismételt át és átalakította a gimnázium-épületet, nagy áldozatokat hozott a tanárképzés ügyének, évről-évre jelentékeny összegeket költött a szertárak gazdagítására, és soha még rövid időre sem szunnyadt el az a büszke ambíciója, hogy az egyre fokozódó követelményeknek megfelelőleg dédelgetett iskoláját mindig a színvonalon tartsa.

Ennek az ambíciózus törekvésnek az eredménye, hogy a tanintézet a közelmúltban, egy, a kor igényeinek és a czélszerűség minden követelményeinek megfelelő, nagyszabású palotába költözött.

Midőn a prémontreiek a teljes gimnáziumot átvették, átvették a gimnázium és lyceum alapításával és szervezetével egyidejű két épületet is.

A gimnázium épületét (ma a kath. kör czéljaira szolgál és a püspök tulajdona) a rend gondozta és tatarozta; a székesegyházzal szemben álló lyceum-épületnek — mint tulajdonának — gondozása a vármegyét illette.

A rend és a vármegye áldozatkészsége több ízben segített a fel-felmerülő bajokon.

Egerváry Miklós.

Az új gimnáziumi épület emelésének sokáig vajudó ügyén végre is a prémontrei rend nagylelkűsége lendített, midőn 1893-ban felhasználván a két iskolai épület 35.000 forintra menő értékét, a vármegye (25.000 forint) és Szombathely város részéről megajánlott (20.000 forint) segílyt, saját házának telkén 170.000 forintnyi költséggel megépítette minden ízében modern kétemeletes iskoláját, mely nagyságban, szépségben, czél-

Szombathelyi takarékpénztár épülete.

széri beosztásban, s a mit elsőnek kellett volna említeni — ritka gazdag felszerelésével bátran versenyre kelhet hazánk bármely iskolaépületével.

Az iskolaépület előnyös fekvése, külső csinja, tisztasága, czélszerű beosztása már több látogatónak kötötte le figyelmét; de a legnagyobb elismerés és a legtöbb dícséret, melylyel legfelsőbb tényezők is gyakran elhalmozták az intézetet, mégis szertárait illeti meg, melyeknek

Deutsch I. M.

tervszerűen és czéltudatosan összegyűjtögetett gazdagságai legékebben szóló tanúsága az intézetfentartó prémontrei rend bőkezűségének.

Az intézet mindig egyike volt a legnépesebbeknek; voltak oly tanévek, hogy a beírt tanulók száma meghaladta a 600-at.

Az ifjúság kebelében két nemesirányú egyesület virágzik: az önképző-kör és az ifjúsági segítő-egylet.

A főgimnázium igazgatója *dr. Edelmann Sebő*, a prémontrei-rend egyik kitünősége. Győrött szül. 1853-ban, s 19 éves korában lépett a prémontrei kanonok-rend kötelékébe. Tanári működését 1874-ben kezdte meg a keszthelyi algimnáziumnál; három év múlva Szombathelyre helyeztetett át, s azóta a fizikai és matematikai tanszékét tölti be. 1882-ben avatott fel a pesti egyetemen a bölcsezet doktorának, s akkor kezdte meg nagyarányú és a legszelebbebb körökben elismerésre talált tudományos irodalmi működését. Nevezetesebb művei: «A négyzetes maradékok elmélete», «Mathematikai zsebkönyv», «Gőzkazán és gőzgépjármű kézikönyve», «A vegytan alapvonalai». E munkákon kívül, becses értekezéseket írt a «Természettudományi Közöny»-nek, s a társadalmi cikkek egész sorozatát a helyi újságokba. 1889-ben Szombathely számára légszuszívulást napitárt dolgozott

Rösler Károly.

ki s ellenőrző-állomást létesített. Élénk részt vett a természetvizsgálók és orvosok gyűlésén is. A gimnáziumban mechanikai műhelyt létesített, 1895-ben konstruálta a nevről elnevezett keréklemmez villamos akkumulátort.

Mint a tudományoknak praktikus művelője, megalapított egy nagyszabású vállalatot: a vasmegei elektromos művek vállalatát, melyben társai voltak *Batthyány Lajos* gróf és *Gothard Jenő*. E vállalat korszakos jelentőséggel bír a megye és város kulturális és ipari fejlődésére s Edelmann Sebő nevét — az irodalmon kívül — a közéletben is megörökíti. A társadalmi életben is a legkiválóbb helyet foglalja el s valláskülönbőség nélkül Szombathely minden polgára őszinte tisztelettel és nagyra-becsüléssel veszi körül érdemes személyét.

Jelentékeny helyet foglal el Szombathely tanügyi életében a *polgári és felső kereskedelmi iskola*. Ez intézet ugyan még csak most éli tizenkettedik évét, de megalakulásának s fejlődésének története nincs érdekes és tanulságos

Ifj. Udvarý Ferenc.

részletek nélkül. A 80-as évek elején egy fő-reáliskola felállításának eszméje foglalkoztatta a város és megye közönségét. Ez eszme megvalósítására azonban a tanügyi kormány kevés kilitást nyújtott, mert — úgy mond — a városnak már van középiskolája: a főgimnázium, e mellett tehát a jóformán hasonló irányú reáliskola életképességgel nem kecsesget. Egyesek tehát a polgári iskolát kezdték emlegetni. De ezt a közönség többsége nem kívánta. Hanem az ekkortáiban, 1885-ben megjelent «Kereskedelmi iskolai szervezet» más fordulatot adott az ügynek. E rendelet értelmében ugyanis az akkor még «Közép» kereskedelmi iskoláknak nevezett tanintézetek a polgári iskolák mellett is felállíthatók. Ily czélzattal a polgári iskola egyszerre népszerű lett.

Bold. *Varasdy Károly*, később orsz. képviselő, majd kir. táblabíró ült akkor Szombathely polgármesteri székében. Ez a lelkes férfiú

volt az eszme leghívebb harcosa a városban, szentmártoni *Railó Kálmán* v. b. t. tanácsos pedig, mint akkori főispán, oldalánál *Reiszig Edé*, mostani főispán, az időbeli alispánnal és bold. *Mennyey Főssé* kir. tanfelügyelővel, a vármegye közönségét nyerte meg az eszmének.

Az intézet létesítésére vonatkozó határozatot a városi közgyűlés 1896. március 27-én mondtotta ki, kikötve a fa- és vasipari tanműhelyvel való kibővítés szükségét is és felajánlván az iskola céljaira a mostani szép nagy telket, az épület emelésére több ezer téglát, azonkívül a fűtést, világítást és szolgatartást. A város ezen határozatára a vármegye közönsége már május 3-án felett és pedig szintén nagylelkűen, a meny-nyiben a felszerelésre 13,000 forintot szavazott meg.

Most a város lakói egyénenként hozták meg áldozatukat. Ki pénzt, ki építési anyagot, ki ipari vagy napszámmunkát írt alá a körözött íven. Ekként hamarjában mintegy 23,000 frtnyi érték gyűlt össze, mire elkészítették a mostani épület tervét s a kormánytól a tanerők fizetését kérték. Szeptember 23-án már a tanítás is megkezdődött. Fontos mozzanat az intézet belső fejlődésében, hogy a polgári iskola néptelen V. és VI. osztályát s az ebbe ékelődő faipari tanműhelyt a városi és megyei hatóság megokolására a miniszterium beszűntette, minek folytán a polgári iskola négy alsó osztályra és az ennek fölébe helyezett most már «felső» kereskedelmi iskola egészségesebb fejlődésnek indulhatott. Az államtól fizetett rendes tanárok száma 13. Az immár évenként 400-at állandóan meghaladó tanulónak a hajlék kicsiny; két nagy termet a szomszéd privátházban kell bérelni. Azonban az épület kibővítésének terve már készen van s Szombathely város közönségében feltámad még a lelkesedés, hogy az istápolásra érdemes tanintézet számára még egyszer áldozatot hozzon.

Az intézet igazgatója *Stemann Gábor*, született Bodrog-Kistaludon, Zemplén megyében, 1854. június 18-án. A gimnáziumot Sátoralja-Ujhelyen, Rozsnyón és Kassán látogatta. Ez utóbbi helyen lépett az elemi tanítóképzőbe, onnan

vársterem.

vette a székesegyházzal szemben lévő kétemeletes épületet s kellően átalakítva, a polgári leányiskola rendelkezésére bocsátotta.

Az intézet tehát két forrásból nyeri fentartását. A város, mint erkölcsi testület, adja a helyiséget, gondoskodik a bútorzatról, fűtésről, világításról és tatarozásról. Ezenkívül évenként mintegy 2000 forint készpénzzel járul az intézet fentartásához. Ez összeg részben az igazgató, a hitoktatók és a szolga díjazására fordítatik. A kormány fizeti a többi tanerőket, jelenleg már hatot.

A tanintézet részvét az ezredes kiállításán a tanulók munkálataival és dolgozataival, a melyeket a bíráló-bizottság elismerő okmány-

Terézia-féle ösztöndíjat, a tanárképezde tagjai közé is felvettették. Polgári iskolai képeztőt 1880. évben tett a budapesti Paedagógiumban. A szombathelyi polgári leányiskolához az iskolaszék 1876-ban választotta meg tanítónak s ugyanezen évben a vallás- és közokt. miniszter az intézet igazgatójával alkalmazta s ezen idő óta a mai napig ugyanitt működik. A szombathelyi iskolaszéknek 15 év óta jegyzője. A polgári leányiskolával kapcsolatos női keresk. tanfolyamnak is igazgatója, ezenkívül a vasvármegyei népevelési, a szombathelyi alsófokú ipariskolai és a városi közegészségügyi bizottságoknak tagja, a torna- és a tisztgyevisületeknek választmányi tagja és a vasvármegyei rk. körnek könyvtárosa.

Az alsófokú nevelést szolgálják: a *községi és a püspöki elemi iskolák*. Az előbbi 1773-ban létesült, de csak 1825-ben lett négyosztályúvá.

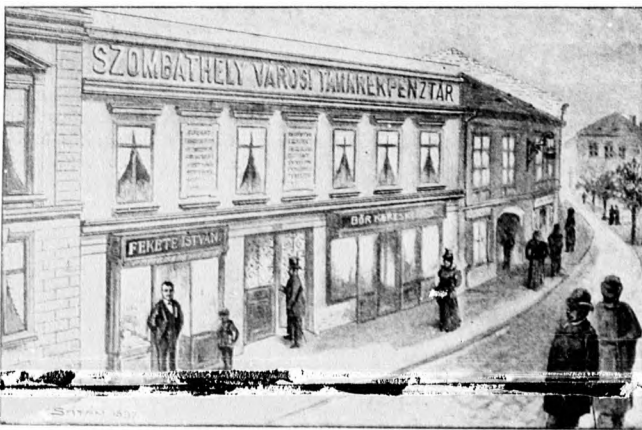
A püspöki elemi iskola szép épületben van elhelyezve, s a kor igényeinek megfelelően berendezve és felszerelve a püspök és a káptalan bőkezűségéből. A földszinten a négy leány-, az emeleten a négy fiúosztály van elhelyezve. Az igazgatón kívül hét rendes tanító működik.

Ezekon kívül van izr. népiskola és néhány magántanintézet.

Pénzpiacz.

A városok ipara és kereskedelme mindenütt szoros összefüggésben áll a pénzpiacz helyzetével. A hol nincs kellő számú intézet, mely a hitelnek szolgálatára állhasson, ott csak tengődve él a kereskedő és iparos. Fájdalom, hazánk legtöbb vidéki városának pénzpiacza szűk korlátok közé van szorítva, s a tulajdonképeni cél: kisebb tőkéknek forgalomba hozását, olcsó kamat mellett csak mellékesen tartja szem előtt.

A szombathelyi pénzpiacz e tekintetben örvedetesen szabadlelvőbb felfogást tanusít. Forgalmát nem csupán betáblázások mellett a jelzálogüzletre irányítja, hanem a váltó-escomptra is. Az a körülmény, hogy a takarékbetétek összege évről-évre emelkedik: ékesen szóló

épület

Szombathelyi városi takarékpénztár

pénztárterem

pedig a budapesti Paedagógiumba, hol polgári iskolákra szóló tanítói oklevelet nyert. 1896-ban magán úton szerezte meg a felső keresk. isk. tanári képesítést. Működött Sárospatakon, Kassán, Modorban s 1886. óta jelen állásban. A vezetése alatt álló intézetet alapjától ő szerezte s része van a tanítás sikerét biztosító példás testületi szellem megalkotásában és fentartásában. Irodalmi téren is működik. Több tankönyve ott található a polgári iskolai névrendek kezében.

A nevelést kitűnő eredménnyel végzi a *polgári leányiskola és női kereskedelmi tanfolyam*. A polgári leányiskola 1876-ban nyitattott meg két osztályal.

Az intézet azonban évről-évre nagyobb látogatottságnak örvendő, a tanulókat a régi városrészben elhelyezett szűk termek alig voltak képesek befogadni. Ily viszonyok között volt az intézet 18. éven keresztül, míg nem Szombathely városa 1895-ben a polgári leányiskola részére a prémontrei rendtől 20,000 frton meg-

nyal tüntetett ki. Az intézet fennállása óta három kitüntetésben részesült. A polgári leányiskola tanítótestülete az igazgatóval, tanítónőkkel és a hitoktatókkal együtt 12 tagból áll. A folyó tanévben a beírt tanulók száma a hat osztályban (az 1. és 2. párhuzamos) ös zesen 268.

A polgári leányiskolával kapcsolatban szerveztetett a *női kereskedelmi tanfolyam* s 1894-ben nyitattott meg.

A tanfolyam négy év óta áll fenn, ezen idő alatt bizonyoságot tett életképességéről. A folyó tanévben van 17 tanulója. A tanári testület a polgári leányiskolai igazgatóval, a felső kereskedelmi iskola három tanárával és a polgári leányiskola két tanítónőjével együtt hat tagot számlál.

A leányiskola igazgatója *Pálffy Boldizsár*, sz. 1855-ben Gecsen (Veszprém megyében). A gimnáziumot Veszprémben és Szombathelyen végezte, bölcsészeti tanulmányait a budapesti tud. egyetemen. Elnyervén a 300 frtos Mária

bizonyosság a megye és a város polgársárának takarékos gazdálkodása mellett.

Az egyes nagyobb pénzintézetek a következők:

A *Szombathelyi takarékpénztár r.-társaság* 31 éve áll fenn. Az 1896-ik évben a betétek összege 4,305,073 frt 37 kr. volt. Jelzálog-kölcsön gyanánt kiadottot 2,382,316 frt, váltókölcsönre 3,903,670 frt 60 kr. Értékpapír állomány volt 366,290 frt 70 kr., évi pénztárforgalom 4,820,138 frt 09 kr. Az intézet alaptőkéje 120,000 frt, melyhez 96,885 frt tartalékalap, 18,970 árkülönbözeti tartalék és 60,000 nyugdíjalap járul. Évi nyeresmény 44,557 frt 66 kr. volt. Az intézet élén *Szabó László* igazgató áll, kinek körültekintő munkássága első sorba eredményezte az intézet ily nagymérvű föllendülését.

A *Szombathelyi általános takarékpénztár* szintén a régebbi intézetek közé tartozik. Az idén fejezte be XXV-ik üzemét és pedig kielégítő eredménnyel. Az 1896-iki kimutatás szerint a betétek 1,550,579 frt 76 kr-ra, a takarékgyleti betétek 87,195 frtra emelkedtek. Az intézetnek 60,000 frt befizetett alaptőkéje és 75,577 frt tartaléktőkéje van. A tiszta nyereség 24,375 frt 31 kr.

volt. A pénztári összes forgalom 4,013,868 frt 19 krra rögött. Az intézet élén *Reissig Alajos* elnök és *Zimmermann Károly* h. elnök állanak.

A *vasmegyei takarékpénztár-részvénytársaság Szombathelyen*. 1885. évi október 19-én alapított *Egeredry Miklós* kezdeményezésére. A részvénytársaság alapitókéje: 340 drb névre szóló 100 frt névértékű részvényből áll, melyre eddig 65% lett befizetve. Az intézet utolsó 1896. évi összforgalma 5,485,404 frt, betétállománya 982,438 frt, váltótárczája 613,441 frt, jelzálog-kölesön állománya 330,379 frt, tiszta nyeresége pedig 14803 frt 70 kr. volt. A részvénytársaság és az igazgatóság elnöke ez idő szerint *Egeredry Miklós*, helyettes elnök *Róthy István*. A pénztár-üzlet helyisége Szombathelyen a községi-utca 2. szám alatti saját házában van.

Egeredry Miklós, a takarékpénztár kezdeményezője, ösrégi, előkelő családból származik, melynek ősi fészke Egervár, de ezenkívül nagy birtokai voltak Vasvármegyében, Zalában és Zágráb megyékben. 1827 május 12-én született Dömötörben, Vas megyében. Jogi tanulmányait Győrött végezte, s 1861-ben szolgabíró lett a pornói járásban. 1864-ben ügyvédi irodát nyitott, s több uradalmi ügyészé lett, így az Erdődy-családé, melynek ez időszert is jószágigazgatója. A közéletben mindenkor a legtevékenyebb részt vette. A szombathelyi ügyvédi kamarának 12 éven át helyettes elnöke volt. A rumi kerületnek több ízben választási elnöke. Ezenkívül tagja a vas megyei nemesi pénztárt kezelő választmányának, ügyésze a gazdasági egyesületnek, tiszt. tagja a zala-

gondot fordított a bankügyi dolgok és tőzsdei ügyletek tanulmányozására. Így beutazta Ausztria, Németbirodalom, Franciaország, Schweiz és Olaszország nagyobb kereskedelmi városait és tőzsde helyeit. (Érdekes megemlíteni, hogy mint sportbarát ezeket az utakat többnyire kerékpáron tette meg.) 1891-ben a szombathelyi főiskolát vezetésével bízták meg az igazgatósága és ugyan oda választmányi tagsági joggal ruházták föl. 1893 január 1-én

Lovassági laktanya.

lett a Szombathely városi takarékpénztár részvénytársaság igazgatójává megválasztva. (Ő volt akkor az ország leghatalmasabb szakigazgatója. — Szerk.)

Az intézet megalapításában kiváló buzgalmat fejtett ki *dr. Knebel Kornél*, ki 1863-ban szül. Szombathelyen. Középkorú Szombathelyen és Győrött, az egyetem Budapestre végezte. 1888-ban ügyvédi vizsgát tett, s aztán Szombathelyen telepedett le. Tagja a városi bizottságnak, s az előkészítési bizottságnak s helyettes városi tiszti ügyész, az ügyvédi kamarai választmányának tagja és Szombathely városi takarékpénztár ügyésze alapítása óta, a Vas-Zalamegyei takarékpénztár igazgatósági elnöke.

A Szombathelyi «Mezőgazdasági takarékpénztár és hitelbank részvénytársaság»-ra, mely a múlt évben kezdte meg működését, szép jövő vár. Célja a mezőgazdák érdekeit hitelnyújtása és termelvényeik előnyös értékesítése által támogatni, s e mellett az ipar és kereskedelem hitelnyújtás lehetőség szerint kielégíteni. A társaság tartama 50 év. Alapitókéje 250,000 forintból áll, mely 100 frtos részvényekre van felosztva. A társaság nagy buzgalommal látott programjainak megvalósításához, s heti befizetéseken alapuló segélyegyletet is alapít, azonkívül közraktárt is fog létesíteni.

A társaság elnöke: *Herényi Gothard Sándor*. Szül. 1859-ben Herényben (Vas megye). Tanulmányait Szombathelyen kezdte; a jogi tanfolyamot Bécsben és Budapesten végezte, 1882-ben átvevén a birtokának kezelését, azóta foglalkozik a gazdasági szakirodalommal. 1889-ben lett a Vas megyei gazd. egyeslet igazgatója s maradt e tisztségben négy éven át, 1894-ben alapította a *Magyar Gazdák Lapját* s annak mai napig is tulajdonosa és szerkesztője. Élénk része volt a «Mezőgazdasági takarékpénztár és hitelbank» megalapításában, mely őt választotta meg elnökének.

Feleki Ignác, a társaság ügyvezető-igazgatója, kiváló szakember nemcsak a pénzügyi dolgokban, hanem a kereskedelem terén is. Kaposiban szül. 1857-ben, s miután kereskedelmi szaktanulmányait Kanizsán befejezte, ismereteinek gyarapítása végett huzamosabb ideig tartózkodott Szerbiában és Romániában. 1887-ben jött Szombathelyre, hol négy évig egy elsőrangú gabonakereskedő

Városi részlet (Müller építész háza).

czégnél a könyvelője volt, majd egy másik tekintélyes czégnél hat évig mint üzletvezető működött. Egyike azoknak, kik legelőször fáradtak a Mezőgazdasági bank megalapításában, s hogy az intézet prosperálni fog, arra nézve kezesség Feleki Ignác nagy szakértelme és buzgótsága.

Igazságügy.

Hogy mily nagy fontossága egy városra nézve, vajjon helyben intézhetik el polgárai pörös ügyeiket: azt láthatjuk ama buzgó törekvésekből melylyel iparkodnak új járásbírósgot, törvényszéket vagy kir. táblát szerezni maguknak Szombathely nem panaszkodhatik: Themis isten. asszonyának kellő számú szolgái lakják a várost kik magasabb képzettségükkel emelik a társadalmi élet színvonalát is.

A bírói testületnek főnöke és egyik legtiszteltebb alakja *dr. Laky Kristóf*, törvényszéki elnök, kúriai bíró, cs. kir. kamarás. Vasmegyében, Ondódon szül. 1841. évi április 26-án. Tanulmányait Budapesten végezte s 1866-tól 1867-ig ügyvédi praxist folytatott. Az alkotmányos élet beálltával szolgabíróvá választották meg a felső-őrri járásban 1871-ben lépett állami szolgálatba, mint a községi kerület sajtóügyi vizsgálóbírája. 1872-ben a bíróság szervezése alkalmával, Balassa-Gyarmatra nevezetett ki ügyésznek, onnan még ugyanabban az évben áthelyeztetett N.-Kanizsára. 1882-ben foglalta el a vészhíremi törvényszék elnöki székét, már mint cs. és kir. kamarás. Tíz év múlva áthelyeztetett Szombathelyre s 1892-ben nyerte el a kúriai bírói rangot. A társadalmi életben mindenütt előkelő szerepet játszott s Vas megyében a törvényhatósági bizottságnak is tagja.

Magassy Elek, kir. ítélőtáblai bíró, törvényszéki tanácselnök. Született 1847-ben június 18-án. Tanulmányait a

Városi részlet.

soproni evang. lyceumban, középiskolát és jogi tanulmányait a bécsi és budapesti egyetemeken végezte. Először ügyvédi gyakorlatot folytatott, aztán a bíróság szervezőkor a bírói pályára lépett, melyet mint joggyakornok kezdett meg. 1872-ben törv. aljegyzőnek, 1875-ben törv. írnoknak, 1878-ban aludvari bíróként Német-

tett ki, 1896-ban kir. ítélőtáblai bíró lett. Szigorú igazságérzete mellett, mint humanus érzelmű bíró ismeretes és tisztelt az egész megyében. Az ágostai evang. gyülekezet buzgó felügyelőjét bírja az ő személyében.

Bárdossy László, kir. ügyész, oly családból származik, mely az igazságszolgáltatás terén már régebbi idő óta működik. Atyja törvényszéki elnök volt. Bárdossy László Szombathelyen született 1856. márczius 22-én. Tanulmányait Budapesten fejezte be, s 1879-ben kezdte meg pályáját mint gyakornok a törvényszéknél. Sárváron albíró gyanánt működött, majd alügyész lett s 1897-ben a szombathelyi ügyészség vezetője. Mint virilista tagja a megyebizottságnak. A hadseregnek szintén tagja, szolgálaton kívüli honvédszuszár főhadnagyi minőségben.

A vasvármegyei elektromos művek.

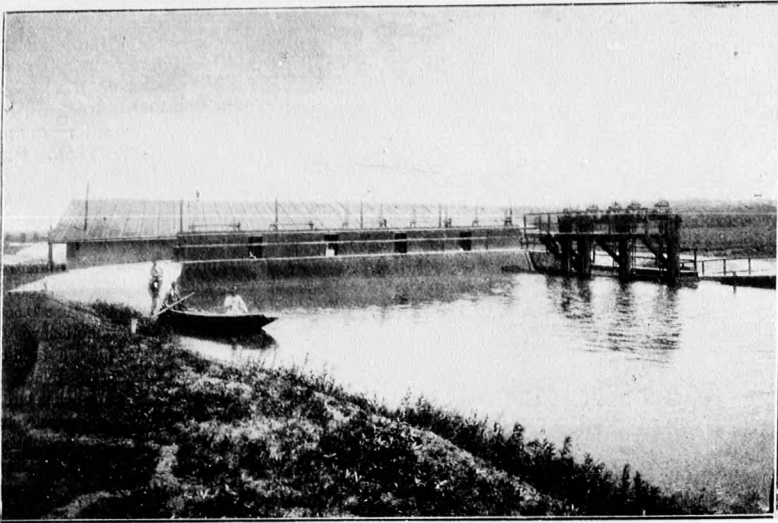
Hazánkban, sőt a Monarchiában is páratlanul áll azon vízmű, melyet a vasvármegyei elektromos művek r.-társaság lkervárott épített s melynek célja a Rába vízének mesterségesen előidézett esésével oly erőtelepet létesíteni, mely elektromos erőátvitel útján, nagyobb körben és nagyobb távolságban szolgáltatasson erőt úgy világitási, mint ipari és közlekedési célokra.

megyei gazd. egyesületnek, a megyei bizottság virilista tagja, az állandó választmány tagja, városi képviselő stb. Nagymérvű elfoglaltsága mellett minden közügy élénk pártolóra talál benne. Erdemeinek elismerésül a takarékpénztár arcképét megfestette és fényes ünnepség keretében helyezte el tanácstermében.

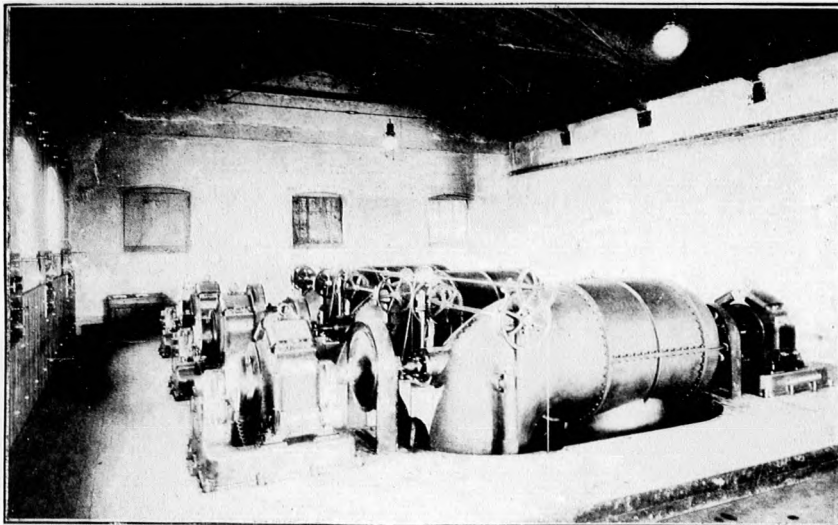
Az intézet igazgatója, új. *Udvary Ferencz* és *dr. Knebel Kornél*. Jeles tehetségű ügyvéd fáradozásának köszönheti létesülését. Az intézet 1893 január hó 1-én 120,000 korona részvénytőkével nyílt meg. A részvényesek az igazgatói tisztelet új. Udvary Ferencz és az ügyész dr. Knebel Kornél kezébe tették le. Az intézet minden takarékpénztári és bankügyi üzletformát folytat.

Az intézet másfél éves fennállása idejében a város tanácsházával átellenben levő élénk forgalmú helyen nagy bérházat vett, a melybe intézeti helyiségeit is át helyezte. A betétekre tiszta 5% -ot fizet, és a befizetett részvénytőke után a mult üzletévi szelvényeket 7% -kal váltotta be.

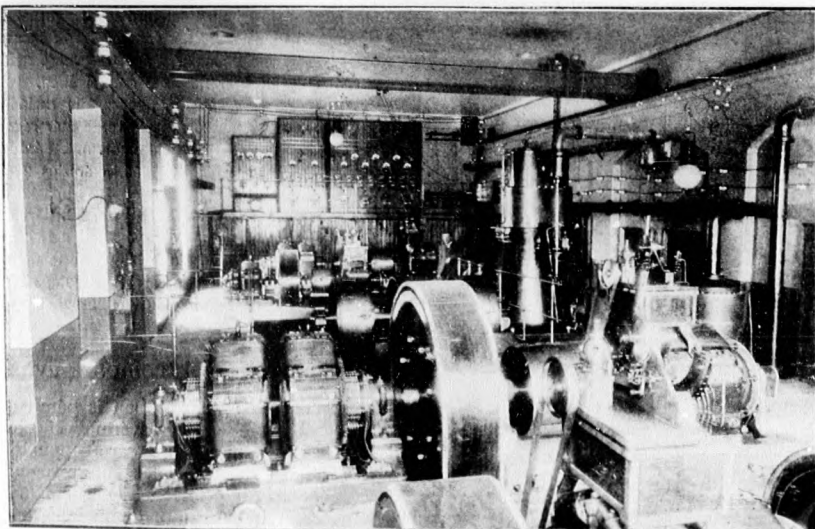
Az intézet igazgatója, új. *Udvary Ferencz* a vasvármegyei társadalom legrokonszenvesebb tagjai közé tartozik, ki fiatal kora daczára tekintélyes szerepet játszik a közélet minden terén. Született 1868 június 12-én Körmenben. Atyja Udvary Ferencz előkelő pénzügyi tekintélyű, volt országgyűlési képviselő, jelenleg is pénztári tiszti vezérigazgató középiskolai tanulmányainak befejezése után az elméleti szakok ismeretét külföldi akadémián szerezte meg. A gyakorlati téren lépcsőzetesen emelkedett. 1884 június 29-én a vas-zalamegyei első takarékpénztárnál az üresedésben levő címzetes segédkönyvelői állást nyerte el. 1885-ben könyvelővé lépett elő. Katonáskodása után a tükri kinevezés várta. Emelkedett állásában különös

Turbinaház a műcsatornával és a szabadszög zsilipjeivel Ikervárott.

Az ikervári turbinaház belseje.

A szombathelyi elektromos központ gépterme.

A teljesen sík vidéken épített ikervári vízmű elsőrendű mű a víztechnika terén: jól van átgondolva s a kivitel szolid. A vízmű tervezője Bánó és Szűts magánmérnökök; az építőtárlalkozó Melocco L. budapesti cég; a művezető Bánó László mérnök. Az elektromos részt a genfi Cie de l'Industrie Electrique cég készítette, a turbinákat a zürichi Escher, Wyss et Cie. szállította.

A vízmű áll 1. a műcsatornából, mely két részre oszlik, ú. m. az 5 km. hosszú felső csatornára és a régi Herpenyő medrét követő 3,5 km. hosszú alesatornára; 2. a műtárgyakból, ilyenek: a duzzasztó mű, a beeresztő zsilip és a turbinaház.

A beeresztő zsilip előtt körülbelül 100 méternyire a Rába medrébe van építve a betonduzzasztó, mely a Rába vizét 160,27 m.-re (az Adria felett) duzzasztja. A duzzasztott víz a beeresztő zsilipen át lép a felső műcsatornába. E csatorna fenékszélessége 9,5 m., oldalainak rezsűje 2:3; vízemésztő képessége 22 m³ és partjainak magassága 50 cm.-el emelkedik a nagy víz színe fölé.

A beeresztő-zsiliptól 5 kilométernyi távolságban van a turbinaház. A csatornát keresztben elfogó 30 m. széles és 16 m. hosszú négyszögletes épület ez, 5 turbinára tervezve. Jelenleg 3 turbina (a 300—330 lóerő) van szerelve és üzemben, de minden készen áll a 4-ik és 5-ik turbina szerelésére is. Egész bizonyos, hogy 1898 tavaszán e két turbina is fölláttatik s így a mű teljessé lesz.

A turbinaház alatt kezdődik az alsó csatorna, melyben a vízszin 152,8 m. az Adria felett, míg a turbinaház fölött a felső csatornában a vízszin 159,63 m. az Adria felett s így az esés magassága 7,55 m.

A már működésben levő turbinák, vízszintes tengelyű Joswall-rendszerű turbinák, melyek mindegyike közvetlenül van kapcsolva két-két magas feszültségű (1500 volt) sorozatos kapcsolású, Thury-féle egyenáramú dynamóval. E dynamók mindegyike 65 amper erősségű és 1500 volt feszültségű áramot ad s miután egymásután vannak kapcsolva, a fővezetékben keringő áram, állandóan 65 amper erősségű és annyiszor 1500 Volt. feszültségű, a hány dynamó működik. Ha mind a hat dynamó működik, akkor a fővezetékben keringő áram 65 amper és 9000 Volt, azaz 585 kilowatt, a mely érték még 10%-kal emelhető rövidebb (néhány órai) időtartamra s ekkor 6435 kilowattot tesz. Ezen erőkészlet mintegy 12—13.000 db, 16 n. gy. fényű izzóláng megvilágítására elégséges. Akkumulátorok alkalmazásával a világítás tartamára az erőkészlet még 50—60%-kal emelhető.

A mai fővezeték mintegy 65 km. hosszú s a turbinaházból kilépve: Ikervár, Megyehida, Peczöl, Kenéz, Szécheny, Lippárd, Kajd és Szöllös községek érintésével érkezik Szombathelyre, innét pedig Vép, Darázs és Pör-Porpác, Saár községeken át a társaság tulajdonát képező sárvári központba, majd a sárvári centráléba megy; vegre a sárvári centráléból Ujmajor és Péterfa érintésével ismét a turbinaházba jut.

A fővezeték mentén ma a következő transformáló állomások vannak: Szombathely, ikervári kastély, sárvári műmalom, sárvári és ikervári turbinaház. Ezen állomásokon a főáramkörbe kapcsolható magasfeszültségű motorok dynamókat hajtanak s így a felhasznált magasfeszültségű áram áram, világításra és erőátvitelre alkalmas alacsony feszültségű áramot szolgáltatnak.

A milleniumi év utolsó napján, 1896. évi december 31-én indult meg a mű. Jelenleg szerelve van mintegy 5000 lámpa a 16 sz. gyertyafény; működésben van a sárvári műmalom (2¹/₂ waggon napi őrlés); üzemben van a szombathelyi elektromos vasút; továbbá erőt kap Szombathelyen asztalos-, könyvnyomda-, felhűzőgép, gabonarosta, szódagyár, házi vízvezetékek, szellőztető motorok stb.

Sikerült kísérletek történtek Péterfán és Ujmajorban az elektromos cseplőgéppel. E kísérletek folytán a társaság több elektromos cseplőgépet rendel s az idej aratáskor a fővonal mentén fekvő községekben elektromos erővel cseplést rendez.

A jövő év folyamán fölláttatandó két újabb

turbina Sopron városát fogja ellátni világitással és erővel. Ezen áramkör (120 km. hosszú) a máitól független lesz s kizárólag Sopron szükségleteinek fűdőzésére fog szolgálni.

Edelmann Sebő.

*

Az elektromos műveknek *Batthyány Lajos* gróf az elnöke. Igazgatója kettő van: *Edelmann Sebő*, kiről bővebben megemlékezünk lapunk tanügyi rovatában és *herényi Gothárd Jenő*, kik nemesak létrehozni segítettek a Magyarországon még páratlanul álló vállalatot, hanem szakismereteikkel és buzgalomukkal az kétségkívül a felvirágzás legjelentékenyebb fokára emelik.

Gothárd Jenő, a nagyhírű tudós, csillagász és akadémikus Herényben (Vasvármegye) született 1857-ben. A gimnáziumot Szombathelyen végezte, hol jeles tanára dr. Kunc Adolf (jelenleg praelatus, csornai prépost), különösen a matematikai tudományt s a fizikát kedvelte meg vele. Felsőbb tanulmányait a bécsi műegyetemen végezte 1875-79-ben. 1881-ben Európa jelesebb csillagászati intézeteit tanulmányozta s különösen az ógyallai csillagmadmintájára Herényben, a családi birtokon observatóriumot épített s azt nagyrészen saját készítményi műszereivel rendezte be. Kiválóan az égi testek fizikai tulajdonságait vizsgálta s egyik úttörő volt a csillagászati s általában a tudományos fotográfia terén. A hólógok felületét éveken át vizsgálta s az üstökösök spektroszkopiai ismeretét mozdította elő; egyikike volt az elsőnek, ki az üstökösök spektrumát fotografálta. A csillagászati fotográfiát nagy sikerrel művelte, ködfotográfiái a legszebbek e nemből s a szakkönyvekben mindenütt fellelhetők. Lyra gyűrűkódjában addig ismeretlen csillagot talált, melyet csak évek mulva látott első ízben a nagy Lick refractorium Californiában. A ködök spektrumait is sikerrel fotografálta, tanulmányai most is egyedül állók. A spektrumok fotografálására sok, nagy műszert készített, melyekkel részben ő, részben európai nevű tudósok dolgoznak. Az elektromos szikrák kerületét a fotográfiai lemezen tanulmányozta; ő volt az első, ki ilyenmő fotográfiákat készített. 1883-ban a londoni Royal Astronomical Society, 1890-ben a M. Tud. Akad. választotta tagjává. 1893-ban az amerikai csillagdákat tanulmányozta, 1895-ben pedig az ikevári elektromos mű megalapításában vett tevékeny részt. Megyebizottsági tag. A természettudományi, matematikai és fizikai, földtani társulatok, a mérnök-építész egyesületek, azonkívül több külföldi csillagászati és fotográfiai társaságnak a tagja.

Mezőgazdaság.

Szombathely meglehetősen nagy termő területtel rendelkezik; csaknem 5000 hold művelhető. Ebből legnagyobb rész szántóföld, de van 166 hold kert és 42 hold szőlő. A földek meglehetősen értékesek, a munkabér pedig igen magas, a mi a munkások hiányának tulajdonítható. A kertekben főleg a konyhakertészetet művelik, itt-ott a díszkertészet is kultiválva van. A gyümölcs-termelés, a mennyire a szélsőséges időjárás megengedi, elég jelentékeny, de kivé-

Miután nagyobb birtok a városnak nincs, rendszeres állattenyésztésről szó sem lehet. Úgy a tehének, mint a sertések, valamint a baromfiak, csak a házi szükségletet fedezik.

Legjelentékenyebb egyesülete Vas megyének a Szombathelyen székelő *Vasvármegyei Gazdasági Egyesület*, mely 1840-ben alakult. 1858-tól 1861-ig azonban szünetelt a működése. Tagjai nemesak a főurak, hanem a középbirtokosok és Vas megye közönsége. Felvirágzása Radó Kálmán és Bertha György nevéhez fűződik. Az egyesület többek közt létesített egy faiskolát és amerikai szőlőtelepet. Tagok számára közvetíti a vetőmagvak és gazdasági gépek beszerzését. Ezen anyagok elhelyezésére Szombathelyen raktárt tart fenn. Hogy a gazdasági szakismereteket terjeszse, pályadíjakat tűzött ki. A helyes gazdálkodási elvek ismertetésére gazdasági vándortanítói állást rendszeresített. Kezdeményezte a cukorgyár és lenbevaltó telep felállítását. Cselédjutalmazásokat rendez, továbbá állattenyésztési alapot létesített s megadta az impulzust a Szombathelyi Tejszövetkezet alakítására. Több ízben rendezett szántó- és ekeversenyt, gyümölcskiállítás, továbbá vetőgépversenyt. A kiállításokon részt vett gyümölcs- és állatesoport-kiállítással. Jövőre szándékozik

földművesiskolákat és hitelszövetkezeteket alapítani. Tagjainak száma közel 5000, vagyona majd 100,000 korona.

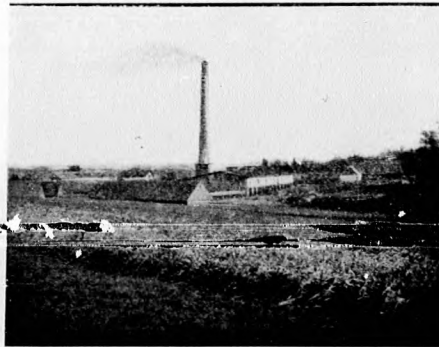
Mint említettük, az egyesületnek *Radó Kálmán* volt elnöki minőségben egyik legbuzgóbb tagja, kinek helyét 1897-ben történt leköszönése után a mostani főispán, *Reiszig Edé* foglalta el. Mellette első sorban kell megemlékeznünk a tevékeny alelnökről, *budakeszi Weöres István*-ról. Ősrégi, előkelő nemes családból született 1840-ben Ósdfly-Asszonyfán. Középkorlát Sopronban végezte kitűnő sikerrel, a jogot Nagy-Váradon tanulta s minden vizsgálatát kitűntetéssel állotta ki. A bírói állammegvizsgát — hasonlóképpen kitűntetéssel — 1862-ben tette le Budapesten. Dacára szép jogi készütségének: az akkori

Szombathelyi tejszövetkezet.

bizonytalan politikai viszonyok miatt nem lépett közpályára, hanem gazdálkodni vonult birtokaira. 1881-83-ig a közegei járás főszolgabírája volt s erélyes kezei gyorsan helyreállították a járás akkori zilált közigazgatását. Mint a vármegye közigazgatási, központi és állandó választmányának tagja, kiváló vezérszerepet vitt a közügyek terén, úgy mint a Vas megyei Gazdasági Egylet alelnöke és a Rábaszabályozási Társulat igazgatósági tagja, politikai és közgazdasági téren egyaránt előkelő munkása, vezérembere a közdolgozóknak.

Weöresnek alelnöktársa *dr. Borsics Béla*, ki 1856-ban született Szombathelyen. Középkorlát ugyanott, az egyetem Budapesten végezte s 1880-ban jogtudori oklevelet nyert. Már 1878-ban átvette terjedelmes családi birtokát, hol mintagazdaságot létesített. Mint kiváló szakembert 1897-ben megválasztották a Gazdasági Egyesület alelnöké-

Faludi és Müller teglagyára.

nek. A megyei életben is jelentékeny szerepet játszik, mint törvényhatósági bizottsági tag és több különféle bizottságnak tagja. Reiszig Alajossal együtt alapította meg a szombathelyi tejszövetkezetet, melynek felügyelőbizottsági elnöke. A szombathelyi takarékpénztárnak igazgatója.

Az igazgatói teendőket *Rössler Károly* végzi. Az ország tulsó részéről, Fogarasmegyéből jött Vas megyébe. Kiképeztetését a kolozs-monostori gazdasági tanintézetben nyerte. 1876-ban (20 éves korában) gazdasági gyakornok lett Hunyadmegyében, majd öt éven át az erdélyi püspökségnél működött mint önálló gazdatiszt s a szakirodalomban is dolgozott. 1882-ben megválasztották a Vasvármegyei Gazdasági Egyesület vándortanítójának, e mellett azonban a titkári teendőket is végezte. 1883 és 84-ben ministeri megbízásból a komlótermelést tanulmányozta Csehországban és Württembergben. 1892-ben bizatot az igazgatói teendővel, melyeket legnagyobb buzgalommal végz.

A szombathelyi tejszövetkezet 1883-ban alakult. Vízire alkalmazott centrifugális erővel működik készítményeinek előállításában. Beszállítottat a legutóbbi kimutatás szerint 925,466 lit. tehéntej, 21,305 lit. bivalytej, 360,088 l. soványtej, 1043 l. habzsín, 105,528 l. tejszín, 2210 l. tejföl, 86,302 l. író, 15,106 l. vaj, 12,932 l. túró Ezekből befolyt összesen 63,868 frt, melyből a szövetkezeti tagoknak 50,563 frt fizettet ki. A szövetkezet vagyona 31,145 frt. A telepen 600 drb sertés számára hizlaló van berendezve. A földolgozás alá kerülő tej átlag $5\frac{1}{10}$ kral értékesül, melyből $1\frac{3}{10}$ kr. esik üzemi költségre. Elnök: *Reiszig Alajos*, üzletvezető-igazgatója: *Floderer Viktor*.

Közegészségügy.

Jó levegő és jó ivóvíz: ezek tudvalevőleg főtenyezői az egészség fenntartásának. Szombathely mindkettővel rendelkezik. A hegyek közelsége, s a környéken levő erdők a folytonos szélárammal együtt közlehetnek abban, hogy a város levegője állandóan tiszta és tiszta. A kutak kitűnő vizet szolgáltatnak. E kedvező viszonyok mellett a közegészség kifogástalan, s a születések állandóan túlhaladják a halálozásokat. A betegek két kórház gondoskodik: az emberbaráti egyet és a 11. huszárezred kórháza. Az előbbiben a betegforgalom évenként 3-400 közt váltakozik. A városban 3 gyógyszerár működik.

Ez évben nyílt meg a *bábaképző-intézet*, melyet a közoktatásügyi minisztérium létesített a város által följárított egy holdnyi területen, a közegei és vasút-utca sarkán. Az épület emeletes; földszinten vannak a szülők, emeleten a tánterem, laboratórium s az igazgató lakása. Az intézetben a kurzus 5 hónapig tart, s jelentkezhet minden 20 és 40 év közt levő, írni olvasni tudó, tisztességű nő. A szegény tanulónők számára 12 ösztöndíj van 40 frtjával. Az összes költségeket az állam viseli. Igazgatója az intézetnek dr. *Reissmann Adolf* orvos, ki 1867-ben született Vágújhelyen. Tanulmányait Budapesten végezte, s ugyanott dr. *Taufers Vilmos* egyetemi tanár klinikáján 7 évig volt asszisztens, a mely idő alatt bő alkalmat nyílt kiképeznie magát a szülészetben. Budapesten előkelő magánpraxisa is volt, melyet Szombathelyen sem szándékozik abbahagyni.

Emberbaráti intézmények.

Oly kifejtett és élénk társadalmi élet mellett, mint a milyennel Szombathely bír, természetes, hogy a jótékonyági intézetek is virágosznak. A város polgárainak áldozatkészsége tartja fenn a kiseddóvó-intézetet, az emberbaráti egyetlet, mely a hosszú utcai kórházat létesítette, a polgári gyámoldát, hol elaggott szegények nyerek ellátást, a jótékony nőegyletet, mely egy részét anyagilag támogatja a nyomorban levőket, másrészt munkát szerez az azt igénylőknek.

Az emberbaráti intézmények között első helyen áll *Vasvármegye árvaháza* Szombathelyen, melynek felállítását 1874-ben *Ernusz Kelen* fő-

indítványozta az árvaszéki tartalékalap terhére. A magasozos célú intézet, az alábbi képen látható díszes épületben, 1878. évi december 1-én nyitott meg. Az alapítóka ma már igen jelentékeny, több mint 300 ezer forint készpénzben és értékpapírban. Az árvaház tágas park közepén áll, egyemeletes, 9 teremmel és számos apróbb helyiséggel. Száz árva van elegendő hely benne, de jelenleg csak 32 fiú és 18 leány van benn, kiknek nagyobb része az intézeti elemi iskolában tanul; ezenkívül 17 inast és 3 cselédleányt, mint külkötelékben levő növendéket gondoz. Az intézet fennállása óta 200 növendék neveltetett fel, kik közül ma már több pap, tanító, gazdatiszt, hivatalnok, iparos, kereskedő stb. önálló kereső van. Az árvaház igazgatója, a gondnok, 1884. év óta *Gerlits Sándor*, ki az intézet történetét két vastos kötetben írta meg. Mellette működik a gondnoknő, mint árvaanya, ki egyszeresmind a leány növendékek tanítója. A gyermekeket a rendes oktatáson kívül különbözőképpen foglalkoztatják, minők: háztartás, kertészet, méhészet, könyvtárak, szalmázás-nádfonás stb. Házi-ipari kiállításokkal a vas megyei iparkiallításán ezüstérmét, az 1896-iki ezredéves kiállításán — «úttörő munkáért» —

kiállításí érmet nyertek. Az intézet évi kiadása 10—12 ezer forint, úgy hogy egy bennlakó növendék 200 frtba kerül. A magyarosítás terén is üdvösen működik az árvaház, növendékeinek 40% német, horvát és vend, kik szépen megtanulnak itt magyarul beszélni és magyarul érezni.

Gerlits Sándor, árvaházi igazgató-gondnok, született 1861-ben Szatmár vármegyében Fehér-Gyarmaton. Gimnázialis s egyéb tanulmányait Nagy-Váradon végezte, hol a jogakadémia is hallgatta s az ottani tanítóképzőben jeles oklevelet nyert. 1883-ban Vasvármegye, Német-Genes községe választotta meg tanítónak, honnan 1884-ben Vasvármegye árvaházának gondnokává választott, hol máig

Mayer Ede.

is működik. Az árvaház vezetése mellett, úgy az irodalmi, valamint társadalmi téren is buzgó tevékenységet fejt ki: az 1848-49-iki vas megyei honvédek segélyző-egyletének jegyzője, a vasvármegyei Sport-Egyletnek titkára, a vas megyei gazd. egylet keretében szakosztályának jegyzője. Tagja a természettudományi és orsz. közegészségügyi társulatoknak, valamint az orsz. közoktatásügyi csoport emberbaráti alosztályának stb.

Sportélet Szombathelyen.

A nemzeti újraébredés verőfényes napjai teremtek meg a szombathelyi sportot. Az általános lelkesedés hozta pezsgésbe ifjúságunkat; nyelv- és valláskülönbségek felrészéve, szövöztek s alakították a szombathelyi Tornaegyletet. A város alig fele volt a mai Szombathelynek, de az általuk létesített intézmény beillik a jövő Szombathely keretébe is.

A Tornaegylet 1868. évben alakult, öt évvel később, mint a budapesti (Nemzeti) tornaegylet; s már 1871. október havában felavatták díszes tornacsarnokát.

Első elnöke *Ajkas Károly dr.* volt, jegyzője *Istóczy Győző*, pénztárosa *Kronecker József dr.*

Az egylet hatása úgy a társadalmi, mint a sportélet terén szembőlő. Demokratikus alapon teremtették meg s a társasági életbe is képes volt demokratikus eszméket bevinni. A faji és születési különbségek széttagozhatták a város polgárait, de a tornacsarnok egyesítette őket.

egyént: az emberi erő, az izomzat s ügyesség.

A lelkes ifjúság élén *Kronecker József dr.*, *Nagy Jenő*, *Gaál Frigyes* és *Istóczy Győző* állottak; s később is, meglelt férfikorukban, ők növelték nagyra Szombathely első sportegyletét.

A tornacsarnok mintegy 1100 □-öl területű telken épült. E terület részben a város, részben *herceggé Montenuovoné* Batthyány Julia grófnő és *gróf Draskovitsné* Batthyány Erzsébet ajándéka.

Az egylet elnöke most *Brenner János*, titkára *Merten József*.

A Tornaegylet keretében alakult meg a *Vívó-Club*, melynek mestere: *Divald József* tornatanár.

A Tornaegylet tagjai alakították 1877. évben a koresolyázó-egyletet. Lassan fejlődött, de annál egészségesebb gyökeret vert s ma Szombathely legvagyonosabb sportegylete. Hatalmas pályája a Vas megyei Sport-Egylet telepén van s mindig jól gondozott jegen, mely fölött esténként villamos ilylmpák szórják a fényt, van a városi társaságok találkozó-helye.

Az egylet elnöke *dr. Németh Gyula*, titkára *dr. Huszár Pál*.

A város sportéletének legnagyobb lendületet

adott a legújabb idők sportja: a kerékpár. Alig van hazánkban város, melynek aránylag annyi kerékpárosa volna, mint Szombathelynek. Számuk meghaladja a 400-at.

Az első kerékpár-egylet a *Pannonia* volt; 1892. évben alakult s ők vitték be az ország több egyletébe a magyar kerékpáros dress-t. Elnöke ma is *ifj. Udayar Ferenc*, a kerékpáros cultus legegységesebb magyar apostola.

A *Pannonia* testvéregylete a *Savaria*, mely 1893. évben hozta meg alapszabályait. Elnöke *dr. Káldy Imre*.

A két egylet alakította meg a Vas megyei Sportegyletet, melynek első elnöke *dr. Bárdossy Jenő*, titkára *dr. Huszár Pál* volt.

Rövid egy év alatt teremtette meg sporttelepét, melyen két club-házat s a modern technika minden követelményeinek megfelelő 400 méteres kerékpárverseny-pályát építettett.

E pálya, külföldi szakemberek állítása szerint is, a legmesszebbmenő sportgépeket is kielégíti, s hazánkban e tekintetben páratlanul áll.

Az egylet elnöke ezidőszereint *dr. Ernusz József*, titkára *Gerlits Sándor*.

A Vas megyei Sport-Egylet felöleli az athletikai sportnak majd minden ágát. Van jól felszerelt lawn-tennis pályája. Galambloversenyeit s athletikai viadal-, valamint nemzetközi kerékpárversenyeit a legkiválóbb erők részvétele mellett tartja meg mindig s nem egy európai, sőt világrekord született meg pályáján.

Nyári délutánokon élénk élet uralkodik a sporttelepen. A tennis grandon női keretben villan a rakéta, a kerékpár-pályán folyik a training s bent a köröndben az athletiká gyakorlók különböző sportjukat.

Télen a koresolya-egylet veszi át a vezetést s az ő vendégeivel telik meg a telep.

Szóval, bátran mondhatjuk, hogy Szombathely a magyar sport metropolisza.

Dr. Huszár Pál.

Építész.

A legutolsó 15 év alatt a város úgy kiterjedésben, mint új utcák, terek és épületek keletkezésében rendkívül sokat haladt. Az építkezésben a jó ízlés és kényelemszeretet harmonikusan nyilvánulnak. Az épületek szilárdak, téglaából építveik és eszeréppel fedveik. Nevezetesebb épületei: a püspöki székesegyház, a püspöki palota,

Péleki Ignác.

a lyceum, a gimnázium, a vármegyháza, a városház és színház, a törvénytörök és fogház, a pénzügyi palota, a vasvármegyei árvaház, az izraelita templom, a lovassági és gyalogsági laktanyák, a kaszinó palotája, a tornacsarnok stb.

A város legkiválóbb építései: *Brenner János*, *Wálder Alajos*, *Rauscher Miksa* és *Müller Ede*.

Brenner János építészeti tanulmányait Bécsben és Münchenben végezte. Ekkor hazajött és Szombathelyen praktizált; majd a vágóvölgyi vasút építésénél nyert foglalkozást. A hetvenes évek végén átvette atyja jónévi építészeti irodáját. Időközben tanulmányutakat tett Olasz-, Francia-, Német- és Görögországokban. Fáradhatatlan munkásságával nemcsak nagy vagyont szerzett, hanem polgártársai tisztelést is kiérdemelt.

Wálder Alajos, műépítész és építőmester, jó ízlése maradandó emlékeket hagyott a városban, 1880. év óta a köz- és magánépületek egész sorozata készült tervei szerint és felügyelete alatt. Meglátszik művein, hogy alapos tanulmányokat végzett és nem hiába működött Hauszmann tanár oldala mellett. Ő építette többek között a pénzügyi palotát, a kaszinó épületét, a m. á. v. üzletvezetőségét s még néhány középületet. Szép alkotása a

hosszú utcai Geist-féle, palotaszerű magánház, és a barokkstilben épült magánháza, melyeket jelen füzetünkben is mutatunk. Wáldernek van téglagyára is, mely évente 3 millió téglát állít elő.

Ipar és kereskedelem.

Vasúti csomópont lévén Szombathely, meg van a legfőbb kellék arra nézve, hogy kereskedelme föllendüljön. Nagy előnye továbbá Ausztriához való közvetlen szomszédsága. Miután a kereskedelem ügyszólván szervei összefüggésben áll az iparral, Szombathely e tekintetben is ama város

Mayer Károly.

sok közé sorolható, melyek az előrehaladás útján vannak. A kereskedelem főleg a nyers termékekre felveti a súlyt és pedig a szomszéd Stájerországba és Alsó-Ausztriába. Így a bor- és a fakereskedelem tekintélyesnek mondható. A kisipar megtalálja a maga vevőközösségét, de ezenkívül vannak szépen fejlődő és számottevő gyári vállalatok is. Ilyenek: három bőrgyár, két elsőrangú gazdasági gépgyár, légszeszgyár, cementsgyárak, bútorgyár, szappangyár, államasúti műhely (mely pár száz munkást foglalkoztat), gyulagyár, két nagy gőzfűrés és négy nagy körkemence. A város iparjának rendkívül nagy fontosságú az újonnan létesült villamosság telep, melyet a kisiparosok is praktikusán igénybe vesznek.

A város kereskedelméről szólva, nem mulaszthatjuk el megemlékezni *Deutsch J. M.* nagykereskedőről, ki nemcsak Szombathelyen, hanem az egész megyében köztisztelőnek és bizalomnak örvend. Izraelita polgártársainak körében a kerületi elnöki tisztséget tölti be. Az összes humánus egyesületeknek buzgó és áldozatkész tagja.

Az egyes nagyobb ipartelepek közül kiemelendők:

A *szombathelyi légszeszvilágítási-társulat*, mely 1872. évben alakult meg, 1890. év óta *Brenner János* építész az igazgató. A társulat alapitőkéje 100.000 frt. Osztalék a befizetett részvényitökének 5% kamatja. Gyártási képesség 300.000 cbmtr. A világítási lángok száma 1959.

A *Mayer E. fia*, gazdasági gépgyár, vas- és fémöntő és malomépítész. A céget Mayer Enök alapította 1850. évben. A gazdasági gépgyár gőzerővel 1874-ben kezdett

gyártani.

Egy új telepen létesült az új vas- és fémöntő 1892-ben. Jelenleg a gyár közel 400 munkást és 15 hivatalnokot foglalkoztat. Mostani főnökök: *Mayer Ede* (sz. 1851-ben) és *Mayer Károly* (sz. 1854-ben). A gyár újabb időben nagyban foglalkozik malomberendezéssel. Évi termelés 550—600.000 frt árú kész gép, melyek Magyarország-, Osztrák monarchia-, Oroszország-, Szerbia-, Bulgária- és Oláhországban adatnak el. A régi és tulajdonképeni gyár a belső városban a Hosszú- és Torna-utcákban van, a külső gyártelep (az öntőde) a Zonati- és Végi-út mellett terül el.

A gyár 45 elsőrendű kitüntetését nyert a legnevezetesebb kiállításokon. Az 1896 millemiumi kiállításra a legnagyobb kitüntetés: az *állami arany érmet* kapta. Érdekes a megemlézésre, hogy a jelenlegi főnökök hozták be a 60-as években külföldről az újabb rendszerű gazdasági gépeket és honosították meg, de sok újat maguk konstruáltak. A jelenlegi budapesti hason gyárak mind később alakultak, tehát a gazdasági gépek előállításának terén a Mayer testvérek az úttörők.

A *Faludi* és *Müller-féle téglagyár* 1894-ben alapított. Tulajdonosai *Faludi Izidor* és *Müller Ede* építész. A gyár épületei 10 holdat foglalnak el, s van egy nagyobb szabású körkemenceje. Közel 100 munkás van állandó alkalmazásban. Évi termelése 3 millió darab téglá.

Holechheim Kálmán asztalosmunkák gyára. 1895-ben alapította a tulajdonos; épületmunkákat és díszbutorokat készít. Évenként 35—40 waggon fát dolgoz fel. A nyers-

anyagot Felső-Magyarországból, Stájerországból és a megyéből szerzi be. Van 20 lóerejű gőzgépe, 6 kisebb munkáló gépe. Naponként 30–40 munkás dolgozik a gyárban. A tulajdonos, *Holtzheim Kálmán*, a modern, képzett szakiparosok közé tartozik.

A nagyobb cégek közé tartozik *Weiss Sámuel* mész- és kőszén nagykereskedése. Évi forgalma mintegy 5–600 waggonra terjed. A vasúti állomásnál külön vágánnyal ellátott telepe van.

Megemlékeznék az iparról, nem hagyhatjuk említés nélkül annak egyik művészi ágát: a fényképészetet. Szombathelyen magas fokú tökélyre emelkedett *Knébel Jenő és Knébel Ferencz* cs. és kir. udvari fényképészek műtermeiben. Mindketten elsőrangú szakemberek, kiknek finom ízlését és technikai felszerelésük gazdagságát számtalan szebbnél-szebb felvétellel bizonyítja nemcsak Szombathelyen, hanem Debreczenben is, hol *Knébel Jenőnek* előkelő fiók-atelierje van.

Első szombathelyi sertéshizlalda és húsfüstölő gyár.

Bár az ipar terén országszerte meglehetősen haladás mutatkozik, mégis valahányszor olyan új vállalatról van szó, mely hazai termékeink okszerű feldolgozása által Ausztriával és a külfölddel ipari téren a küzdelmet fölveszi: azt a hazai ipar újabb diadalának kell tekintenünk.

Évről-évre óriási összegek vándorolnak a külföldre csupán annál az oknál fogva, mert saját termékeinket vagy nem, vagy legalább is nem oly módon tudjuk feldolgozni, mint azt a külföldiek teszik.

Így például a mi hasonlíthatatlanul jól hizlalt ökreink és sertéseink tömegesen szállítatnak külföldre, a hol aztán megfelelően feldolgozva lesznek és mi a feldolgozott árukat drága pénzen vásároljuk vissza. E bajon és visszaszállított állapoton csak úgy lehet radikálisan segíteni, ha Magyarországon ép oly jó felszerelt gyárak létesülnek, mint a minők külföldön vannak és ha ezeket úgy mennyiség, mint minőség tekintetében a szükséges hűskészítményekkel ellátják.

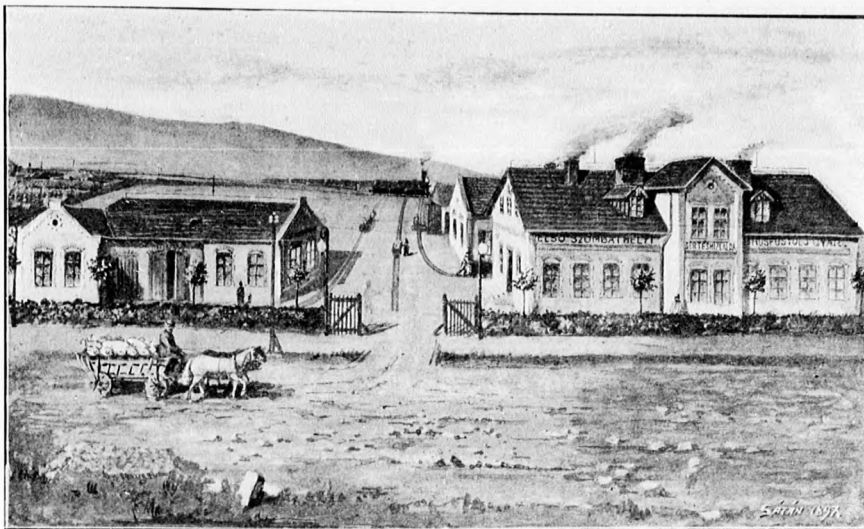
Nemzetgazdasági cél által vezéreltetve alapított *Meinzingen Frigyes* Szombathelyen egy nagy húsgyárat, egybekötve hizlaldával és hús örlővel malommal. Az egész gyár villamos üzemre van berendezve. A hizlaldák állandóan ezer sertést fogadnak magukba. A sertés-hizlalás, valamint az egyéb szállítmányok végett a

tor külön iparvágány van bevezetve a gyártelepre. Ezenkívül a gyár egész területe keskeny vágányú vasúthálózatlan van ellátva, úgy hogy a közlekedés az egyes épületek között leggyorsabban és praktikusabban történhetik.

A mi a gyárat illeti, fő részét ama nagy épület képezi, a melyben a gép- és a hús feldolgozási termek vannak. A gépek a világhírű *A Weiss et Co.* cég gyárából valók. A hűtő szerkezetek amerikai rendszer szerint vannak elhelyezve, s a hűtés csupán hideg levegővel eszközöltetik, úgy, hogy a hús jéggel egyáltalán nem jön érintkezésbe.

A húsfeldolgozás oly nagy méretű, hogy naponként ezer tonkát és egyéb húsmentű füstölhetnek. Átlag naponként száz disznót képes a gyár legkülönbözőbb hentes árukká feldolgozni. Erre az üzemre egy tíz lóerejű villamos motor van alkalmazva, egy hasonló nagyságú motor pedig az örlőmalom és a gyári helyiségek világításának

céljára az áramot a gyár az ikkervári villamos művektől szerzi be. Az örlőmalmot a budapesti Ganz-gyár készítette és fölöttébb praktikusan rendezte be.

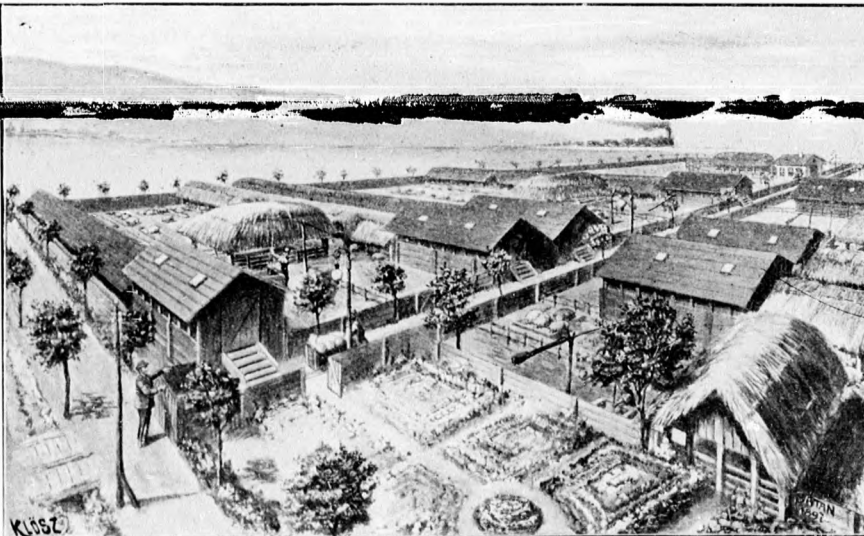
Első szombathelyi sertéshizlalda és húsfüstölő gyár.

A gyár mezőgazdasági épülete gazdasági célokra szolgál s ugyanitt van az igazgató lakása is. Az egész gyártelepet *Pfeiller Ferencz* gráci építész építette, ki e téren szakembernek van elismerve. A famunkákat *Trum-*

Levag Meinzingen Frigyes.

mer János szombathelyi ácsmester végezte. E valóban nagyszerű telepek főkészítményei: sonka, császárhús, füstölthús, szalonna, zsír, minden fajtájú kolbászok és kolbász különlegességek valamint szalámi. A szalonna, zsír stb. előállítására a nehéz, magyar, úgynevezett mangalicza sertést, a sonka, császárhús és finomabb különleges-

Első szombathelyi sertéshizlalda és húsfüstölő gyár.

ségék számára pedig az angol keresztezett sertéseket használják.

Meinzingen Frigyes a gyár megalapítója, 1869-ben szül. Grácban. Reáliskolai tanulmányainak végeztével

a nagyatya által alapított mődlingi mezőgazdasági intézetbe (*Franziska-Josefinum*) lépett, hol a gazdaszáz elméleti részét sajátította el. Azután öt éven át Csehországban praktizált mint gazdaszáz és teljesen kiképezve magát átvette saját birtokát, melyet 1888 óta legracionálisabb módon kezel. Állandóan elvénnek vallja és mindig szem előtt tartotta, hogy minden gazda iparkodjék saját nyereségét a mennyire csak lehetséges saját maga földolgoztatni és ezáltal nemzetgazdasági szempontból valami kiválónyt nyújtani. Mostani eszméjének megvalósításánál a magyar kormány részéről a legnagyobb előzékenységet tapasztalt, a míg ellenben az osztrák kormány, mely minden iparosnak akadályokat szokott az útjába gördíteni, ezúttal is tartózkodóan viseltetett a vállalattal szemben. Ez volt egyik indító oka annak, hogy *Meinzingen Frigyes*, a ki különben magyar állampolgár is, vállalatának súlypontját Magyarországra helyezte át.

Erste Szombathelyer Borstenvieh-Mastanstalt und Selchwaarenfabrik.

So oft auf dem Gebiete der Landesindustrie eine neue Errungenschaft zu verzeichnen ist, womit durch rationelle Aufarbeitung unserer Landesprodukte der Wettkampf auf industriellem Gebiete mit Oesterreich und dem Auslande dreist aufgenommen werden kann: muss jedesmal dies als neuer Triumph der vaterländischen Industrie betrachtet werden.

Jährlich wandern ganze Unsummen nach dem Auslande nur aus dem Grunde, weil wir unsere eigenen Produkte gar nicht, oder wenigstens nicht in demselben Masse aufarbeiten können, als dies im Auslande der Fall ist.

Unsere unvergleichlich gut gemasteten Rinder und Schweine werden zum Beispiel en masse nach dem Auslande transportirt, um dort gehörig aufgearbeitet, uns zu horrenden Preisen wieder präsentirt zu werden.

Diesem grossen Uebelstande nun radikal abzuhelfen, kann nur so geschehen, wenn in Ungarn ebenso gross angelegte Etablissements entstehen, wie selbe im Auslande sind, und wenn dieselben Ungarn quantitative, wie auch qualitative mit den nöthigen Fleischprodukten versehen können.

Von diesem rein national-ökonomischen Gedanken geleitet, hat nun Herr Friedrich von Meinzingen in Szombathely eine grosse Selchwaarenfabrik errichtet, die mit einer dazu nöthigen Schrottmühle — alles mit elektrischem Betrieb — ins Leben gerufen.

Die Maststallungen sind für 1000 Schweine permanent eingerichtet. Zur Beförderung des Borstenviehes und des Kornfrüters, wie auch sämtlicher anderer Frachten ist vor dem Geleise der Máv.-Strecke Budapest—Graz ein Industriegeleise in die Fabrikanlage eingeführt. Ausserdem ist das ganze Territorium der Fabrik mit einem Netze einer kleinspurigen Bahn versehen, so dass die Kommunikation zwischen allen einzelnen Objekten auf die rationellste Weise hergestellt ist.

Was die Fabrik anbelangt, so besteht diese in ihren Haupttheilen aus dem grossen Gebäude, in welchem sich die Manipulations- und Maschinenräume zur Aufarbeitung des Fleisches befinden. Die Maschinen entstammen der weltbekannten Firma für solche Maschinen *A. Weiss & Co.* Die Kühl-

anlagen sind in amerikanischem Style angelegt, und zwar mit gekühlter Luft, so dass das Fleisch mit Eis gar nicht in Berührung kommt.

Die Selcherei ist von solchen Dimensionen, dass täglich auch bis 1000 Schinken und andere Artikel geräuchert werden können. Im Allgemeinen können täglich circa 100 Schweine zu den verschiedensten Artikeln aufgearbeitet werden. Für diesen Betrieb ist ein 10pferdekräftiger elektrischer Motor, wie auch ein ebenso grosser für die Schrottmühle und zur Beleuchtung der ganzen Anlage. Den elektrischen Strom erhält die Fabrik von den Elektrizitätswerken in Ikervár.

Die Schrottmühle ist von Ganz & Comp. in Budapest erbaut, höchst praktisch und zweckmässig eingerichtet. Das landwirtschaftliche Gebäude ist für ökonomische Zwecke und hat auch die Wohnung des Verwalters.

Die ganze Fabrikanlage wurde von dem in diesem Fache als Spezialist bekannten Baumeister Franz Pfeiffer aus Graz erbaut, während die Holzarbeiten Herr Johann Trummer, Zimmermeister in Szombathely, ausführte.

Die Hauptprodukte dieses wahrhaft grossartigen Etablissements sind Schinken, Kaiserfleisch, Rauchfleisch, Speck und Schmalz und sämtliche Arten von Würsten und Würstdelikatessen, wie auch Salami.

Zur Herstellung dieser Artikel wird, und zwar für Speck, Schmalz etc. die schwere ungarische, sogenannte Mangalica-Race, für Schinken, Kaiserfleisch und feine Delikatessen die englische Kreuzung verwendet.

Herr *Friedrich von Meinzingen* wurde im Jahre 1861 in Graz geboren. Nach Absolvierung der Realstudien trat derselbe in die von seinem Grossvater gegründete landwirtschaftliche Lehranstalt Franziska-Josephinum zu Mödling ein, wo er sich die theoretischen Kenntnisse der Oekonomie aneignete. Dann widmete er sich durch volle fünf Jahre ganz der praktischen Oekonomie in Böhmen und übernahm dann als fertiger, tüchtiger Landwirth

seinen eigenen Besitz, welchem er seit dem Jahre 1888 in rationellster Weise vorsteht.

Herr von Meinzingen hat von jeher das Prinzip vor Augen gehalten, dass jeder Landwirth in erster Linie trachten muss, seine eigenen Rohprodukte womöglich auch selbst aufzuarbeiten und dadurch in nationalökonomischer Hinsicht Hervorragendes leisten zu können und hat bei Realisirung seiner Idee seitens der ungarischen Regierung das grösste Entgegenkommen gefunden, während im Gegentheile die österreichische Regierung in ihrer bekannten Manier, jedem Industriellen womöglich Prügel vor die Füsse zu werfen, sich auch diesmal dem Unternehmen gegenüber kühl verhält, weshalb Herr von Meinzingen, der auch ungarischer Staatsbürger ist, in richtiger Erkenntniss der Sachlage den Schwerpunkt des Unternehmens nach Ungarn verlegte.

Premier établissement pour engraissement des cochons et fabrique de charcuterie à Szombathely.

Depuis quelques années l'industrie augment assez fort dans toute Hongrie. Mais chaque fois on fonde un nouveau établissement pour le but à rivaliser sur le terrain de l'industrie avec l'Autriche et l'étranger: nous pouvons le prendre à la triomphe de l'industrie nationale. C'est été par exemple une grande dommage, que les bœufs et cochons bien engraisés sont vendues pour l'étranger et après on réprendent commes des marchandises achevées.

Pour le but économique mr. *Frédérique de Meinzingen* a fondé à Szombathely une grande fabrique des viandes, liée avec un établissement pour engraissement des cochons et un moulin à égruger. L'exploitation de toute la fabrique est installée avec électricité. L'établis-

sement d'engraissement est compté sur mille cochons. La fabrique et le station de chemin de fer d'état (sur la route Budapest—Graz) sont liés avec une ornère industrielle et toute la territoire de la fabrique a une ornère étroite de chemin de fer pour faciliter la communication entre les batiments.

La fabrique a plusieurs d'édifices: la plus grande est celui, ou nous trouvons les salles des machines et ceux pour achever les viandes. Le rafraichissement, d'après le système américaine, se fait exclusivement avec l'aire fraîche.

Par jour on fument milles jambons et la fabrique peut achever cent cochons par jour. Pour l'exploitation est installé un motor électrique à dix force de cheval et un autre motor pour le moulin à égruger et pour l'éclairage de la fabrique. L'électricité est produite par l'établissement électrique à Ikervár.

Le moulin à égruger on a fait faire dans la fabrique «Ganz» bien connue et renommée en toute l'Europe.

Le second batiment est installé pour les buts économiques et pour l'appartement de mr. le directeur.

La fabrique achève: jambons, viande fumée, lard, saindoux et saucissons de toutes sortes.

Le fondateur de la fabrique mr. *Frédérique de Meinzingen* est né 1861 à Graz. Quitant les écoles réels il a étudié l'institut économique à Mödling (fondé par son grand père, — nommé «Franciska Josephinum»). Pendant cinq ans il a pratiqué en Bohême comme économe et après reprenait sa propre domaine. Sa principe était toujours ce que tous les propriétaires achèvent leurs produits écries. Le gouvernement hongrois était obligé envers mr. de Meinzingen, mais le gouvernement autrichien, — toujours réservé envers tous les industriels — n'a pas suivi cet exemple. Et pour cela mr. de Meinzingen se décidé étant autrement sujet hongrois établir sa fabrique en Hongrie.

SZENT-GOTTHÁRD.

Szent-Gotthárd.

A megye nyolcz nagyközsége közt az egyik legélnkebb hely, a Lapinesnak a Rábába ömlése mellett. Lakosainak száma 1452, kik magyar és német ajkúak. Itt székel a járási szolgabírói hivatal és a járásbírószék. Van állami gimnáziuma, alsófokú ipariskolája, két takarékpénztára, önszolgabírói szövetsége, közigyelőse, m. kir. erdőgondnoksága, dohánygyára, élnék fakeskedése.

Hambek Alajos.

Harmadik Béla király 1183-ban itt a ciszterci rend számára apátságot alapított; a mostani apátsági templom a réginek a helyén épült 1748-ban; ebben örök Szent Vincze szobrait s ebben van Dorfmeisternek a szentgotthárdi csatát ábrázoló képe. III. Károly 1734-ben az osztr. heiligenkreuzi apátsággal egyesítette a szentgotthárdi apátságot, míg 1878-ban a zirci apátsághoz csatoltatott, a bajai főgimnázium fenntartásának kötelezettségével.

A történelemből legfényesebb emléke a környékén vívott 1664. aug. 1-i csata, melyben Montecuccoli fényes győzelmet aratott Köprili Ahmed török nagyvezéren; a törökök 16,000 harczost s lőszerüket veszítették. Tíz nap mulva megkötötték a vasvári békét, mely lealázó volt a győztes magyarokra néve.

Szent-Gotthárdnak élnék társasága van, melyben tevékeny részt vesznek a hivatalnokok, ügyvédek, tanárok.

Legismertebb és jelesebb polgárai közül a következőket mutathatjuk be:

Lipódczi Desits Gyula, kir. közigyelő, szül. 1840-ben Csákányban, Vas megyében. Tanulmányait Szombathelyen,

Desits Gyula.

Keszthelyen és Győrött végezte; jogot Bécsben, Grácban és Prágában hallgatott. Hazatérve, Budapesten nyert ügyvédi oklevelet. 1861-ben aljegyző volt Vas megyében; 1863-tól 1875-ig ügyvédi praxist folytatott Szt-Gotthárdon. 1875-től kezdve kir. közigyelő. Ő Felsőége 1875-ben a címzetes tiszteletos kir. és megyei aljegyző, aki a megyei közügyekben elsőrangú szerepet játszik, s a város minden új intézményének létesítése körül érdemei vannak.

Dr. Kolossa Kálmán.

Dr. Varga Gábor ügyvéd azon kiváló polgárok közé tartozik, kik minden szabad idejüket a közügyeknek és a társadalomnak szentelik. Szt-Gotthárd sokat köszönhet buzgalmának. Részve van a gimnázium felállításában (az erre vonatkozó memorandum az ő jeles tollából eredt),

a dohánygyár létesítésében, a magyarosodás terjesztésében és a tisztoság, meg a dalárda felvirágoztatásában. Az előbbinek főkapitánya, az utóbbinak élnöke. A kaszinónak hat éven át élnöke volt, s megírta annak 50 éves történetét. Ezenkívül a szentgotthárdi takarékpénztár felügyelő-bizottsági élnöke, az országgyűlési képviselői társaság felügyelő-bizottsági tagja. Nagy műveltsége és sokoldalú képzettsége az egész megyében ismeretes, s ennek tulajdonítható, hogy a legutóbbi választásoknál a muraszombati kerület szabadlevél választói főköték jelöltének. Varga el is fogadta a jelölést, de Szápáry László gróf kedveléssel (Bánffy báró miniszterelnök megkeresésére) visszalépett. Jelenleg tagja a városi

Dr. Varga Gábor.

és megyei bizottságnak, melyekben tevékeny részt vesz. Varga Vas megyében, Andrásián született 1859-ben, tehát férfikora delén áll, s tőle még sokat várhatnak polgártársai.

Hambek Alajos, a szabadságharcz egyik derék vitéz, előrehaladt kora daczára a közügyeknek és Szent-Gotthárd társaságának jelentékeny tényezője. 1825-ben született Szt-Gotthárdon s tanulmányait Pápán, Szombathelyen és Bécsben végezte. A szabadságharczban mint százados vett részt. Világos után besorozták mint közlegényt a 17. sz. oszt. gyalogezredbe s itt szolgált 1854-ig, a mikor 500 frrtal kiváltották. Hazatérve közigazgatási szolgálatba lépett szülővárosában; volt szolgabíró, majd 1871-ben járásbírónak nevezették ki. 1886-ban nyugdíjazta magát. Jelenleg élnöke a helybeli szabadlevél pártnak és igazgatósági élnöke a szentgotthárdi takarékpénztárnak. *Dr. Kolossa Kálmán* arról vezetes, hogy őt éven belül ő volt az ország legfiatalabb ügyvéde. 1867-ben született (Szt-Gotthárdon) s már 1891-ben diplomája volt. Azóta szülővárosában folytat ügyvédi gyakorlatot. Megyei virilista és városi képviselő, a takarékpénztár ügyésze. A város összes társadalmi és humánus egyesületeinek luzgó tagja.

KÖSZEG.

Vasvármegyének második rendezett tanácsú városa, mely a szabad királyi város címet is hordja. Csinosan épült, tiszta város, a Gyöngyös patak partján s a községi hegység tövében, igen kies, termékeny vidéken. Belvárosát az egyik oldalon még most is mély sánczárók veszi körül; központján emelkedik a tornyokkal ellátott, de eredeti jellegéből teljesen kivetkőzött s ma már gazdasági czélokra szolgáló vár.

Köszeghez a történelmi emlékek egész sorzata fűződik. Áll még a benzések temploma, melyet Gara Miklós nádor építtetett, benne Jurisics Miklós gyermekeinek és a híres Széchy Máriának sírja; áll a XV-ik századból való város-háza (gazdag levéltárral); a városháztéren a régi, rokokófaragványokkal ékes gyógyszerház. A belvárost övező várkerületen van az árvaház, Magyarország legrégebbi árvaháza; a kisdedőv, polgári iskola, s egyik mellékutcájában az ev. templom és a zsinagóga. A Flórián-téren emelkedik az 1892-ben épült gót ízlésű templom. A Gyöngyös mellett szép sétányok terülnek, s a folyón túl a katonai alreáliskola pompás épülete. A nyugati részen a Dreiszker-féle hidegvizgyógyintézet, mögötte a Kálvária-hegy 260 éves, háromtornyú templomával.

A városnak van szolgabírói hivatala, járásbírósa, közigazgatás, adóhivatala; székhelye

Köszeget Magyarországhoz és a Széchy grófnak adta zálogba. Ezekről Esterházy Pál szerezte meg. A Rákóczy háborúban (1710. szept. 27.) a kuruczok fölégették és kirabolták. A város megfogyott lakosságát 1713-ban rajnavideki né-

Katonai alreáliskola.

metekkel szaporították. 1804-ben a francziák szállották meg. 1848-ban Windischgrätz herceg a magyar érzelmű Köszegzet ostromállapot alá helyezte és erős sarczczal sújtotta. Azóta lassan fejlődik. 1893-ban itt ment végbe a nagy hadgyakorlat.

*

Közigazgatás.

A városközigazgatásának gépezete kifogástalanul működik, mert a vezetőket kötelességtudás és ambíció vezérli. A képviselő testület pedig támogatja őket a város fejlődésére irányuló működésükben. A tisztikar méltán kiérdemelte a bizalmat, melynek köszönhetik hivatalos állásukat. A város élén állanak:

Tipka Ferenc polgármester, a porosz koronarend III. oszt. keresztjének és a koronás arany érdemkeresztnek tulajdonosa 1851-ben szül. Köszegen; az iskolákat szülővárosában és Sopronban, a jogi tanfolyamot Győrött és Budapesten végezte. 1875-ben ügyvédi diplomát nyert, s öt éven át ügyvédeskedett. 1880-ban megválasztották városi kapitánynak, 1889-ben polgármesternek. 1893-ban, a községi hadgyakorlatok alatt nagy része volt abban, hogy a magas vendégek teljes megelégedésüket fejezték ki a város iránt. Ekkor nyerte kiüntetését is: egyiket uralkodónktól, a másikat Vilmos császártól. Hogy Tipka Ferenc nem rideg bürokrata, egyebek közt az is bizonyítja, hogy ő az elnöke a műkedvelői körnek.

Szovják Hugó, városi tisztí ügyész, született Köszegen 1842-ben. Tanulmányait Köszegen, Sopronban és Budapesten végezte. 1867-ik évben a községi járás megyei esküdtijének megválasztott; 1869-ben állásáról lemondott.

Községi általános takarékpénztár.

dott és ügyvédi irodát nyitott. Tevékeny részt vett minden városi s magyar közügyben és rövid idő múlva vezérserepelt vitt. Fő törekvése volt a szabadelvűségnek tért hódítani s ez, nehézséget nem ismerő, ellenfelei által elismert, önzetlen, évek hosszú során által kifejtett működése fényesen sikerült. A városi tisztí ügyész, a községi általános takarékpénztár jogtanácsosa, a községi ág. hitv. ev. gyülekezet felügyelője, a községi polg.

iskolászék s a túzóltó és turista-egylet elnöke s sok más egyletnek választmányi s igazgatósági tagja.

Községi József csak rövid idő óta tartozik a tisztikarhoz, mint rendőrkapitány, de megelőzőleg könyvkereskedői és hírlapírói minőségében egyik legagilisabb embere volt Köszegnek. Husz év óta minden téren sikeres működést fejt ki. Alig történt valami nevezetesebb közérdekű dolog, melynek nem ő lett volna megpendítője vagy fardahatatlán előmozdítója. Budapesten szül. 1861-ben s tanulmányait Aradon végezte. Köszegre letelepülése óta kiváló nagy sikerét képezi a város idegen forgalmának emelése, a mi a városra nézve kiszámíthatatlan előnnyel volt. Köszegnek bő alkama nyílt magát minden irányban előnyösen érvényesíteni. Városi képviselő, a bicikli klub elnöke, a műkedvelőkör alelnöke, a turista-egylet titkára, takarékpénztári igazgatósági tag, a városi fogyasztási adóhivatal felügyelője, a túzóltóság segédtitkárja, tagja a város különféle bizottságainak.

metekkel szaporították. 1804-ben a francziák szállották meg. 1848-ban Windischgrätz herceg a magyar érzelmű Köszegzet ostromállapot alá helyezte és erős sarczczal sújtotta. Azóta lassan fejlődik. 1893-ban itt ment végbe a nagy hadgyakorlat.

Polgári iskola.

az állami fatenyésztési biztosnak és honvédszállóaljnak. Van benzés-rendi alimnáziuma, katonai alreáliskolája, községi polgári fiú- és leányiskolája, alsófokú ipar- és kereskedelmi iskolája, Domokos-rendi apáczaárda, kath. és evang. elemi iskolája, kisdedővodája.

E sok intézet hatása észlelhető: Köszeg egyike a legműveltebb vidéki városoknak. Itt jelenik meg a «Köszeg és Vidéke» című hetilap és

ház, betegház, három szegényápoló, két takarékpénztár, ipartestület, zenegyesület, jótékony és közhasznú egyesületek stb.

Ipára ezelőtt jelentékenyebb volt. Virágzik még a téglagyártás, szeszégetés és faipar. Nagy gőzmalmon kívül sörgyár is emeli kereskedelmi jelentőségét, mely marhában és gabonában, borbán és gyümölcsben elég élénk. Köszeg vasúti végállomás (szombathely—községi vonalon). Lakóinak száma 7076, kiknek fele német.

A községi várat a németújvári grófok a XIII. század közepétől építtették. Róbert Károly azonban a várat tőlük elvevén, lakosságát megszorította s új kiváltságokkal ajándékozta meg.

A XV-ik században többször osztrák kézre került, a XVI-ik században pedig egészen Ausztriához tartozott. A török uralom alatt Jurisics Miklós, Köszeg kapitánya, 1532-ben nem is ezer főnyi emberével 25 napig feltartóztatta a 300,000 főnyi török hadsereget, mely végre is kénytelen volt elvonulni. I. Ferdinánd 1537-ben Jurisicsnak ajándékozta a várat és várost örök birtokul, de örökös nélkül hunyván el. Weisprach János kezére került. 1605-ben Nádasdy Tamás bírta, ki Bocskay előtt megnyitotta a várat. III. Ferdinánd 1647-ben visszakapcsolta

Községi takarékpénztár épülete.

Az ő kezdeményezésére létesült Köszegnek első nagyobb gyorssajtója és alapított a «Köszeg és Vidéke» és «Günser Zeitung» cz. helyi lapok, melyeknek szorgalmas munkatársa, illetve szerkesztője volt. Dolgozott még a «Vasvármegyé-nek» és a «Turisták Lapja»-nak. Most összes tisztségeiről lemondott és egyedül csak új hivatalának szenteli minden idejét és tehetségét.

Dr. Kovács József tisztí orvos a város közegegyesületének első üre. Szül. 1860-ban Köszegen. Az orvosi tanfolyamot Budapesten végezte s 1886-ban nyert diplomát. A fővárosi szt. János kórházban mint orvos két

tották meg. Gondos és előrelátó intézkedéseinek tudható be részben, hogy a városban ragályos betegségek nem okoznak pusztítást. Előkény modora közkedveltséget szerzett neki minden társaságban.

Társadalom.

Oly intelligens városnak, mint Köszeg, a társadalma is magasabb szellemi nivón áll. Ezt örömmel tapasztalja mindenki, a kinek alkama volt Köszeg társaskörében és egyes családjainál megfordulni. Modern gondolkodás, a művészetek és irodalom iránt való érdeklődés jellemzi Köszeg társadalmát, melyet néhány jeles tagjában alkalmunk van bemutatni.

Markovits József takarékpénztári ügyész Szombathelyen szül. 1848-ban; ott fejezte be középiskoláját, a jogot Budapesten hallgatta. 1869-ben esküdté választott meg Köszegre, utóbb ügyvédi oklevelet nyervén, itt irodát nyitott s csakhamar kiváló eredménye miatt nagy népszerűségre tett szert. 1875-ben a közigazgatási intézmény létesítésekor községi kir. közigazgató nevezett ki, mely állását 1880-ban hagyta el, midőn a Dunántúl egyik legnagyobb és legrégebbi pénzügyintéze a «Községi takarékpénztár» ügyészévé választotta, mely intézet azóta örösi haladást képes felmutatni. A község —

szombathelyi vasút létesítésében élénken vett részt és fennállása óta annak alelnöke. Mint a Magyar Turista-Egyesület községi osztályának megalapítója és hosszabb időn át elnöke, e téren maradandó becsű érdemeket szerzett magának a város felvirágoztatása körül. Legnevezetesebb ezek közül a Óházon létező nagy ezredévi emlékmű. A község minden terén kiváló tevékenységet fejt ki. A legtöbb egyesület választmányi és igazgatója

hanem az egész községi járásban közkedvelt személyiség. Megyebeli, Rábadidvéghre való, hol 1852-ben született. Jogi tanulmányait Pozsonyban és Budapesten végezte. 1875-ben Vas megye aljegyzője volt. A következő évben ügyvédi vizsgát tett. 1879-ben szegedi főszolgabírónak választották meg, honnét 1890-ben jött át Köszegre. Alelnöke a turista-egyletnek és városi képviselő.

Kerekmáros Menyhért ámbár hivatalos állást nem

temig menő kiképzését. Sőt a községi tanintézetek oly jó hírnévnek örvendenek, hogy távolabb lakó szülők is előszeretettel viszik Köszegre gyermekeiket.

Legrégibb és legelső a tanintézetek közt a Pannonhalmi szent Benedek-rend *községi gimnáziuma*. Megalapítását már Pázmány bíbornok tervezte, de csak 1680-ban létesült Széchényi érsek bőkezűségéből. Eleinte jezsuiták

Steierlein Gábor.

Major János.

Kerekmáros Gáspár.

Dr. Dreiszker József.

tagja, városi képviselő, megyebizottsági tag, a szikvízgyár elnöke és világi elnöke a r. k. iskolaszéknek és a városi ipariskolának, stb. Újabban Köszeg fejlődésére messze kiható közügyekben fáradozik, s ezek közül különösen kiemelendő a villamos világítás berendezésére irányított buzgó törekvése.

Major János prépost, ker. esperes plébános szül. 1840-ben felső Szilvágyon Vas vármegyében. Tanulmányait Köszegen és Szombathelyen végezte. 1865-ben szentelték fel papnak. Egy évig Novóban, két évig Köszegen volt s.-lelkész. 1868 óta községi plébános; 1877-ben prépost lett a szombathelyi egyházmegye 100 éves fennállása

visel, egyik tevékeny és előkelő tagja a társadalomnak és közéletnek. Táplányban született 1830-ban, s iskolai befejeztével mint ifjú beállott honvédek. Végigküzdötte a szabadságharcot, s Aradon fogságba került, majd besorozták az osztrák ármádiába s 15 hónapig szolgált Csehországban. Kiváltván magát, hazajött és gazdálkodni kezdett. 1893-ban, a hadgyakorlatok alatt abban a kitüntetésben részesült, hogy a szász király és

vezették, majd 1700 vége felé a piaristák vették át 1815-ben a benczések. A gimnázium kitünően van felszerelve könyvtárral, természettani- és rajzi muzeumokkal. A gimnázium igazgatója *Horváth Mátyás* 1848-ban született Velenczén, Fejérmegyében. 1873-ban avatták felszerzetesnek; 1876-ban szerezte meg a tanári diplomát a budapesti egyetemen. 1886-ig Esztergomban volt főgimnáziumi tanár, 1896-ban jött Köszegre mint zárdafőnök és igazgató. Kiváló tanferő és magyar érzelmű hazafi.

Polgári iskola. A községi államilag segélyezett községi magyar polgári fiú- és leányiskola 1876-ban nyílt meg. Keletkezésére a határszéli magyar kulturális viszo-

Szorják Hugó.

Tipka Ferenc, polgármester.

Márkovits József.

emléke alkalmából. 1893-ban 25 éves plébánoskodása alkalmával Köszeg város *diszpolgárdái* választotta. 20 éve működik a lelkes pályán s a város ifjúságának magyarosodása tekintetében nagy érdemei vannak. A közoktatás és a társadalmi mozgalmak terén részt vesz oly mértékben, mint senkimás. 26 éves fáradságos buzgólkodása folytán létesült Köszeg legszebb terén a Jézus szent nevéről nevezett új plébánia-templom, a mely 1894 szept. 23-án lett ünnepélyesen felszentelve.

Kerekmáros Gáspár járásbíró Táplánfán, Vas vármegyében született 1852-ben. Jogi tanulmányait Pozsonyban és Budapesten végezte. 1878-ban mint joggyakornok, majd a törvény-

Frigyes főherceg nála laktak. Házát erre az alkalomra óriási költséggel valóban fejedelmi módon rendezte be és butoroztatta. Vendégeit meglátogatták házában őfelsége és Vilmos császár is, kiket szintén meglepett a berendezés pazar előkelősége. Úgy a szász király, mint Frigyes főherceg megajándékozták saját aláírásukkal ellátott fényképpel, a szász király pedig ezenkívül személyesen meglátogatta és megajándékozta a város keresztjét. Képünkön bemutatjuk házáat, mely a város

nyok gyakoroltak döntő befolyást. Nem annyira az intézmény iránt való lelkesedés, mint inkább a népoktatási 68-iki törvény betűiből folyó kényszer, némi hatósági nyomás mellett, hozta létre a város és a közoktatásügyi tárca együttes jótéteményeire utalt ezen intézetet, melynek most már 200 növendéke van. Fentartói a község és az állam. Igazgatója *Steierlein Gábor* 1853-ban született Somogy-Endrédn. A tanárképző-intézetet Budapesten végezte. Működött mint tanító Szabolcs és Baranya megyékben, majd tanár lett Esztergombán, majd a községi igazgató Cs.-Somorján. Honnét 1882-ben jött Köszegre, hol úgy társadalmi, mint politikai terén kiváló érdemei

Kerekmáros Menyhért.

Horváth Mátyás.

Köszegi József.

Dr. Kovács István.

Pjefel János.

széknel és a járásbírósnál kezelő tiszt gyanánt működött. 1861-ben ügyvédi vizsgát tett, és előbb Bonyhádon, majd Hőgyészen ügyvédi irodát nyitott, a hol 1871 év végéig ügyködött. 1872-ben Vasvármegyében főbíróvá kinevezetvén, onnét saját kérelmére 1892-ben Köszegre helyeztetett át. A megyebizottságnak tagja.

Somogyi Miklós főszolgabíró nemcsak a városban,

legszebb épületei közé tartozik és azt a szalont, mely a szász király lakosztályához tartozott.

Tanügy.

A közoktatásügy, mint már említettük, erős lábakon áll Köszegen, s a város ifjúsága nincs utalva arra, hogy másfelé keresse egész az egye-

vannak. Elnöke a szabadelvű pártnak. Elismert pomológus, ki már díjakat és miniszeri díszoklevelet is nyert. Ez évben ünnepli meg 25 éves tanári jubileumát.

Megemlítjük még a cs. és kir. katonai alreáliskolát, továbbá *Kelcs-Adelf-féle* árvaházat, mely korra nézve legrégibb az országban. Alapítója a Jézus-rend volt, legnagyobb jötevői *Kelcs* győri kanonok († 1795) és *Adelffy*

SÁRVÁR.

Egyre fejlődő nagyközség, melynek 2491 lakója mind magyar. Élénk gabonapiacát már régóta fölkeresi az egész környék, újabban pedig nagy lendületet adott a községnek az ott alapított nagy cukorgyár. A községben van szolgabírói hivatal, járásbíróság, közjegyzőség, adóhivatal, apáczakolostor leánynevelő-intézet, királyi tejjgazdasági szakiskola, alsófokú ipariskola, kereskedelmi tanfolyam, két takarékpénztár, eczetgyár.

Sárvár a központja Lajos bajor herceg nagy uradalmának, mely lótenyésztésével, tehenészetével és sajtgyarával jó hírnevet szerzett.

A XVI-ik század elején Sárvár a Kanizsay család birtoka volt, melyről házasság révén Nádasdy Tamás gróf országbíróra szállt, ki itt 1533-ban könyvnyomdát állított föl. (Ebben nyomtaták Erdősi Szilveszter János magyar nyelvtanát.) A Nádasdyaktól a Draskovich család szerezte meg, majd Ferdinánd főherceg (Mária Terézia fia), IV. és V. Ferencz modenai hercegek birták s jelenleg Mária Teréziának, Lajos bajor herceg nejének a tulajdona.

Köberl János.

Sárvár régi vára nagybőrbára Nádasdy Tamás által nyerte mai alakját, míg bástyáit 1583-ban Nádasdy Ferencz építteté föl. A vár nevezetessége: annak díszterme, melynek mennyezetét és falait régi festmények díszítik.

Köberl János sárvári prépost plébános és sárvárkerületi esperes-tanfelügyelő, született Pinkafőn (Vasvárm.) 1842. márczius 19-én. Közép és felsőbb tanulmányait Szombathelyen végezte. Mint theologus a szombathelyi papnöveldeben virágzó

Sárvár életében jelentékeny szerepet játszik *Dorner Károly*, a hercegi uradalom jószágigazgatója. Született 1845-ben Mosonban; reáliskolai tanulmányait Pozsonyban végezte, azután a magyar-óvári gazdasági akadémia hallgatója volt. 1864 óta szolgálatban van a hercegi uradalomnál. Mint segéd-tiszt 8 évig, mint kezelő tiszt és intéző 3 évig működött. 1897. július 1-től kezdve jószágigazgató. Megbízottsági tag, mint az uradalom képviselője. Az első takarékpénztár, a vasmegyei cukorgyár s a Rábaszabályozási társulat igazgatósági tagja. Ezenkívül több tiszteletbeli állást is tölt be.

Köberl János sárvári prépost plébános és sárvárkerületi esperes-tanfelügyelő, született Pinkafőn (Vasvárm.) 1842. márczius 19-én. Közép és felsőbb tanulmányait Szombathelyen végezte. Mint theologus a szombathelyi papnöveldeben virágzó

irodalmi egyesületnek az 1864/65-ik iskolai évben elnöke volt s több irodalmi pályadíjat nyert. 1865. július 25-én

ki. Mint sárvári plébános az ottani főhercegi iskolák alapítása- és felvirágoztatásánál sok érdemet szerzett.

Irodalmi működése: különféle lapokban tört. cikkek.

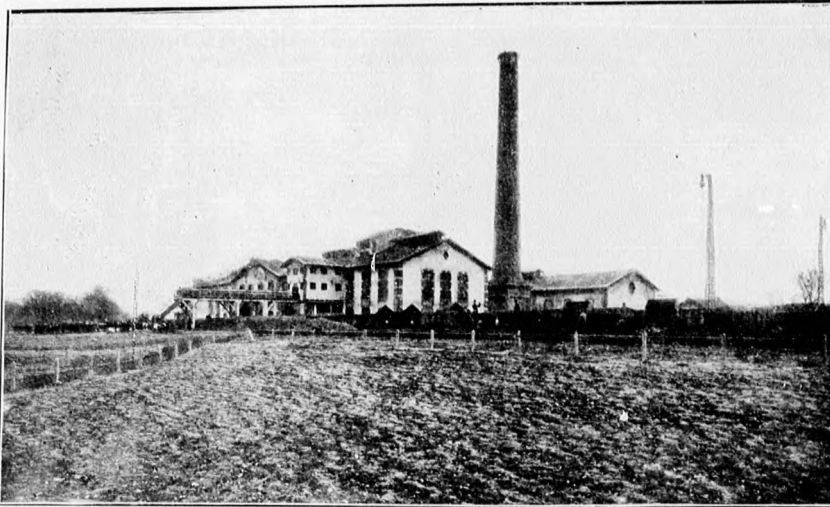
A vasmegyei cukorgyár részvevő-társaság. Nagyarányú mozgalom indult meg 1894-ben a vármegyében. A megye ipari és mezőgazdaságának emelésére cukorgyár létesítését határozták el az érdekelt körök. Az előzetes tanácskozások mihamarabb eredményre vezettek. Hatvány Deutch Béla, a mikor biztosítva lett 4000 hold répatermés, hozzáállott a gyár felépítéséhez.

A gyár élére állt igazgatónak, a kinek hatvani, nagy-surányi és az oroszokai cukorgyárak építésénél bő alkalmá volt tapasztalatokat szerezni, az újonnan felépült gyárnál fel tudta ezeket használni. Felépült a technika legújabb, összes vívmányaival, úgy hogy jelenleg a legmodernebb berendezésű magyar cukorgyárnak mondható.

Az imponáló gyár területe 110 katasztrális hold nagyságú, a melyből 32 hold a tulajdonképeni gyártelep központja. Itt áll a gyár főépülete, a mérségető és szénsvafeljesztő telep, az igazgatósági pavillon, 13 ház a tisztviselők és a mű-

áldozórára szenteltetvén, rövid ideig udvari káplán volt Iváncz gróf Sigray Fülöpnel, de még azon évben sár-

szaki személyzet számára, 3 cukorraktár, 2 műhely, munkáslaktanya, mázsálóház és egy pavillon a vasúti tisztrészetre. Az egész terület elektromos fényvel van megvilágítva és minden irányban beárazzák a gyár saját

Vasmegyei cukorgyár (I. rész.)

Hatvány Deutch Béla.

vári káplán lett, mely minőségben 1878-ig szolgált. 1878 egervölgyi, 1882-ben pedig sárvári plébános, 1885-ben

Dorner Károly.

szaki személyzet számára, 3 cukorraktár, 2 műhely, munkáslaktanya, mázsálóház és egy pavillon a vasúti tisztrészetre. Az egész terület elektromos fényvel van megvilágítva és minden irányban beárazzák a gyár saját

Vasmegyei cukorgyár (II. rész.)

Sárvár ker. esperes lett, 1890-ben pedig ő Felsője által a b. sz. Máriáról nev. jóthi cz. prépostnak nevezetett

rül forgalomba. Leginkább Olasz- és Angolországba exportálják. Szállított a gyár Amerikába is, de az

A sárvári cukorgyár területe naponta 8000 métermázsára répa feldolgozására lett berendezve. A nagy forgalom azonban arra kényszerítette az igazgatóságot, hogy azt napi 10,000 métermázsára emelje. Az első gyárüzemben 7000 hold után 600,000 métermázsát dolgozott fel. A második évben már 750,000 métermázsát 9000 hold után. A harmadik évben 1,000,000 métermázsát. A munkaidény alatt 6-700 munkás dolgozik két csoportban, éjjel és nappal felváltva.

A gyár szükséges gőzt Tischbein-féle kazánokban fejlesztik, melyek mindegyike 180 m. fűtőfelülettel bír. A gyárban 1000 lőerőnek megfelelő gőzgép van. Külön laboratóriumban veszik vizsgálat alá a gyártmányokat.

Az a roppant mennyiségű anyag, mely évente kikerül a nagyhírű cukorgyárból, legnagyobb részt mint nyerscukor kelet felé exportálják. Szállított a gyár Amerikába is, de az

északamerikai Egyesült-Államok által a cukorra életbe léptetett behozatali védvám a kivített lehetetlenné tette. Helyette a gyár bevezette az apró jegecsekben való gyártását a raffínálatlan fehérzucornak. Ez különösen Indiában mindennapi fogyasztási cikk.

A minden tekintetben szép gyár élén Hatvany Deutch Béla áll mint igazgató. Kívüle őt műszaki tiszt, hat hivatalnok és tizenkét kezelőtiszt képezi a nagy gyár tiszt

létszámát. A mikor képben és írásban is bemutatjuk a gyárat, nem hagyhatjuk figyelmen kívül az élén álló igazgató érdemeit.

Hatvany Deutch Béla Budapesten született 1860-ban, Középiskolai tanulmányait a fővárosban, egyetemi éveit pedig Bécsben végezte, mely után a gazdasági pályára lépett s a hatvani birtokot vezette. Mint gazda kiváló gondot fordított a cukorrépa-termelésre, korán felismerve

annak közgazdasági és ipari nagyfontosságát. Példája serkentő hatással volt a környékre is.

Elméleti, mint gyakorlati nagy tudásának köszönhető a gyár gyors fellendülése, mely egyik büszkesége a magyar nagyiparnak. A nagy tiszteletnek örvendő férfi élénk rész vesz a társadalom minden mozgalmában. Tetterős, minden ízében gavallér, tagja a vármegye közigazgatási bizottságának.

KÖRMEND.

A Rába mellett fekszik a csinos nagyközség, melynek legfőbb nevezetessége a Batthyány herceg hitbizományához tartozó pompás kastély,

Körmend társadalmi mozgalmában első tényezők: *Illés Antal* kir. járásbíró. Szül. 1852-ben Szombathelyen. Tanulmányait a győri jogakadémián fejezte be.

újítás alkalmával szolgabíróvá és azóta háromízben egyhangúlag fűszolgabíróvá megválasztván, jelenleg mint a körmendi járás fűszolgabírája már 35 éve szolgálja Vas-

Szabó Zsigmond.

Id. Udvary Ferencz.

Dr. Szakács Manó.

Tegyei Lajos.

gazdag gyűjteményekkel, fegyverekkel, ötvös-művészeti tárgyakkal és becses levéltárral. A kastélyt gondosan ápolt nagy angolkert övezi. A községben székel a járási szolgabíró, van járásbíróháza, közjegyzősége, adóhivatala, csendőr szakaszparnocska, alsófokú ipariskolája és ipartestülete, honvédkaszárnyája. Körmend ipara

Ügyvédi vizsgát 1882-ben tett Budapesten. 1875–78-ig Szombathelyen volt a törvényszéknél joggyakornok. 1878–79-ig szolgabíró Szombathelyen; 1879–80-ig aljegyző Kőszegen; 1881–82-ben törvényszéki jegyző Szombathelyen; 1883–89-ig aljárásbíró Körmenden s 1889 óta kir. járásbíró. Elnöke a kaszinónak, az athletikai klubnak és a tífizelő-egyletnek. Nemeskiváló bíró,

vármegyét. Megyebizottsági tag, a körmendi athletikai klub díszelnöke s a kaszinó alelnöke. Mint felső-cőri fűszolgabíró 1882-ben az országban mint első kezdeményezte a községi nevek magyarosítását.

Tegyei Lajos kir. közjegyző és a vas-zalamegyei takarékpénztár felügyelő-bizottsági elnöke, született Nemes-Dömölkön (Vasmege) 1847-ben. Tegyei Lajos mint

Grünbaum Béla.

Illés Antal.

Sági Rusa László.

Dr. Gergő Samu.

és kereskedelme élénk; van gőzmalma, két eczet-gyára, sörháza, gabonapiacza, vasúti állomása, posta és telegraph-station, a stávkaszinóhoz tartozó kaszinó, az emlékező, a legjelentősebb az ütközet, melyet Nagy Simon, Mátyás király vezére itt vívott III-ik Frigyes német császárral. Lakosainak száma 5334, kik közül 4916 magyar, 317 német.

hanem jeles gazda is. Bortermeléséért aranyéremmel lett kintutve a millenniumi kiállításon. Tagja a megyebizottságnak s a városi képviselő-testületnek.

megyének. Vasvármegyében *Jádán* született 1839-ben. Iskoláit a szombathelyi főgimnáziumban elvégezvén, 1856. évben a hadseregbe lépett, honnét 1862. évben hazajött szülőföldére, hol közszolgálatba lépett; az 1878. évi tiszt-

ügyvéd 1875-ben lett kir. közjegyzővé kinevezve Körmendre s ott kedves modorával csakhamar közkedveltségre lett szert. Mint népszerű polgár több éven át a

képviselő a közügyekben folyton buzgóan működik közre.

Dr. Gergő Samu született 1844-ben Körmenden. Atyja ugyanitt orvos volt. Az egyetemet Bécsben végezte 1868-ban s mint kórházi orvos működött a wieden cs.

Vas-zalamegyei takarékpénztár épülete.

Részlet Körmendről.

és kir. kórházban 1870-ig. Ebben az esztendőben lett kinevezve honvédfőorvosnak, 1877-ben pedig ezredorvosnak a honvédségnél. 18 évi szolgálat után nyugdíjaztatott s körmendi járásorvosnak lett kinevezve. 1895-ben Ő Felsege kinevezte (nyugalmazott állományban) cz. törzsorvosnak. 1880-ban mint tábori főorvos a pécsi tábor felszerelésével volt megbízva. Szaklapokban hasznos irodalmi tevékenységet fejtett ki. 1895 óta tiszteletbeli megyei főorvos.

A jótékonyág terén is vannak érdemei, a mennyiben több humánus egyletnek a kezdeményezője volt. A városi képviselő-testületnek tagja.

Körmend s egyúttal a megye egyik legtekintélyesebb pénzintézete a *Vas-Zalamegyei Takarékpénztár*, mely az 1865-ben alakított «Körmendi iparosok önszegélyző társulata»-ból alakult át 1871-ben. Két év múlva a részvény-töket 200,000 fitra emelték fel. Az intézet Szombathelyen és Zala-Eggerszegen fióktelepeket nyitott, úgyszintén Német-Ujváron. A részvénytöke 1873 óta többször ment át változáson; 1895-ben 111.440 forint tette ki. A legutóbbi üzletévben az összforgalom 3.605,384 frt volt, melyből 6363 frt a tiszta nyereség. Képeink közt bemutatjuk az intézet épületét és az alapítók arezképesportját.

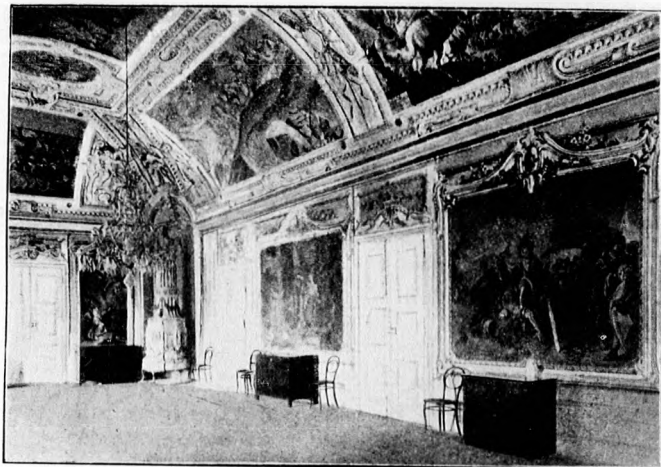
Az intézet megalapítója és vezérigazgatója *Udvary Ferencz*. Igazi self-mademan. Szül. Körmenden 1840-ben. Az alsógimnáziumban szerzett alapismereteit szorgalmas

önképzéssel pótolta s 1866-ban megválasztották szülőhelyén jegyzőnek. 1865-ben alapította az önszegélyző-egyletet, mely a mai takarékpénztárrá nőtte ki magát az ő vezetése alatt. 1868-ban alakította meg az önk. tűzoltó-egyletet és 1869-ben szervezte a körmendi kórházat. Az egyházi ügyekben is tevékeny részt vett mint iskolaszék és egyháztanácsi elnök. 1872-ben létesítette a kisdudóda-alapot. 1873-ban megválasztották Körmend albirájának, a város ügyeinek rendezése körül teljes erővel működött. A képviselőtestület elismerésül egy utcát nevezett el róla. 1875-ben jótékony alapítványt tett, mely ma már 2783 fitra rüg, s tanítási czélokra és szegény iparosok segélyezésére fordították. 1887-ben a szent-gottárdi kerület megválasztotta országgyűlési képviselőnek, s egy cikluson át tagja volt a 48-as pártnak. Udvary Ferencz ma is élén áll a takarékpénztárnak, s mint társadalmi vezérferfiú az egész megyében közbecsülésnek örvend.

Második pénzintézete a városnak a «*Körmendi Általános Takarékpénztár*», mely 1895-ben alakult. Az intézet élén a környék jövevői földbirtokosai és a város előkelőbb emberei állanak. Az eddig 50 forinttal befizetett részvények mai értéke 85 forint. Az igazgatóság élén dr. Szakács Manó elnök és Grünbaum Béla h. elnök nyakkereskedő állanak. Az intézet ügyésze dr. Füredi Gusztáv.

Vas-Zalamegyei Takarékpénztár alapítói.

Sárosvári vár lovagterme.

A megye déli részének egyik jelentős nagyközsége, melyet jobbára vendégek laknak. Itt van a gróf Szápáry családnak az ősi kastélya, szép park közepén. A faluban levő csücsüves kath. templom építészeti régiség, még a XIV. században keletkezett. A községben székel a járási szolgabíróság s a járásbíróság; van kir. közjegyzősége, adóhivatala, többféle egyesülete, két takarékpénztára, alsófokú ipariskolája, posta- és táviróhivatala. Itt jelenik meg a «Mura-Szombat és Vidéke» című hetilap.

Vasvár.

Hajdan nevezetes vár és királyi város volt. Most mindössze 3172 lakost számláló kisközség. Már szent István alatt a vármegye székhelye volt. Castrum ferreum névvel, s innen vette nevét is. Később, a midőn Szombathelyre tették át a székhelyt, nevezetessége hanyatlásnak indult. A régi várak ma már nyomai sincsenek. Ellenben fennáll a Domonkosok kolostora és temploma, melyet állítólag IV. Béla alapított és a törökök feldúltak. Széchenyi György primás 1687-ben

1664. aug. 10-iki béke, melyet I. Lipót király követte itt kötött a törökökkel, reánk nézve megalázó és a háború eredményével összhangzásban nem levő feltételek mellett.

Mint kisközség igen élénk, vannak különféle állami hivatalai, ipariskolája stb. Itt van a Domonkosok férfi- és apácza-zárdája is

Kis-Czell.

A Kemenesaljának, Vas megye legszebb vidékének, melyet Berzsényi Dániel is megénekelt, a központján fekszik Kis-Czell nagyközség. Híres busújárási hely, hová messze vidékről is elzarándokolnak, hogy a benzérendiek istentiszteletén résztvegyenek. Mint a győr—gráci és veszprém—kis-czelli vasútvonalak csomópontja, nagy forgalommal és élénk kereskedelemmel bír. Van két takarékpénztára, ipartestülete, alsófokú ipariskolája, lakházépítő részvénytársulata, postatakarékpenztára stb.

Lakói magyarok, kik a közeli Ság-hegy aljában jó bort termesztenek.

Dr. Szakács Manó Felső-Eőrön 1859-ben született; jogi tanulmányait a fővárosban végezte. Megvásárolván a Szecsőly-féle birtokot, gazdálkodással foglalkozik. Tagja a vármegye bizottságainak és számos megyei más bizottságnak. Úgy a társadalmi, mint a politikai téren kiváló tekintélynek örvend, mely legutóbb abban nyilvánult, hogy választási elnöknek nevezetett ki a körmendi kerületben. E tisztelet a pártok teljes megaláztatására töltötte be. Vezetése alatt a két év óta fennálló Körmendi Általános Takarékpénztár a legszebb jövőnek néz elébe.

Grünbaum Béla 1845-ben szül. Körmenden. Tanulmányait szülőhelyén végezte. Külföldön többször járt ismereteinek gyarapítása végett. 1877-ben sógorának elhalálása után ennek vaskereskedését átvette és azóta maga czége alatt vezeti. A körmendi általános takarékpénztár az ő kezdeményezésére alakult, s annak fennállása óta alelnöke és ügyvivő igazgatója. Tagja a soproni ipar- és keresk. kamarának elnöke a körmendi izraelita hitközségnek és iskolaszéknek megbízottági és városi képviselőtestületi tag.

Szabó Zsigmond földbirtokos egyik tekintélyes tagja a takarékpénztár igazgatóságának. Szül. 1838-ban, s 1856—75-ig Erdődy István gróf gazdatisztje volt. Jelenleg Kis-Kölkeden saját birtokán gazdálkodik. A vármegye bizottságának tagja.

FELSŐ-LÖVŐ.

Kis falucska, a melynek azonban híre túlterjed nemcsak a járás, hanem a megye határain is. A mi ritkaság: kisközség létére túlszárnnyal egyes városokat is a *tanügy terén!* Van evang. tanítóképző-intézet, gimnáziuma és fiúnevelő-intézet, melynek növendékei az ország minden vidékéről valók. A községet mindössze 1354 lélek lakja, kik vegyest magyarok és németek. Nevezetessége még Felső-Lövőnek az, hogy itt székel a Magyar Turista-Egylet vasvármegyei osztálya.

Felső-Ör.

Az Örség nevű vidék központja, s mint ilyen élénk gabona-, marha- és fakeskedést űz. Nagyközség, melyek 3410 magyar és német lakója van. Itt székel a szolgabírói hivatal, van ezenkívül járásbírója, telekkönyve, kir. közjegyzősége, posta- és táviróhivatala.

Felölös szerkesztő: *Hirschmann Tivadar*.
Kiadóműhely: *Magyarország és a Nagyvilág* lapvállalat.
(III. szám.)

Hornyánsky Viktor könyvnyomdája, Budapest.